

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam- és Jogtudományi Kar

SZAKDOLGOZAT

**Fiatalkorú fogvatartottak nevelése egy empirikus
kutatás tükrében**

**Education of juvenile detainees in the view of an
empirical study**

Konzulens:

Dr. Visnyeiné Dr. Juhász Zsuzsanna
egyetemi docens
Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

Készítette:

Juhász Andrea Erika
jogász szak
nappali tagozat

Szeged, 2013

I. Összefoglaló

Dolgozatomban olyan kérdésekre kerestem választ, melyek felmerülnek a fiatalok-rú fogvatartottak nevelésével és reszocializációjával kapcsolatosan, nevezetesen:

- Milyen tevékenységek szolgálják az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben (továbbiakban: bv. intézet) a bűnisméltés megelőzését?
- Melyek a bv. intézetekben a gyakorlatban megvalósuló reszocializációs tevékenységek?
- Hogyan történik a fiatalok-rú büntetés-végrehajtása más országokban?
- Mennyiben hasonlít és különbözik a szabadságelvonással járó szankciók során alkalmazott nevelési módszer?
- Milyen új lehetőségek merülhetnek fel a fiatalok-rú szankcionálása és szabadságvesztésének végrehajtása során?

Ezen kérdések egy részére már kutatásom során választ kaptam, azonban olyan kérdések is vannak, amelyek megválaszolására csak azután tehetek kísérletet, miután részletesen megvizsgálom, hogyan történik a gyakorlatban a fiatalok-rú fogvatartottak nevelése.

Szakedolgozatom elkészítésekor elsősorban primer adatgyűjtési-kutatási módszereket alkalmaztam, interjúkészítés és kérdőíves vizsgálat formájában. A két módszert kapcsoltam össze a téma vizsgálatakor és felhasználtam számos szakirodalmat is.

Céлом az volt, hogy empirikus vizsgálat keretében teljes körűen feltérképezem, hogyan zajlik a gyakorlatban a fiatalok-rú büntetés-végrehajtási nevelése – s ezáltal szembesítsem a jogszabályokat és a gyakorlatot –, ezért végeztem kutatást mind a négy fiatalok-rú bv. intézetében. Továbbá a szintén szabadságelvonással járó javítóintézetekben és a bv. intézetekben zajló nevelés közötti hasonlóságokat és különbségeket is szeretném bemutatni. A fogvatartottak és a növendékek körében végzett kérdőíves felmérésem eredménye a 2012-es évre vonatkozó friss adatok, valamint a fiatalok-rú véleményének bemutatása az intézetekben zajló neveléssel és jövőképpükkel kapcsolatban.

A „Kutatási tapasztalatok – Fiatalok-rú fogvatartottak nevelése” című fejezet mutatja be részletesen a kutatást, melynek eredményeit diagramokkal ábrázolom.

Tartalomjegyzék

I. Összefoglaló	1
II. Bevezetés	4
III. Fiatalkori bűnözési helyzetkép	8
III.1. Alapvető fogalmak meghatározása	8
III.2. Napjaink fiatalkorú bűnözésének áttekintése statisztikai adatok alapján	10
III.3. A fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának mai helyzete	15
III.3.1. Fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak múltja és jelene	15
III.3.2. Fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei	17
IV. Kutatási tapasztalatok - Fiatalkorú fogvatartottak nevelése	19
IV.1. A fogvatartott megismerése, egyéni nevelési terv készítése	20
IV.2. Foglalkoztatás	22
IV.2.1. Oktatás, képzés	23
IV.2.2. Munkáltatás	32
IV.2.3. Szabadidős tevékenységek	35
IV.2.4. Terápiás foglalkozások	41
IV.2.5. Gyógyító és rehabilitációs programok	41
IV.3. Külvilággal való kapcsolattartás	42
IV.4. Jutalmazás és fegyelmezés	46
V. Nemzetközi kitekintés	48
V.1. Amerikai Egyesült Államok	48
V.2. Anglia és Wales	49
V.3. Kanada	49
V.4. Hollandia	50
V.5. Németország	51
V.6. Horvátország	51
V.7. Skandináv államok	51
V.8. Spanyolország	51
V.9. Svájc	52
V.10. Következtetések	52
VI. Büntetés-végrehajtási intézet kontra javítóintézet	52
VI.1. Az elhelyezés	53

VI.2. Oktatás, képzés	53
VI.3. Munkáltatás	55
VI.4. Szabadidős tevékenységek	55
VI.5. Külvilággal való kapcsolattartás.....	55
VI.6. Jutalmazás és fegyelmezés	56
VI.7. Következtetés.....	56
VII. „Jobb megelőzni a bűntetteket, mint büntetni azokat”	57
VII.1. A büntetés-végrehajtási intézetek szerepe a bűnmegelőzésben és a bűnisméltés megelőzésében	57
VII.2. Civil szervezetek szerepe a bűnmegelőzésben és a bűnisméltés megelőzésében	58
VIII. Új utak, lehetőségek.....	59
VIII.1. Fiatalokkal szemben kiszabható szankciók lehetséges reformjai	59
VIII.2. Fiatalok szabadságvesztés-büntetésének végrehajtásával kapcsolatos reformjavaslatok	60
IX. Következtetések összegzése	62
X. De lege ferenda „javaslatok”	63
XI. Irodalomjegyzék.....	66
XII. Melléklet	70

II. Bevezetés

„A fő üzenet az lehetne, hogy bár a társadalom nem fogadja el a bűnös magatartást, a fiataloknak megvan a lehetősége, hogy tanuljon, felelősséget vállaljon tetteiért és visszailleszkedjen a társadalomba. Attól a pillanattól kezdve, amikor a fiatal szembekerül a törvénnyel, egészen a szabadon bocsátás napjáig vagy akár azt követően is, ezt az üzenetet kell továbbítani.” (Czenczer Orsolya)¹

Dolgozatom témájának megválasztásakor többféle indíttatás vezérelt. Egyrészt a bv. intézetek iránti érdeklődésem jogi tanulmányaim kezdete óta töretlen. Ezen érdeklődésem az Európai Joghallgatók Szegedi Egyesületébe, az ELSA-ba történt belépésem (2009), 2010-től tudományos munkatárssá (Academic Activities), majd alelnökké (2011/2012. I. és II. félév) válásomat követően még inkább bővült. Az ELSA Szeged Egyesület programjainak keretében tett börtönlátogatások, majd munkatársként az egyes programok szervezésében való részvétel mind hozzájárultak ahhoz, hogy a börtönrendszerek, a büntetések végrehajtásának megismeréséhez fűződő elhatározásom tovább erősödjön. Másrészt hasznosnak tartom a fogvatartottak szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának mélyreható megismerését, mert a későbbi pályafutásom során esetenként fogvatartottakkal is kapcsolatba kell kerülnöm, harmadrészt úgy gondolom, a büntetés-végrehajtás egy olyan terület, ahol nem elegendő a jogszabályok ismerete, a gyakorlatot is át kell látni.

A kutatásra 2012. július 10. és 2012. október 26. között került sor Kecskeméten (2012. július 10.), Pécsen (2012. július 16.), Szirmabesenyőn (2012. augusztus 15.), Tökölön (2012. augusztus 16.) és Aszódon (2012. október 26.) az ott található fiatalkorúak bv. intézeteiben és a javítóintézetben.

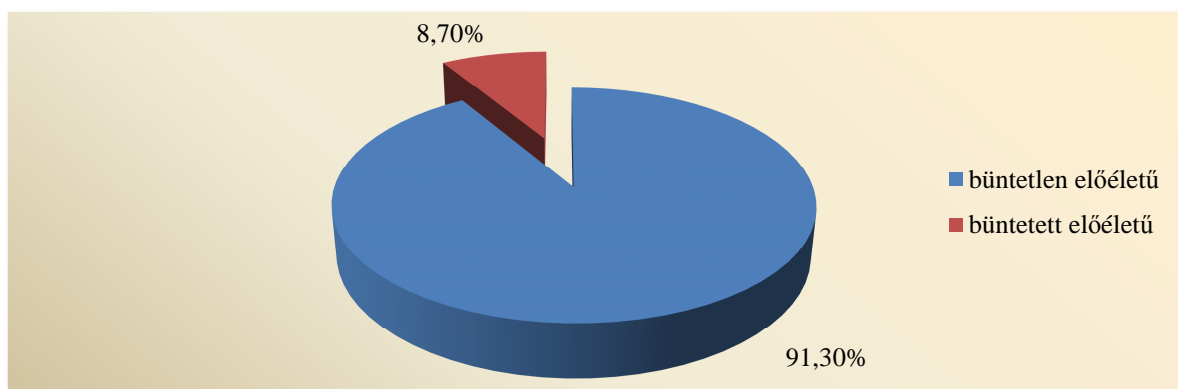
A kérdőíves vizsgálat során az egyes bv. intézetekben összesen 129 fogvatartott (Kecskeméten 20, Pécsen 38, Szirmabesenyőn 26, Tökölön 45 fiatalkorú, ebből a 45-ből 1 értékelhetetlen volt, mivel a fiatal áthúzta az egészet), ill. a javítóintézetben 30 nevelt töl-

¹ Czenczer Orsolya: Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben. Börtönügyi Szemle 2008/3. szám, 3. p.

tötte ki névtelenül és önkéntes alapon az általam elkészített strukturált kérdőívet (1. 1. és 2. sz. melléklet).

Magyarországon a XX. század elején került a figyelem középpontjába a gyermek- és fiatalkori bűnözés. Ebben a században világszerte foglalkoztak a fiatalkorúak növekvő züllésének és magas számban terjedő bűncselekményeinek okaival és azok lehetséges orvoslásával.² A figyelem napjainkban is sokszor összpontosul a fiatalkori bűnözésre.

A fiatalkorú bűnelkövetők száma hazánkban 11 034 fő, ez a szám a regisztrált bűnelkövetők 9,77 %-át jelenti (2011).³ 91,3 %-uk büntetlen és 8,7 %-uk büntetett előéletű.

1. ábra: Fiatalkorú bűnelkövetők előélet szerinti megoszlása a 2011. évben. Forrás: Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről, 2011. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, 2012. 38. p.

Ebből a 8,7 %-ból 6,5 % nem visszaeső; 1,2 % visszaeső⁴; 0,8 % különös visszaeső⁵ és 0,2 % többszörös visszaeső⁶.⁷

² Balogh Jenő: *Fiatalkorúak és a büntetőjog*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1909. 9. p.

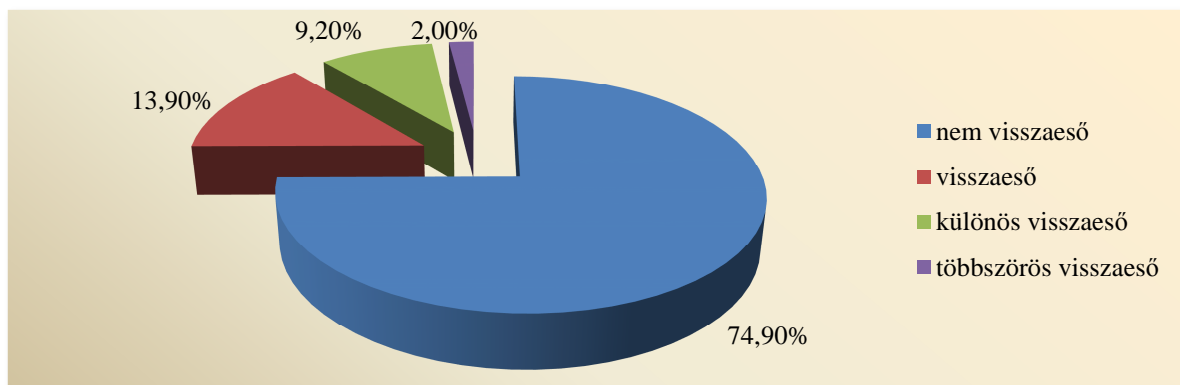
³ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről, 2011. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, 2012. 11. p. (<http://www.mklu.hu/repository/mkudok7746.pdf>, Közzétéve: 2012. július 19.)

⁴ „Visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítélték, vagy annak végrehajtását részben felfüggesztették, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.” (Btk. 137. § 14. pont)

⁵ „Különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el.” (Btk. 137. § 15. pont)

⁶ „Többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtható szabadságvesztésre ítélték, vagy annak végrehajtását részben felfüggesztették, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.” (Btk. 137. § 16. pont)

⁷ Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály: i. m. 38. p.

2. ábra: A fiatalkorú bűnelkövetők visszaesésének aránya 2011-ben. Forrás: Legfőbb Ügyészség Számítás-technika-alkalmazási és Információs Főosztály: i. m. 38. p.

Az adatok a bűnismétlő fiatalokra nem vonatkoznak, mivel ezt a fogalmat a Btk. nem ismeri. A jogerősen elítélt fiatalkorúak 29,6 %-át (1867 főt) ítélték szabadságvesztésre⁸. Ők a *kecskeméti, pécsi, szirmabesenyői vagy tököli fiatalkorúak bv. intézetében* tölthetik le büntetésüket.

A börtönbe kerülő fiatalokat jellemzi az „alacsony intellektus (mentális retardáció) vagy ép intellektus mellett gyenge szociális készségek, felelősség-hárítás, legtöbbször pszichopatizálódott, krimen személyiségfejlődés. Bizalomvesztés, csalódások a társas életben, egocentráltság (énesség), a tolerancia hiánya. Függség és leválás ambivelenciája, az autoritás morális hitelének elvesztése, oppozíció. A szükséges szociális moratórium hiánya, az értékek, szabályok semmibevétele, öntörvényűség. Impulzivitás, robbanékonyság (acting out), felelőtlenység, sodorhatóság, mások hibáztatása. Saját elvárásaik (énképük) és a tényleges teljesítményük (realitás) közötti óriási szakadék (diszkrepancia) – és az emiatt érzett tehetetlenség, beszorítottság, düh, harag. A privát szférába visszavonulás gátoltsága és a szexuális feszültségek frusztráltsága. Kielezett kortárs-rivalizálás és megghiúsult, gátolt dominancia- és versengési törekvések. Gátolt (vagy büntetett) az agresszió-kiélés (autoritás, totalitás).”⁹

A fiatalkorúak speciális fogvatartotti kategóriának minősülnek, s éppen a fentebb említett életkori sajátosságaikra tekintettel indokolt a felnőtt korúakétól (részben) eltérő büntetőjogi szabályozásuk.¹⁰ A fiatalkorúak esetén kiemelt szerepet kap az ultima ratio elv, azaz, hogy szabadságvesztés velük szemben csak végső eszközként alkalmazható. Jelentős eltérés a felnőttekhez képest, hogy fiatalkorúval szemben elsősorban intézkedést kell al-

⁸ Uo. 41. p.

⁹ Homonyikné Bertha Laura: Az agresszivitás és az agresszió csökkentése (Rehabilitációs programok az antiszociális, bűnelkövető fiatalok körében) Börtönügyi Szemle 2007/1. szám, 37. p.

¹⁰ Ambrus István – Fantoly Zsanett – Gácsi Anett – Juhász Zsuzsanna: Bevezetés a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási jogba. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011. 344. p.

kalmazni, továbbá „szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.”¹¹

Véleményem szerint a bv. intézeteknek a fogvatartottak nevelése során elsődlegesen a bűnisméltés megelőzését kell szem előtt tartania. Különösen igaz ez a fiataikorúak nevelésére. A fiatalok személyisége még kialakulóban van, éppen ezért esetükben eredményesebb lehet a nevelés, mint a felnőtteknél. A fiataikorú elkövetők jellemzően 16-17 éves korukban kerülnek a bv. intézet falai mögé, tehát legtöbb esetben már nagykorúként kerülnek ki onnan. Ahhoz, hogy ne tudjanak „bűnöző karriert” kialakítani, szükséges a bűnisméltés megelőzésére való törekvés. Ugyanis van olyan álláspont, mely szerint minél korábban kezdi el egy személy „bűnözői karrierjét”, annál valószínűbb, hogy ezt az életmódot fogja folytatni egész életében. **Patera Antal** „A visszaesők megítéléséről és a visszaeső bűnözésről” című tanulmányában állapítja meg, hogy egy személy minél ifjabb korban kezd el bűnözni, annál intenzívebb visszaeső lesz.¹²

Úgy gondolom, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteknek kell azt a fő üzenetet közvetíteniük, hogy a fiataikorúaknak igenis lehetősége van a társadalomba való visszailleszkedésre. Ezt az üzenetet kellene megvalósítaniuk onnantól kezdve, hogy a fiatal beke­rül az adott intézetbe, s a társadalomnak is szerepet kellene vállalnia ebben, elsősorban a szabadon bocsátást követően.

Dolgozatom első fejezetében szeretném bemutatni a fiataikori bűnözés általános jellemzőit, mert véleményem szerint ez a kérdés szerves részét képezi a választott témának. Ezen belül először ismertetem az alapvető fogalmakat, majd a fiataikori bűnözés statisztikai adatait és végül a fiataikoriak szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának mai helyzetét. A dolgozat törzsanyaga annak bemutatása, hogy hogyan zajlik a gyakorlatban a fiataikori fogvatartottak nevelése hazánkban és más országokban. Ezt követően térnék rá arra, hogy milyen szerepet töltenek be a büntetés-végrehajtási intézetek és a civil szervezetek a bűnmegelőzésben, valamint a bűnisméltés megelőzésében. Majd szemléltetem, hogy milyen új utak, reformok lehetségesek a fiataikoriak büntetőjogával kapcsolatban. Végezetül tapasztalataim tükrében ismertetem de lege ferenda „javaslataimat”.

A büntetés-végrehajtás területén a legfontosabb európai dokumentum az Európai Börtön­szabályokról szóló, a Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok szá-

¹¹ Btk. 108. § (3) bek.

¹² Bodnár Imre: A visszaesők börtöne. Börtönügyi Szemle 1997/1. szám, 64. p.

mára (továbbiakban: Európai Börtönszabályok). Mivel kiemelkedő jelentősége van az említett dokumentumnak, így fontosnak és indokoltnak tartottam, hogy a dolgozatomban több helyen is utaljak rendelkezéseire. Egyéb nemzetközi egyezményekre is teszek utalást, amennyiben az adott fejezethez, témához kapcsolódnak.

Remélem, hogy érdekes és hasznos dolgot fog a kezében az olvasó, mely minden bizonnyal elkalauzol a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének és büntetés-végrehajtási nevelésének világába.

III. Fiatalkori bűnözési helyzetkép

III.1. Alapvető fogalmak meghatározása

Fiatalkorú: Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) határozza meg a fiatalkorú fogalmát, eszerint: „*Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.*”¹³ Ezt a fogalmat az 1961. évi V. törvény vezette be.¹⁴ Volt azonban olyan büntető törvénykönyvünk is, amely nemcsak az életkort határozta meg, hanem azt is, hogy milyen egyéb feltétel szükséges ahhoz, hogy a fiatalkorút büntetés alá vessék. A Csemegi-kódex (1878. évi V. tv.) alapján az a személy volt fiatalkorú, aki tizenkettedik életévét már betöltötte, de a tizenhatodikat még nem. A büntetethez azonban még szükséges volt, hogy a fiatalkorú cselekménye bűnösségének szükséges belátással bírjon¹⁵. Az I. Büntetőnovella (1908. évi XXXVI. tv., I. Bn.) is ezt a logikát követte. Az életkor változatlan a Csemegi-kódexhez képest, azonban feltételként még a „*büntetethez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség*”-et¹⁶ határozta meg. Az 1951. évi 34. tvr. (Ftvr.) új szabályokat vezetett be. A felelősségnek ekkor már nem volt feltétele a megfelelő értelmi és erkölcsi fejlettség. Meghatározása alapján „*fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.*”¹⁷ Ezt követően alakult ki a ma hatályos fogalmunk.

Fogvatartott: A jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélték (elítéltek) valamint az előzetesen letartóztatottak gyűjtőfogalma.¹⁸

¹³ Btk. 107. § (1) bek.

¹⁴ 1961. évi V. tv. 85. § (1) bek.

¹⁵ 1878. évi V. tv. 84. §

¹⁶ I. Bn. 16. §

¹⁷ Ftvr. 1. §.

¹⁸ 6/1996. (VII. 12.) IM Rendelet (továbbiakban: Rendelet) 1. § (3) bek. alapján

Bűnismétlő: Olyan visszaesőnek nem minősülő személy, akinek korábban már megállapították büntetőjogi felelősségét valamely bűncselekmény elkövetése miatt, mégsem tekinthető visszaesőnek, mivel annak valamely fogalmi eleme hiányzik. „Ilyen eset fordulhat elő, ha az elkövetőnek vagy a jelenlegi vagy a korábbi bűncselekménye gondatlan volt; ha az elkövetőt korábbi bűncselekménye miatt nem végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték; vagy az elkövetőt szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, de a büntetés kitöltésétől vagy a végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekménye elkövetéséig már három év eltelt.”¹⁹

Fogvatartottak nevelése: egy tervszerű tevékenység, mely magába foglalja a fogvatartott megismerését, a foglalkoztatást, a jutalmazást és fegyelmezést, valamint a külvilággal való kapcsolattartást. Célja a társadalomba való sikeres visszailleszkedés.²⁰

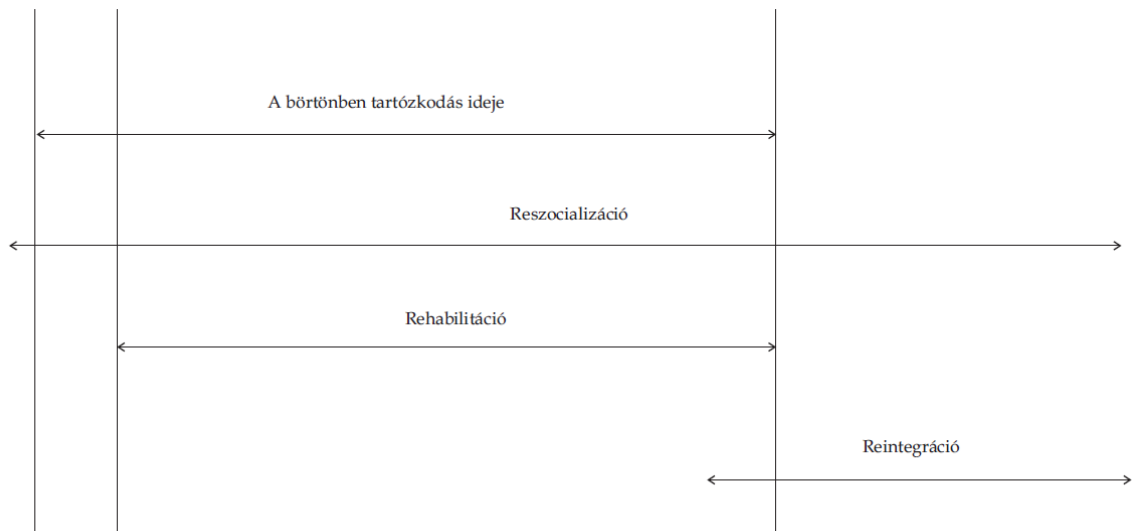
Reszocializáció: Számos alkalommal használok a reszocializáció fogalmát dolgozatomban, ezért bővebb kifejtését tartom indokoltnak. **Fliegauf Gergely** meghatározása alapján „a reszocializáció a társadalomba való visszailleszkedést és/vagy az oda való visszavezetést jelenti”, továbbá magában foglalja a „további bűncselekményektől való tartózkodást” is. A kiindulópont az, hogy a „bűnöző életvitelű személy marginalizálódott”²¹, nem része a többségi társadalomnak, és ezért vissza kell őt oda vezetni”. Álláspontja szerint azonban a reszocializáció fogalmát el kell határolni a rehabilitáció és a reintegráció fogalmától. Előbbi célja „a fogvatartott általános fizikai és pszichikai állapotának szinten tartása és/vagy javítása”, míg utóbbi célkitűzése „a fogvatartottak társadalomba való visszaillesztése és az állampolgári szerepek újbóli felvétele”. Mindhárom egyik eszköze a nevelés. A kifejtett fogalmak jelentős kapcsolatban állnak egymással, hiszen a rehabilitáció és a reintegráció a reszocializáció részét képezik. Különbségek mutatkoznak viszont az időtartamukban, amit az alábbi ábra jól szemléltet. „A rehabilitáció fedi leginkább azt az időtartamot, ami a börtönben tartózkodással egyenlő (...). A reszocializáció azért kezdődik előbb, mint a börtönben tartózkodás, mert a fogvatartás – azaz a személyi szabadságtól való megfosztás – a rendőrségi őrizettel kezdődik az esetek többségében, és rendszerint azért tart tovább, mert a szabadulás után a fogvatartott életében még tart a joghátrány: például eltiltották a közügyek gyakorlásától vagy csak feltételesen szabadult. A rehabilitáció ugyanilyen jellegű okból később kezdődik, hiszen az előzetes letartóztatás alatt több aspek-

¹⁹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 352. p.

²⁰ Ambrus – Fantoly – Gácsi – Juhász: i. m. 318. p.

²¹ A társadalom peremére sodródott, kiszorult eredeti társadalmi rétegeből, stb.

tusának jogi természetű akadálya van. A reintegráció értelemszerűen a szabadulásra való előkészítéssel kezdődik. A reszocializáció és a reintegráció nem ér véget a szabaduláskor.”²²

3. ábra²³: A reszocializáció, rehabilitáció és reintegráció időtartama

III.2. Napjaink fiatalok bűnözésének áttekintése statisztikai adatok alapján²⁴

Ebben a fejezetben napjaink fiatalok bűnözését szeretném bemutatni a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály statisztikai adatai, valamint kérdőíves felmérésem eredménye alapján.

A fiatalok bűnözés statisztikai adatainak áttekintése során 10 éves, 2002-2011-ig²⁵ terjedő időszakot vizsgáltam, kérdőíves felmérésem pedig a 2012-es évre vonatkozik. A statisztikai adatok pontos képet rajzolnak ki a témával kapcsolatban. Az adatok feldolgozása során vizsgáltam a fiatalok elkövetők számának alakulását az összes, ismertté vált, regisztrált bűnelkövetőhöz képest, valamint a lakónépességhez viszonyítva; a fiatalok elkövetők nemek, korcsoport és lakhely szerinti megoszlását; családi hátterét; az általuk elkövetett bűncselekményeket; valamint a visszaesések számát.

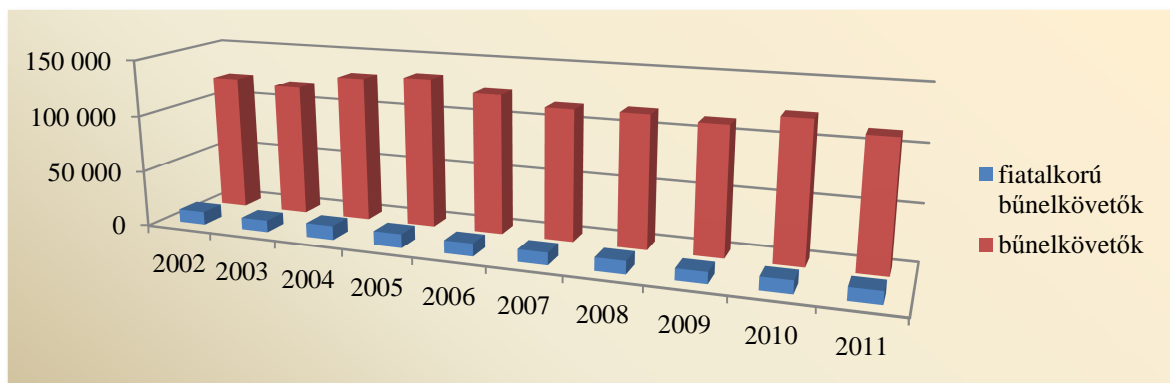
²² Fliegauf Gergely: A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától. Börtönügyi Szemle 2012/1. szám, 47., 50-51. p.

²³ Ábra forrása: Uo. 51. p.

²⁴ A fejezetben szereplő adatok a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály „Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről, 2011” című 2012. évi kiadványából származnak.

²⁵ 2012-es adatok csak azon körülmények vonatkozásában állnak rendelkezésemre, amelyekre kiterjedt a kérdőíves vizsgálatom.

A vizsgált időszakban 2005-ben volt a legmagasabb a bűnelkövetők száma, 133 790 fő, melyből 12 197 (9,12 %) volt fiatalkorú. 2009-ben volt a fiatalkorú elkövetők száma a legalacsonyabb, 10 036 személy.

4. ábra: Bűnelkövetők és fiatalkorú bűnelkövetők számának alakulása a 2002-2011. években. Adatok forrása: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály: i. m. 11. p.

Megeshet azonban, hogy egyes bűncselekmények és azok tettesei felderítetlenek maradnak, ezáltal előfordulhat, hogy a „fiatalkorúak valóságos kriminalitása mindenesetre nagyobb, mint az, melyet az elítélések száma felmutat”²⁶.

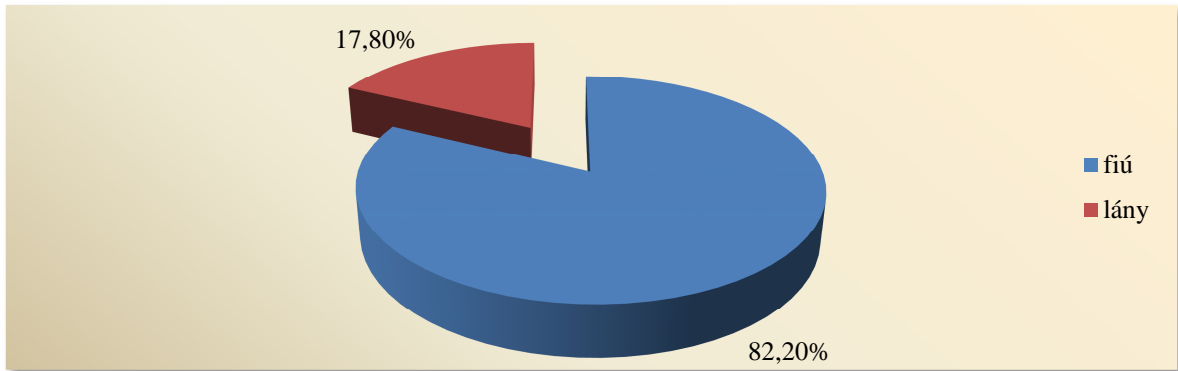
A fiatalkorú bűnelkövetők aránya a fiatalkorú lakónépességhez képest 2011-ben volt a legmagasabb; 2,48 %; míg 2003-ban a legalacsonyabb; 2,05 %.

Területileg Borsod-Abaúj-Zemplén megye a legfertőzöttebb a fiatalkorú bűnözés vonatkozásában, ebből a megyéből kerülnek ki legmagasabb számban fiatalkorú elkövetők (2011-ben 9,84 %). Ez a tény 2003 óta változatlan. 2011-ben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1086 fiatalkorú elkövetőt regisztráltak, míg Pest megyében 924 főt.

Fiatalkorúak leggyakrabban vagyon elleni bűncselekményeket (2011-ben 53,85 %) követnek el, ezen belül is a lopás (2011-ben 32,26 %) a legjellemzőbb esetükben. Gyakoriak a közrend elleni bűncselekmények (2011-ben 29,76 %) is.

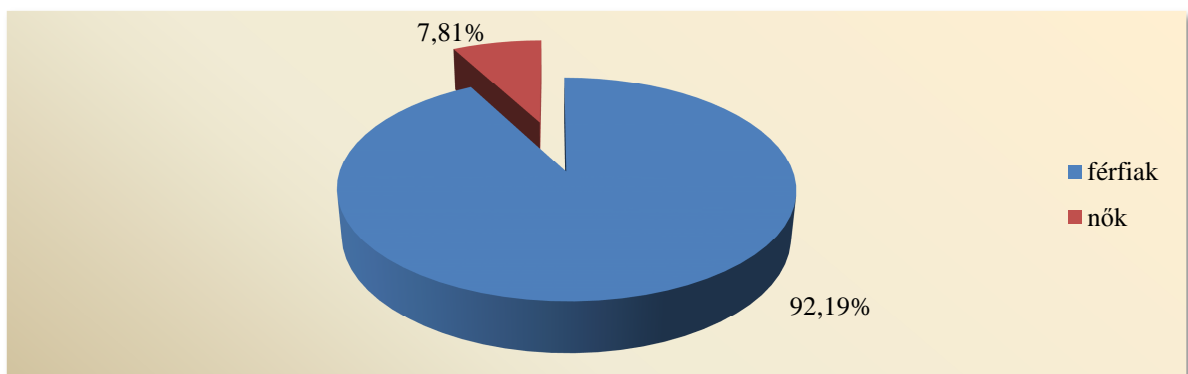
A nemek arányát tekintve jóval magasabb a férfi fiatalkorú elkövetők száma, minden évben 80 % feletti.

²⁶ Balogh J.: i. m. 34. p.

5. ábra: A fiatalkorú bűnelkövetők nemek szerinti megoszlása 2011-ben. Forrás: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály: i. m. 28. p.

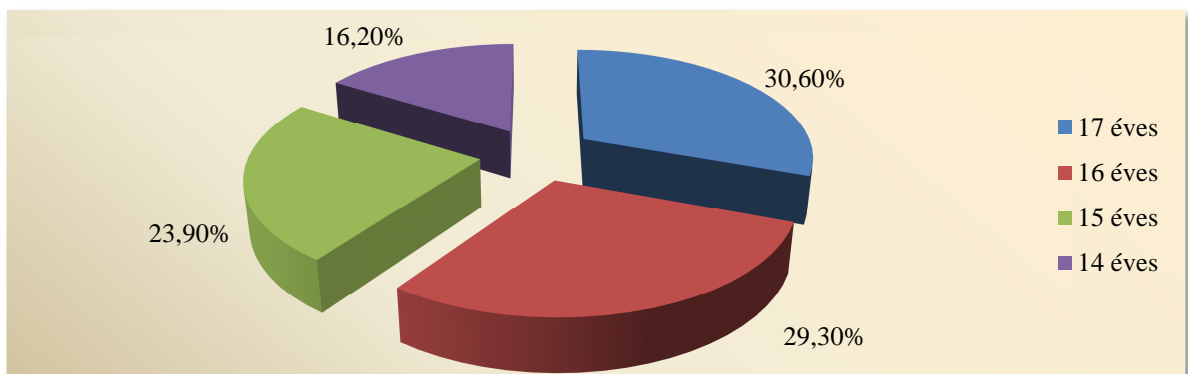
A kérdőíves felmérés alapján is a férfi elkövetők magas aránya, 92,19 % mutatható ki.

6. ábra: A fiatalkorú bűnelkövetők nemek szerinti megoszlása 2012-ben a kérdőíves felmérés alapján

Van olyan álláspont, mely szerint a fiúk magas aránya azzal van összefüggésben, hogy eléjük másfajta magatartási példát, ideált állítanak a nevelés során, mint a lányok elé. A fiúk esetében előtérbe kerül a kockázatvállalás és annak leküzdése, valamint ők sokkal inkább támadóbbak, erőszakosabbak.²⁷

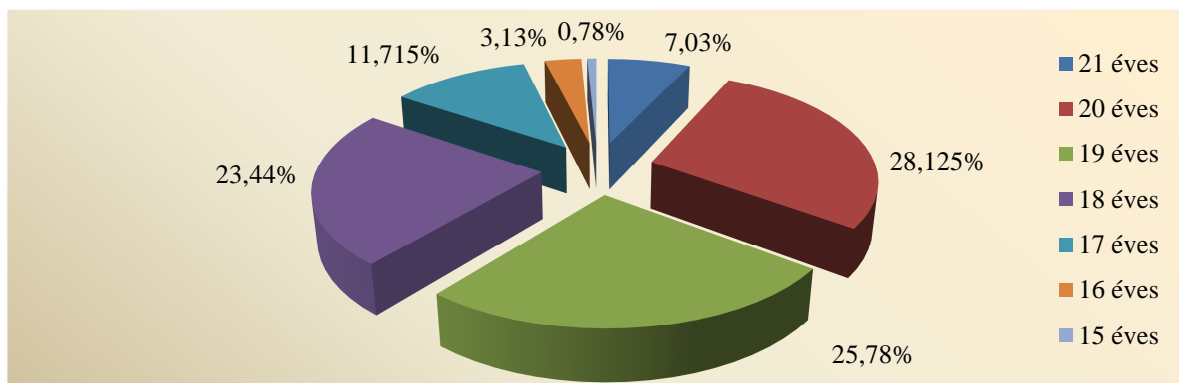
Korcsoportok alapján legnagyobb arányban a 17 évesek követnek el bűncselekmény(eke)t.

7. ábra: A fiatalkorú bűnelkövetők korcsoportos megoszlása 2011-ben. Forrás: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály: i. m. 28. p.

²⁷ Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961. 225. p.

A Btk. értelmében a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben a kiszabott szabadságvesztés-büntetést a fogvatartottak huszonegyedik életévük betöltéséig tölthetik le.²⁸ Ezen rendelkezés támasztja alá a kérdőíves vizsgálat eredményét, mely alapján a fiatalkorúak bv. intézeteiben a 18-20 éves fiatalok vannak többségében.

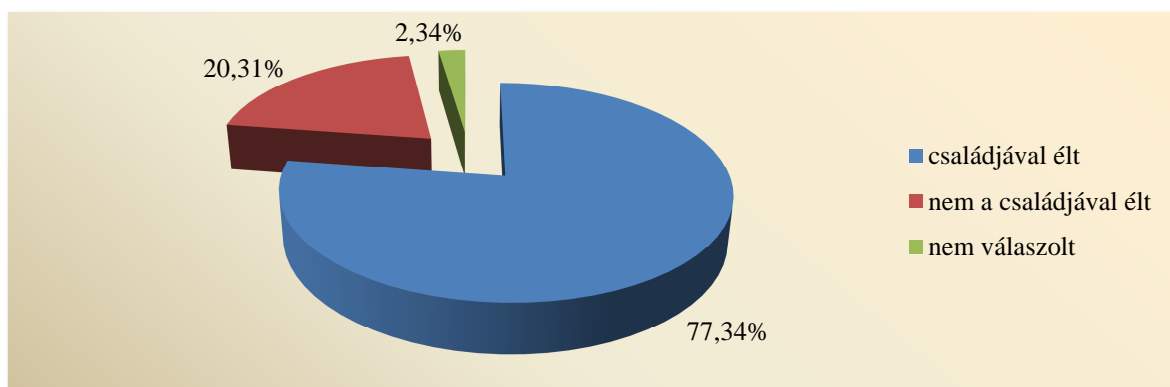
8. ábra: A fogvatartottak korcsoportos megoszlása a fiatalkorúak bv. intézeteiben (2012) a kérdőíves felmérés alapján

A fiatalkorúak számos okból válhatnak elkövetővé, például nem megfelelő családi körülmények, munkanélküliség, agresszió, alkohol, kábítószer vagy média hatása, helytelen nevelés, negatív erkölcsi minták követése miatt, stb.. A közrejátszó okok között azonban ki kell emelni az anyagi haszonszerzést (2008-ban 43,45 %), a rossz baráti környezetet (2008-ban 36,36 %), az átmeneti pénzzavart (2008-ban 21,48 %), agresszivitást (2008-ban 13,06 %) és az alkohol hatását (2011-ben 7,01 %). Kérdőíves felméréseken arra a kérdésre, hogy a fiatal miért, milyen okból követte el a bűncselekményt, a legjellemzőbb válaszok az anyagi okok, kábítószer és a rossz baráti környezet voltak: „mert muszáj volt menem hogy eltarcsuk magunkat”, „pénzügyi okok miatt és a kábítószer miatt”, „kelet a pénz”, „mert nem volt mit eni”, „az izgalom hajtott”, „drogosztam és rossz volt a haveri társaság”, „haverokal hülyéskedésből meg szorakozásból”, „drog” „vagánykodásból”, „rosszul választottam barátokat”, „itas állapotban voltam”, „iponiáni akartam a többieknek”, „éhes voltam”.²⁹

2008-ban a fiatalkorú bűnelkövetők 63,64 %-át szülei nevelték és 11,22 %-uk élt nevelőotthonban, intézetben. Vizsgálatom alapján a fiatalok 77,34 %-a élt családjával az intézetbe kerülését megelőzően, míg 20,31 %-a nem.

²⁸ Btk. 111. § (4) bek.

²⁹ Szó szerinti válogatás a fiatalok által leírt válaszokból.

9. ábra: Fiatalkorú elkövetők családi körülményei 2012-ben a kérdőíves felmérés alapján

A kérdés azonban, hogy a családon belüli viszonyok mennyire hatnak ki a fiatalok viselkedésére? Erre a kérdésre nem vonatkoznak a statisztikai adatok, pedig fiatalok esetében a deviáns magatartás oka lehet a családi környezet is. 1955-ben készítettek egy felmérést azzal kapcsolatban, hogy a családi körülmények hogyan hatnak a fiatalok magatartására. Ezen felmérés alapján a szabadságvesztés-büntetésre ítélt fiatalok közül a bűnelkövetővé válás okaként 75 %-ban a szülői ház hibája, míg 25 %-ban a szülői házon kívüli egyéb körülmény jelölhető meg. „A 75 %-on belül a szülők feszült viszonya, az állandó veszekedés az esetek 30 %-át teszi ki; rossz példa és erkölcstelen életmód mutatható ki 25 %-nál; mostoha és helytelen bánásmód 10 %-nál, a válást követő érzelmi gazdátlan-ság vagy fegyelemlazulás 4 %-nál mutatható ki. A fennmaradó 6 %-nál a szülők iszákosságára volt visszavezethető a családi élet feldúltsága. A szülői házon kívüli tényezők indítékára elkövetett bűncselekmények 15 %-a a környezetváltozásra és az ezzel együttjáró talajtalanságra (ellenőrzés hiánya), 10 %-a pedig idegen felnőttek csábítására vezethető vissza.” A felmérés alapján tehát „a szülői ház hibája (a helytelen nevelési módszerek vagy a gyermeket megoldhatatlan konfliktus elé állító helyzetváltozás) és ezzel együtt a nevelési helyzet kedvezőtlen alakulása” domináns szerepet játszik a fiatalkori bűnözésben.³⁰ A család hatását alátámaszthatja a következő példa is. 2004 májusában Tökölön és Szirmabesenyőn végeztek egy vizsgálatot, melynek alanyai – a saját bevallásuk alapján – bűnismétlő fiatalok fogvatartottak voltak. Ezen vizsgálat során úgy állapították meg az etnikai hovatartozást, hogy a kutatást végzők megkérték a kérdezőbiztosokat, hogy a kérdőíven tüntessék fel, ha úgy ítélik meg, hogy az adott fogvatartott roma származású. A felmérés ered-

³⁰ Szabó: i. m. 233-234. p.

ményeként a fiatalkorúak több mint fele (57 %) volt roma származású.³¹ Ez az adat azért lehet érdekes, mert a bv. intézetekben a kutatásom segítségével kijelölt személyek arról tájékoztattak, hogy a roma családokban a fiúk esetében újabban kialakult és elterjedt az az értékrend, hogy „Addig nem vagy férfi, amíg nem voltál börtönben.”. Természetesen előfordulhat, hogy ez csupán szóbeszéd, de mindenesetre elgondolkodtató.

A kérdőíves vizsgálat eredménye alapján a fiatalok felénél jellemző, hogy édesapjuk már követett el valamilyen bűncselekményt.

III.3. A fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának mai helyzete

III.3.1. Fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak múltja és jelene

Halál-, pénz-, testcsonkító-büntetés és száműzetés. Ezek voltak a legelterjedtebb szankciók az antik világban. A középkor késői szakaszában már előfordult szabadságvesztés-büntetés is (pl. töredelmezési fogság; vezeklők börtöne; világi hatóságok börtönei: vár-börtönök, földesúri pincebörtönök, tömlöcök, adósok börtöne, gályarabság, száműzetés). Ahogyan fejlődött az ipari és városi élet, úgy a bűnözés társadalmi tömegjelenséggé vált és a fiatalkori bűnözés is növekvő tendenciát mutatott. A gyermek- és fiatalkori csavargások megakadályozására hozták létre a védőintézeteket (otthonok, menedékházak, árvaházak). Majd ezt követően a csavargás és koldulás, mint vétségek miatt kialakították a javítóintézetet. Az első fiatalkorúak börtönét 1585-ben, Hollandiában, Amszterdamban hozták létre, melynek mintájára az európai országok egymás után létesítették a fiatalkorúak börtöneit. Erre azért volt szükség, mert ebben az időben megnövekedett a fiatalkorúak által elkövetett emberölések száma.³²

Évszázadokon át az volt a jellemző a törvényhozásokra, hogy a fiatalkorúak bűncselekményeivel szemben, csakúgy, mint a felnőtt korúak esetében, a büntetéseket a megfélemlítés, elrettentés, szigor és megtorlás eszméire alapították. A XIX. sz. első felében még több államban (pl. Angliában) alkalmazták tíz éven aluli gyermekek csekély bűncselekményeire is a halálbüntetést, illetve testfenyítő büntetéseket, így különösen a botozás és

³¹ Rosta Andrea: A fiatalkori bűnözés megelőzése, avagy a fiatalkorú bűnismétlők kriminálszociológiai vizsgálata. BMK Kiskönyvtár 2. Szemelvények a Kuratórium által kiírt tudományos pályázatokra beérkezett pályaművekből. A biztonságos Magyarországért Közalapítvány Kiadványa, Budapest, 2005. 293-294. p.

³² Pál László: Bevezetés a kriminálpedagógiába. Kézirat. Tanárképző főiskolai jegyzet. Készült az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum sokszorosító üzemében, Budapest, 1974. 9-15. p.

vesszőzés volt a jellemző.³³ Például 1833-ban egy kilenc éves gyermek bottal betört egy ablakot, majd azon bemászva néhány fillért érő festéket lopott, amiért felakasztásra ítélték.³⁴

Hazánkban az első fiataikorúak intézete a Kassai Kerületi Fogház volt, ahová a betelepítés 1905 januárjában indult meg.³⁵ A mai fiataikorúak büntetés-végrehajtási intézetei közül 1997-ig csak Tökölön, egy intézetben hajtották végre a fiataikorú fogvatartottak szabadságvesztés-büntetését. Az európai ajánlások nyomán, a '90-es évek közepén rajzolódott ki az a gondolat, hogy regionként kellene létrehozni bv. intézeteket a fiataikorúak számára.³⁶

A Btk. 1995-ös módosítása rögzítette – a gyermekek jogairól szóló egyezményel³⁷ összhangban – a szabadságvesztés ultima ratio jellegét fiataikorúak esetében.³⁸ A fiataikorúval szemben kiszabható szabadságvesztés-büntetés szabályait a Btk. 110-111. §-ai tartalmazzák. Fontos eltérés a felnőtt korúakra vonatkozó szabályokhoz képest, hogy fiataikorúval szemben fegyházban letöltendő szabadságvesztés-büntetés nem szabható ki, esetükben csak fogház vagy börtön fokozat állapítható meg.³⁹ A szabadságvesztés tartamára vonatkozóan is eltérőek a rendelkezések a felnőttekhez képest. Fiataikorú esetén a szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén egy hónap lehet.⁴⁰ A maximális időtartam eltérő attól függően, hogy tizenhatodik életévét betöltötte-e a fiataikorú a bűncselekmény elkövetésekor vagy sem, illetve, hogy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető-e a bűncselekmény.⁴¹ Legfontosabb eltérés, hogy fiataikorúval szemben életfogytig tartó szabadságvesztés nem szabható ki.⁴² Szintén szabadságelvonással jár, azonban kizárólag fiataikorúval szemben alkalmazható intézkedés a javítóintézeti nevelés, melyről a Btk. 118. §-a rendelkezik.

³³ Balogh J.: i. m. 136. p.

³⁴ Uo. 35. p.

³⁵ Lőrincz József: A fiataikorúak büntetés-végrehajtása. Duna-MIX Kiadó, Vác, 1998. 18-19. p.

³⁶ Tüske János – Szabó Mihály: A fiataikorúak büntetés-végrehajtása Magyarországon és a Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében. Börtönügyi Szemle 2002/2. szám, 54. p.

³⁷ Gyermekek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kihirdetett ENSZ Egyezmény, melyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki.

³⁸ Tari Ferenc: Rezsimszisztem (A fiataikorú elítéltek kezelése) Börtönügyi Szemle 1998/4. szám, 15. p.

³⁹ Bv. tvr. 49. § (2) bek. alapján

⁴⁰ Btk. 110. § (1) bek.

⁴¹ Btk. 110. § (2)-(3) bek.

⁴² Ambrus – Fantoly – Gács – Juhász: i. m. 345. p.

III.3.2. Fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. fekteti le azt a követelményt, hogy a felnőtt korúakétól külön intézetben kell végrehajtani a fiatalok szabadságvesztés-büntetését.⁴³ Az Európai Börtönszabályok is kifejezetten előírja, hogy a 18. életévüket be nem töltött fiatalokat a számukra létrehozott intézményekben kell elhelyezni és nem tarthatók fogva felnőtt korúak büntetés-végrehajtási intézeteiben.⁴⁴ A fentiekben már említésre került, hogy a fiatalok szabadságvesztésüket hazánkban négy intézetben tölthetik le: a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében Kecskeméten, Pécsen, Szirmabesenyőn és a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében Tökölön.

Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét⁴⁵

A kecskeméti intézet kanadai mintára, 1997-ben épült. Eredetileg is fiatalok elhelyezésére hozták létre, azonban volt egy átmeneti időszak 2001-2002 körül, amikor ideiglenesen az anya-gyermek részleg működött itt. A 45 fiatal befogadására alkalmas intézetben látogatásomkor (2012.07.10.) 36 fogvatartott volt. Eredetileg 30 főre tervezték az épületet, de ezt később bővíteni kellett 15 fővel. Az intézetben az ország minden területéről érkeznek fiatalok. Különösen igaz ez a nőkre, akik jellemzően messzebből érkeztek, hiszen fiatalok női fogvatartottak kizárólag Kecskeméten tölthetik szabadságvesztés-büntetésüket. Kb. 30-70%-os a női és férfi fogvatartottak megoszlása az intézetben belül. Egy zárkában maximum kettő főt helyeznek el. 2012 júliusában a legfiatalabb fiatal az intézetben 15, a legidősebb 21 éves.

Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Pécs⁴⁶

1990-ben hirdettek meg a PHARE-programot, ennek keretében a „Börtön körülmények javítása fiatalok bűnelkövetők társadalomba történő visszailleszkedése” című pályázatot. Ezen pályázat eredményeként épült meg az 50 fő befogadására alkalmas Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Pécsen. Az épület alapköveit 2004 decem-

⁴³ Bv. tvr. 49. § (1) bek.

⁴⁴ Európai Börtönszabályok, 11.1.

⁴⁵ 2012. július 10-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁴⁶ 2012. július 16-án a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

berében tették le, és 2006-ban került sor az ünnepélyes átadására. Az intézetben kizárólag előzetesen fogvatartott és jogerősen elítélt férfi fiatalkorú fogvatartottakat helyeznek el, három szinten, 1, 2 és 3 fős zárakban. Az intézetben működik felkészítő részleg.⁴⁷

Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő⁴⁸

2002 márciusában jött létre a szirmabesenyői intézet, ahol férfi felnőtt (2011 augusztusától) és fiatalkorú fogvatartottakat egyaránt elhelyeznek. Eredetileg felnőtteknek, munkavégzés céljára szolgált az épület. 115 fő befogadására alkalmas, nyáron általában 100 %-os a telítettség, kutatásomkor (2012.08.15.) több mint 115 fő volt az intézetben. Egy zárakban maximum 6 főt helyeznek el, a jogerősen elítélteket az előzetesen letartóztatottaktól, a felnőtteket a fiatalkorúaktól kell elkülöníteni. Két-két zárka szolgál felkészítő részlegként a fogház és börtön részlegen.

Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl⁴⁹

1963-ban jött létre a tökölí intézet, de az évek során eltérő volt az elnevezése. 1963-ban Igazságügyminisztérium Központi Kórháza és Büntetés-végrehajtási Munkahely. Az 1964. június 5-ei okiratban már a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és Munkahely szerepelt. Ezt követően 1968-tól Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és Fiatalkorúak Intézete. Majd ezután a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza nevet viselte, még 1990-ben is ez az elnevezés élt. Eredetileg huszárlaktanya, majd internálótábor volt. Férfi felnőtt és fiatalkorú fogvatartottak kerültek elhelyezésre az intézetben. 807 fő befogadására alkalmas, kutatásomkor (2012.08.16.) 661 fő volt elhelyezve, ebből 221 fő a fiatalkorú. Egy zárakban általában 5-8 főt helyeznek el. A fogház és börtön részlegen egyaránt működik felkészítő részleg.

⁴⁷ A bv. intézet felkészítő részlegében kell elhelyezni az elítéltet – kivéve a megyei (fővárosi) intézeteket -, ha a várható szabadulásig legalább egy év van hátra [Rendelet 69. § (1) bek.].

⁴⁸ 2012. augusztus 14-én a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Személyi Állomány tagja interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

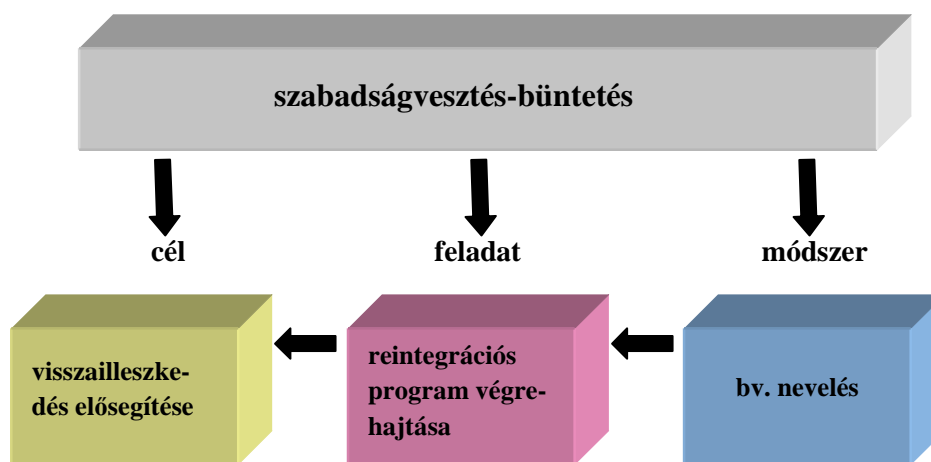
⁴⁹ 2012. augusztus 15-én a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Közművelődési csoport interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

IV. Kutatási tapasztalatok - Fiatalok nevelése

„A nevelés – mint a társadalomba való visszahelyezés és a bűnismétlés esélye csökkentésének eszköze – tudatos, tervszerű tevékenység, amelynek általános célján túl feladata, hogy egyénileg alakítsa helyes irányba a személyiség antiszociális irányultságát, megváltoztassa a magatartás hibás motivációját, indítékrendszerét.”⁵⁰

A fogvatartottak nevelésének részletes szabályait a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (továbbiakban: Bv. tvr.), valamint a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM Rendelet (továbbiakban: Rendelet) tartalmazza. Mivel dolgozatom célja, hogy elsősorban a gyakorlatot jelenítsem meg az olvasó számára, ezért a vonatkozó jogszabályok részletes ismertetésétől eltekintek. A legfontosabb rendelkezéseket emelem ki a teljesség igénye nélkül, s mivel a fiatalok szabadságvesztés-büntetésének végrehajtására a felnőttekre vonatkozó szabályokat kell - a jogszabályokban említett eltérésekkel - alkalmazni⁵¹, így a két szabályozás közötti lényeges differenciákat is ismertetem. Továbbá kutatásom eredményeként a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalt leglényegesebb hasonlóságokat és különbségeket mutatom be.

A szabadságvesztés-büntetés célja a fogvatartottak sikeres reszocializációja, feladata, hogy végrehajtsa meghatározott reintegrációs tevékenységeket és mindezek módszere a büntetés-végrehajtási nevelés lehet.

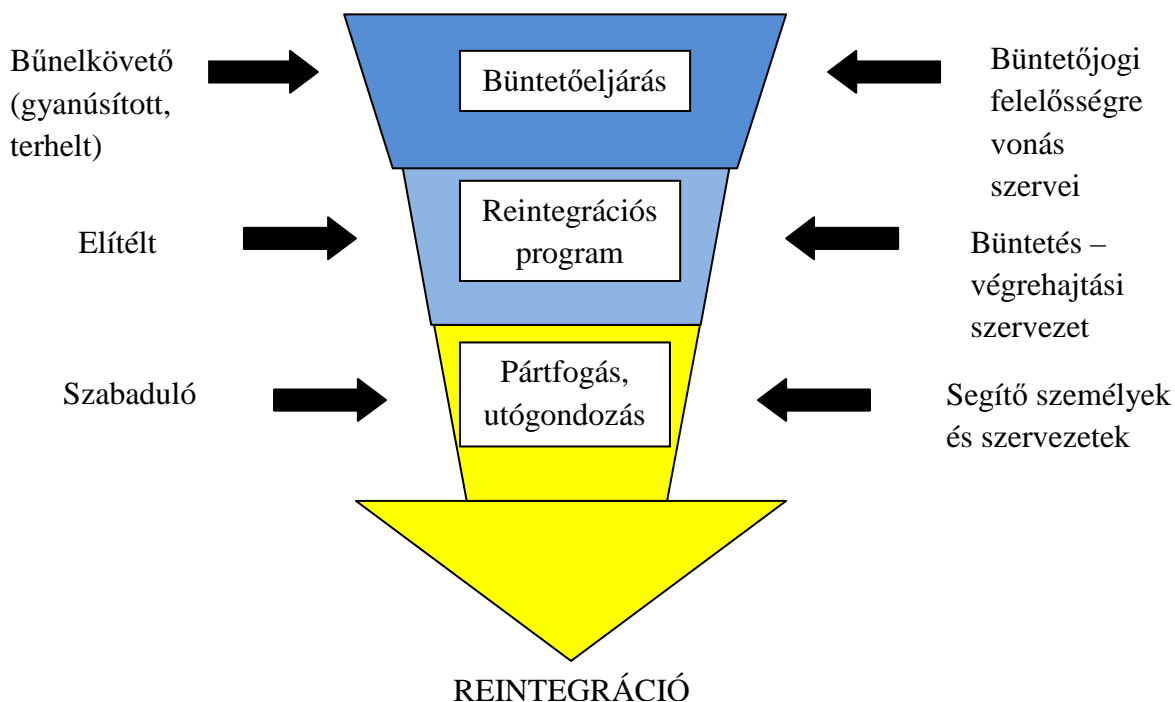

10. ábra: A szabadságvesztés-büntetés célja, feladata és ezek módszere. Forrás: Büntetés-végrehajtási Igazgatás (Szerk.: Ruzsonyi Péter). Rendészeti Szakvizsga bizottság, 2012. 146. p.

⁵⁰ Czenczer (2008): i. m. 1. p.

⁵¹ 1979. évi 11. tvr. 48. § (1) bek., Rendelet 207. §

A büntetés-végrehajtási intézetekben zajló nevelés komplex folyamat, amely mindig a szabadságvesztés-büntetés célját tartja szem előtt: „A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.”⁵²

11. ábra: A szabadságvesztés céljának megvalósulása. Forrás: Büntetés-végrehajtási Igazgatás: i. m. 145. p.

A következőkben a fogvatartottak nevelésének területeit szeretném bemutatni a kutatásom során tapasztaltak alapján.

IV.1. A fogvatartott megismerése, egyéni nevelési terv készítése

A fogvatartottak nevelésének kezdő lépése a fogvatartott megismerése, egyéni nevelési terv készítése. „A fiatalok fogvatartottak részére, a felnőttekétől eltérően, speciális, egyéni nevelési tervet kell készíteni. Cél a fiatalok negatív énképének megváltoztatása, a személyiségfejlődés és stabilizálás, a tudásszint, a felelősségérzet növelése, a társadalmi kapcsolatok és mindezekon keresztül a beilleszkedés segítése.”⁵³ A fogvatartott egy befogadó beszélgetésen vesz részt, majd ezt követően készítik el részére az egyéni nevelési

⁵² Bv. tvr. 19. § (1) bek.

⁵³ Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. Börtönügyi Szemle 2003/3. szám, 53. p.

tervet. A *pécsi intézetben*⁵⁴ részletes tájékoztatást kaptam arról, hogy hogyan zajlik ez a folyamat, ezért az ott megismert információkat szeretném ismertetni.

A befogadást követően a pécsi intézetben a nevelő tájékoztatja a fogvatartottat az intézet fő szabályairól, házirendjéről, a fogvatartottak jogairól és kötelezettségeiről, valamint a „befogadási interjú” kitöltésével felveszi a szükséges adatokat. Ennek keretében kerülnek tisztázásra az esetleges büntársak, a bűncselekmény jellemzői, valamint megismeri a nevelő a fogvatartott véleményét a gyanúsításáról. Ezenkívül a körletfelügyelő által ki kell tölteni az adatfelvételi lapot, SDQ-tesztet (Képességek és nehézségek kérdőív), szülői adatlapot, nyilatkozatot a fiatalok dohányzásával kapcsolatban (a fogvatartott és a szülő által is) valamint a TVA tesztet (Treatment Valuation Analysis)⁵⁵. A fogvatartott megismerésére legkésőbb 72 órán belül kerül sor, ezen időn belül a nevelő elkészíti a szükséges nevelési anyagot. A megismerés során előtérbe kerül a fiatalok esetleges szenvedélybetegségeinek, drogfüggőségének, szuicid hajlamának⁵⁶ a feltárása. Amennyiben bármelyik fennáll, a nevelő egyeztet az egészségügyi főápolóval, majd jelzi ezt az információt a szolgálati elöljárónak is. A nevelőnek a heti BFB ülésére, a bizottság elé kell terjesztenie a nevelési anyagot, amely alapján a bizottság dönt a fogvatartott nevelési, biztonsági csoportba sorolásáról, oktatásban való részvételéről, munkába állításáról, valamint a felkészítő részlegben vagy drogprevenációs zárkában való elhelyezéséről.

Az első orvosi-egészségügyi vizsgálat során a fiatalok fogvatartottak befogadása-kor minden esetben ki kell tölteni a DUDIT-tesztet (Drog Use Disorders Identification Test=Droghasználattal Összefüggő Betegségek Azonosítására Irányuló Teszt) is.

A pszichológus által történő befogadás több elemből tevődik össze. Az exploráció és anamnézis irányított kérdezés, melynek során a fogvatartott életútjának feltárására kerül sor. A fogvatartott személyiségének megismerését segítik különböző tesztek. Minden befogadott kitölti a Szondi⁵⁷ és Lüscher⁵⁸ tesztet, a Rorschach teszt⁵⁹ kitöltése szükség szerint

⁵⁴ 2012. július 16-án a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁵⁵ A TVA teszt kitöltésére a fogvatartott folyamatos, két hónapig tartó megfigyelését követően kerül sor. A teszt kitér a fogvatartottak hasonló korú személyekkel való kapcsolatára, önállóságára, iskolára és munkára, önmagáról való gondoskodásra, stb. (A teszttel kapcsolatos információkat Koncz Katalin bv. őrnagy bocsátotta rendelkezésemre.)

⁵⁶ Öngyilkosságra való hajlam (Forrás: Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 659. p.)

⁵⁷ A Szondi-próba Szondi Lipót magyar pszichiáter nevéhez fűződik, melyet 1938-1940-ben dolgozott ki. A teszt a rokonszenvi-ellenszenvi választás elvén alapul. A vizsgált személynek fényképek közül kell kiválasztania a számára rokonszenves és ellenszenves képeket. A módszer kiindulópontot adhat a személyiségkép megalkotásához, mivel ezek a választások jellegzetesen ösztöndetermináltak. [Méri Ferenc: A Szondi-próba

történik. A Raven teszt az intelligencia szint mérésére alkalmas, alapvetően a matematikai, logikai gondolkodást tudja felmérni. Az általános személyiségstruktúra mérésére alkalmazzák a 2008 végén megjelent MMPI-A tesztet (400-500 tételből álló papír-ceruza teszt), mely egy diagnosztikus teszt, kifejezetten serdülőkre kidolgozva. A fogvatartott megismerését elősegíti a kollégáktól való információgyűjtés is.

IV.2. Foglalkoztatás

A foglalkoztatás keretében valósul meg az alapfokú iskolai oktatás; a szakirányú képzés; a munkáltatás; a terápiás foglalkoztatás; valamint a művelődési, a szabadidős, a sport, továbbá a személyiségfejlesztő és gyógyító, rehabilitációs programok.⁶⁰

A fentebb említett hazai jogszabályokon kívül a fogvatartottak foglalkoztatásával és programlehetőségeivel foglalkoznak nemzetközi dokumentumok ajánlásai és az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottságának (CPT) ajánlásai is. Ezek a dokumentumok a következők: az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a Börtönművelődésről szóló R/89/12. számú ajánlása, 1994. évi ENSZ ajánlás az előzetesen letartóztatottak Fogvatartási Szabályzatáról és a letartóztatott személyekkel való emberséges bánásmód minimum irányelveiről szóló ENSZ ajánlás.⁶¹

klinikai alkalmazása két-profilos technikával. In: Pszichodiagnosztikai vademecum. II. Személyiségtesztek. 1. rész. (Szerk. Mérei Ferenc – Szakács Ferenc) Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. 271-273. p.]

⁵⁸ A Lüscher-próba egy színteszt, mely Max Lüscher svájci pszichológus nevéhez köthető. Elsősorban klinikai és pályalélektani vizsgálatokra alkalmazzák. A teszt színek választásán alapul. A vizsgált személynek először a vizsgálatot végző által mutatott színekből kell kiválasztania azt, amely számára legjobban tetszik, majd azt, amelyik a legellenszenvesebb, végül két szín közül a rokonszenvesebbet kell kiválasztania. Lüscher négy alapszíne (piros, zöld, kék, sárga) véleménye szerint megfeleltethető a viselkedés négy lehetséges alaptípusának. Mind a négy szín más személyiségjegyeket hordoz magában. A színek választása által meghatározhatók a vizsgált személy tulajdonságai, személyiségjegyei. [Mérei Ferenc: A Lüscher próba klinikai alkalmazása. In: Pszichodiagnosztikai vademecum. II. Személyiségtesztek. 3. rész (Szerk. Mérei Ferenc – Szakács Ferenc) Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 163-172. p.]

⁵⁹ Az 1910-es évek végén kidolgozott Rorschach teszt Hermann Rorschach nevéhez kapcsolódik. A vizsgálatot a „Psychodiagnostic” (alcím: Methodik und Ergebnisse eines Wahrnehmungsdiagnostischen Experiments. Deutenlassen von Zufallsformen /Egy percepciós-diagnosztikai kísérlet módszere és eredményei. Véletlenszerű formák szabad értelmezése/) című könyvében mutatta be, mely 1921-ben jelent meg. A teszt egy foltértelmezési próba, a vizsgált személynek jelentés nélküli foltoknak kell jelentést adnia. Bár vizsgálati eszközként korábban is alkalmazták a jelentés nélküli foltokat, Rorschach volt az első, aki felismerte, hogy a teszt lehetőséget adhat az egész személyiség meghatározására. A próba eredményeként a kriminálpszichológiában esetlegesen konklúzió vonható le a bűncselekmény hátterével kapcsolatban. (Mérei Ferenc: A Rorschach-próba. Kézirat. 5. változatlan kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. 3. p., 11. p.)

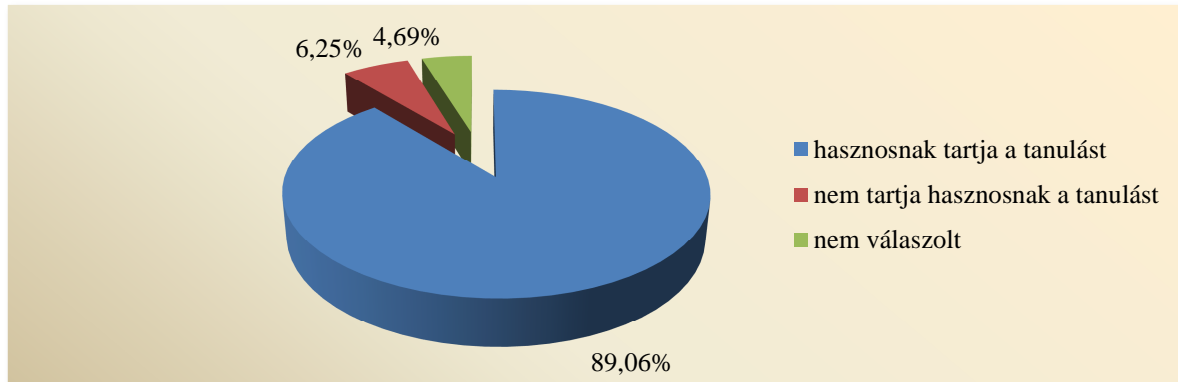
⁶⁰ Rendelet 73. §

⁶¹ Aleku Mónika – Csordás Sándor – Pacsek József: A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete. Börtönügyi szemle 2006/1. szám, 65. p.

IV.2.1. Oktatás, képzés

A szabadságvesztés-végrehajtása során „az alapfokú iskolai végzettség megszerzését különösen ösztönözni és támogatni kell”⁶², de a fogvatartottnak indokolt esetben lehetősége van középfokú tanulmányok végzésére, vagy a megkezdett felsőfokú tanulmányainak folytatására is⁶³. Fontos továbbá, hogy fiatalkorúak esetén külön kiemeli a Bv. tvr., hogy „a szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére”⁶⁴. Az Európai Börtön-szabályok is nyomatékosítja, hogy „külön figyelmet kell fordítani a fiatal fogvatartottak oktatására”⁶⁵.

Az általános iskolai oktatás és szakmai képzés, mint a nevelési folyamat személyiségfejlesztő eszközei, a szabadulás utáni sikeres társadalmi beilleszkedést segíthetik elő, mivel a megszerzett ismeretek, képességek, készségek és az ezeket igazoló okmányok javíthatják a szabadult munkaerő-piaci esélyeit.⁶⁶ Fontos eszközei lehetnek továbbá a bűnisméltés megelőzésének. A Pekingi Szabályok⁶⁷ és a Havannai Szabályok⁶⁸ szerint is nyomatékosítani kell a fiatalkorú fogvatartottak oktatásának és képzésének fontosságát.⁶⁹ A fogvatartottak 89,06 %-a (114 személy) tartja hasznosnak a tanulást.

12. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak véleménye a tanulás hasznosságáról a kérdőíves felmérés alapján

⁶² Rendelet 74. § (3) bek.

⁶³ Bv. tvr. 39. § (3) bek.

⁶⁴ Bv. tvr. 48. § (2) bek.

⁶⁵ Európai Börtön-szabályok, 28.3.

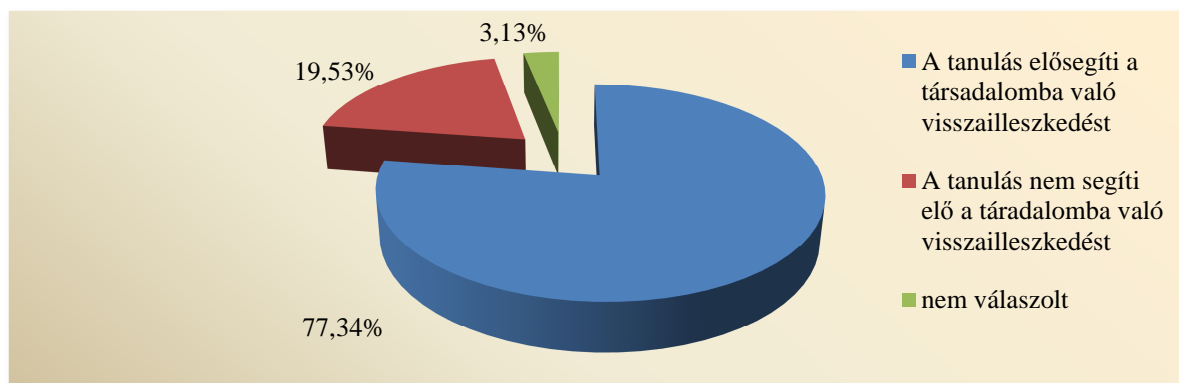
⁶⁶ Módos Tamás: Büntetés-végrehajtási nevelés. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998. 112. p., 114.p.

⁶⁷ 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről

⁶⁸ 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ közgyűlési határozat a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmének szabályairól

⁶⁹ Lakos Zsuzsa – Lőrincz József: Amikor mákos az iskolaköpeny – fiatalkorú elítéltek oktatása. Börtönügyi Szemle 2011/4. szám, 31. p.

A fiatalok 77,34 %-a (99 fő) gondolja úgy, hogy a tanulás elősegíti a társadalomba való visszailleszkedését.

13. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak véleménye a kérdőíves felmérés alapján arról, hogy a tanulás elősegíti-e a társadalomba való visszailleszkedést

A bv. intézetekben a 40. életévét be nem töltött személyeknek, és azoknak, akiknek hiányzott a 8 osztályos alapképzettsége, évtizedeken keresztül jogszabály tette kötelezővé a hiányzó iskolai képzettség megszerzését. 1994 óta azonban a fogvatartottakra is az általános tankötelezettség vonatkozik.⁷⁰ Korábban a 18. életév betöltéséig, jelenleg pedig a 16. életév betöltéséig tart a tankötelezettség.⁷¹ Ez azt jelenti, hogy a 16. életévét be nem töltött fogvatartottak is kötelezően tanulmányokat kell folytatnia a büntetés-végrehajtási intézetekben. Ezzel a szabályozással azonban jelentősen lecsökken azon fogvatartottak száma, akiknek kötelező a tanulásban való részvétel, hiszen jellemzően 16-17 éves korban kerülnek a fiatalok bv. intézetbe. Egy kivételt is megfogalmaz a jogszabály: „*azok a tanulók, akik tanulmányaikat az iskolai nevelés-oktatás kilencedik évfolyamán a 2011/2012. tanévben vagy azt megelőzően kezdték meg, tankötelezettségük azon tanítási év végéig tart, amelyben a tizennyolcadik életévüket betöltik.*”⁷²

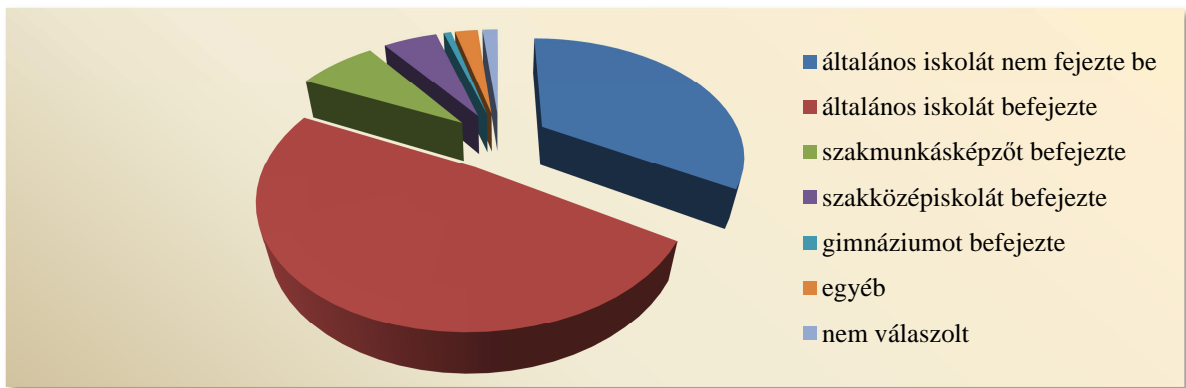
Általános tapasztalat, hogy a fogvatartottak iskolai végzettsége, képzettsége jelentősen elmarad az adott ország polgárainak átlagos iskolai végzettségénél, képzettségi szintjénél.⁷³ Kutatásom is alátámasztja ezt a tényt. 43 fő (33,6 %) nem végezte el, míg 62 személy (48,44 %) befejezte az általános iskolát. 10 fő (7,81 %) a szakmunkásképzőt, 7 fiatal (5,47 %) a szakközépiskolát és csupán 1 személy (0,78 %) a gimnáziumot fejezte be [hárman (2,34 %) az egyéb lehetőséget karikázták és ketten (1,56 %) nem válaszoltak].

⁷⁰ Frank Tibor: Mérföldkő (A fiatalkorúak oktatása és szakmai képzése) Börtönügyi Szemle 1998/1. szám, 15. p.

⁷¹ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 45. § (3) bek.

⁷² Uo. 97. § (1) bek.

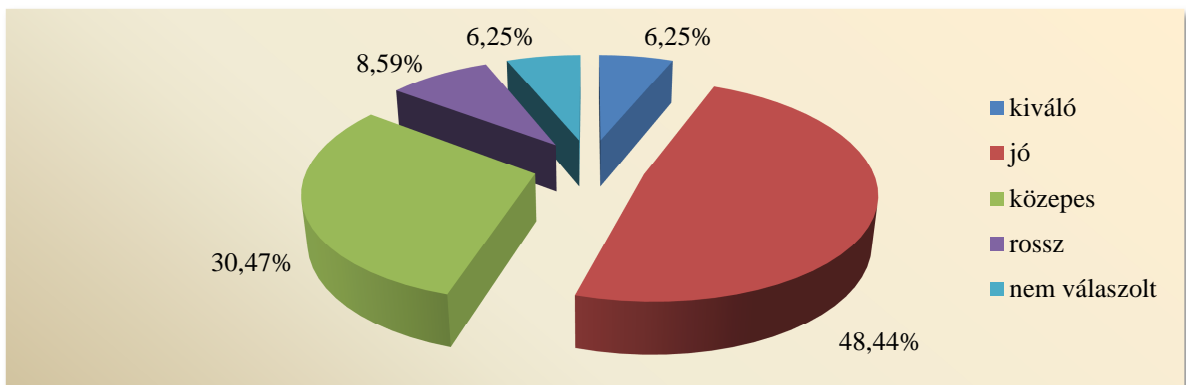
⁷³ Kőszegi Szilvia: A fogvatartottak oktatása és képzése. Börtönügyi Szemle 2010/3. szám, 55. p.

14. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak iskolai végzettsége a bv. intézetbe kerülés előtt a kérdőíves felmérés alapján

Látható tehát, hogy a fogvatartottak több mint fele meg sem kezdte középfokú tanulmányait, pedig életkorukból adódóan erre már bőven lett volna lehetőségük.

Nemcsak az iskolai végzettség alacsony, de az a tapasztalat, hogy rossz tanulmányi eredménnyel érkeznek a fiatalok az intézetbe. Ennek ellenére kérdésekre többségében (62 fő, azaz 48,44 %) azt válaszolták a fogvatartottak, hogy jó tanulmányi eredményük volt.

15. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak tanulmányi eredménye a bv. intézetbe kerülés előtt a kérdőíves felmérés alapján

Előfordulhat, hogy azért érkeztek ilyen válaszok, mert a fiatal nem akarja bevallani, vagy esetleg szégyelli eredményét. A fogvatartottak tudásszintjét a befogadáskor csak azon intézetek mérik fel, amelyeknél a Pannon Oktatás Központ végzi az oktatást (Szirmabesenyő, Tököl). Sokszor a felmérés alapján ugyanabba az osztályba kell beiskoláztatni a fogvatartottakat, amelyet már a kinti civil életben elvégeztek, mivel tudásszintjük nem felel meg az elvégzett tanulmányoknak.

Az intézetbe kerüléskor kapják meg a fiatalok a megfelelő tájékoztatást arról, hogy milyen tanulmányokat kell vagy lehet folytatniuk. Előfordulhatnak bizonyos nehézségek a beiskolázással kapcsolatban. Kecskeméten gyakori problémát jelent, hogy nem, vagy csak nehezen tudják beszerezni a fogvatartottak bizonyítványát, ami azonban szükséges a to-

vábbi tanulmányok folytatásához, mivel anélkül nem tudják hitelt érdemlő módon igazolni, hogy az adott fogvatartott hány osztályt végzett el. Sok esetben meg sem tudják mondani a fiatalok, hogy melyik iskolában tanultak. Ezenkívül esetenként problémát okozhat az is, hogy bár van meghatározott teljesített általános iskolai osztálya a fogvatartottnak, az nem felel meg tudásának, mert például nem tud írni és olvasni, egyedül csak becézett nevét tudja leírni.

*Kecskeméten*⁷⁴ a tanköteles fiatalok esetében a kecskeméti oktatási vezető jelöli ki, hogy mely iskolában folytathatnak tanulmányokat vendégtanulóként vagy magántanulóként. Az intézetben a Gáspár András Szakiskola szervezésében zajlik az oktatás. A szakiskola egy egész évre kivetített tantervet készít, amelyben meghatározza pontosan az oktatás időpontjait, valamint azt, hogy mely oktatók (kb. 7-8) mennek be az intézetbe. Az oktatást teljes mértékben a szakiskola szervezi. Mivel a kecskeméti intézet fő profilja az oktatás, ezért ezt is helyezi előtérbe, és úgy alakítja a programokat, hogy az oktatás mindegyikében meg legyen tartva. Egy-két alkalommal, körülbelül két-háromhavonta az intézetnek is ki kell vennie a részét az oktatásból, ekkor jellemzően sportfoglalkozásokat tartanak.

Az intézet nagy sikernek tartja, hogy 2011-től működött 12 férfi fogvatartottal egy szakmatanulási felkészítő osztály. Ezt projektnek hívják. A fogvatartottak egy egyéves képzésben vettek részt, amit ha eredményesen teljesítettek, akkor elkezdheték a 9. osztályt szakmunkás képzésben. Ez természetesen nem egyenlő a nyolc általános megszerzésével. Amennyiben a fogvatartott teljesíti a projektet, akkor egy kompetencia vizsgát követően kompetencia bizonyítvánnyal a kezében már tanulhat szakmát. 2012-ben 6 fő végezte el sikeresen ezt a projektet.

A fogvatartottak oktatása a kecskeméti intézetben eltér a megszokottól. Gyakran két tantárgyat kombinálva tanítják őket, pl. a matematika órát összekötik kreatív foglalkozással, vagy a földrajzot a technikával. A számonkérések úgy zajlanak, hogy a magántanulók és vendégtanulók esetében az oktatók a bv. intézetben levizsgáztatják a fogvatartottakat, vagy az oktatók által elkészített vizsgalapokat töltetik ki az intézetben a fogvatartottakkal.

Kb. 10 fő tanult a 2011/2012-es tanévben az intézetben, közülük két fő tanult a felsőoktatásban, egy női és egy férfi fogvatartott. A női fogvatartott tanítóképzőre jár, míg a férfi gépipari és automatizálási főiskolára. Nagyon büszke az intézet a két fiatalra, hiszen eddig

⁷⁴ 2012. július 10-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

soha nem volt jellemző az intézetben, hogy bárki felsőoktatásban vegyen részt (fiatalkorúak intézete közül egyedül a kecskemétiiben vesznek részt fogvatartottak felsőoktatásban). Ők I. biztonsági csoportba sorolt elítéltek, akik a parancsnok engedélyével az intézeten kívül folytathatják tanulmányaikat, s tehetik le vizsgájukat. A kecskeméti intézetben jelenleg csak ők tanulnak idegen nyelvet, mely képzést nem a bv. intézet szervezi, hanem a Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület, ahonnan 2 fő önkéntes alapon jár be oktatni a fiatalokat. A képzés eredményeként a férfi fogvatartott középfokú nyelvvizsgán vett részt, míg a női fogvatartott 2012 októberében felsőfokú angol nyelvvizsgát tett.

Szakképzésre és OKJ-s képzésre jelenleg nincs lehetőség az intézetben. Korábban, kb. 2-3 évvel ezelőtt működött egy OKJ-s képzés, ami kertészettel kapcsolatos végzettséget adott. Amennyiben van az intézetnek lehetősége OKJ-s képzésre, azon általában 9-10 fogvatartott szokott részt venni, ez a szám magában foglalja a fiatalkorúakat és a felnőtt korúakat egyaránt.

A *pécsi intézet*⁷⁵ a kis létszámra tekintettel magántanulói jogviszony alapján biztosítja a kötelező iskolai oktatást. Ennek keretében a számonkérés úgy történik, hogy a Budai Városkapu Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és Alapfokú Művészeti Oktatási Intézet igazgatója és igazgató helyettese előzetes egyeztetést követően jár be az intézetbe ebből a célból. Az oktatási intézményt az önkormányzat jelölte ki. A napirend alapján azok a fogvatartottak, akik oktatásban vesznek részt, a reggelit követően tanulással töltik szabadidejüket, ami átlagosan napi három órát jelent. A vizsgákra való felkészülést olyan főiskolás és egyetemi hallgatók segítik, akik a bv. intézetben töltik gyakorlatukat. 2012-ben 5 fő fejezte be sikeresen az általános iskolát magántanulói státuszban.

Középiskolai oktatás keretében a fogvatartottaknak 9. osztály elvégzésére van lehetősége, mely heti 3 napos oktatást jelent esti képzésben. 2012-ben 9 fő fejezte be ezt a képzést.

Szakképzés keretében 2012-ben 6 fő vett részt térburkoló OKJ-s tanfolyamon, korábban volt az intézetben takarító, szobafestő-mázoló-tapétázó és egy ún. település karbantartó OKJ-s tanfolyam.

*Szirmabesenyőn*⁷⁶ az oktatást a Pannon Oktatási Központ végzi. A tanítás délelőtt és délután egyaránt zajlik, mivel a tanárok számára ez jellemzően másodállás, így az ő el-

⁷⁵ 2012. július 16-án a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁷⁶ 2012. augusztus 14-én a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás alapján. Az információkat, a Személyi Állomány tagja interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

foglaltságaikhoz is kell igazítani az órákat. Az oktatás keretében pályaorientáció, fizika, kémia, elsősegély, informatika, történelem, testnevelés, gépészet, magyar irodalom és nyelvtan, vendéglátás és természetismeret órákat tartanak. A fogvatartottak kb. napi 4-5 órát töltenek tanulással. A 2012/2013-as tanévben 86 fő vesz részt az oktatásban. 11 fő 1-7. osztályban, 29 fő 7-8. osztályban, 31 fő a 9. osztályban, 15 fő a 10-12. osztályban tanul. Az intézet sajátossága, hogy külön iskolakörlettel rendelkezik. Fegyelmi okokból egyes fogvatartottak nem vehetnek részt az oktatásban, tehát akik nem megfelelő magatartást tanúsítanak az iskolakörleten.

Kb. 20-20 fogvatartott vesz részt térburkoló és targoncavezető képzésben. A képzés során lehetőség van szakmai gyakorlatra is, a targoncavezető képzés esetében az udvaron gyakorolhattak, míg a térburkolásnál felszedték az intézetben található járólapokat, majd visszahelyezték azokat. A szakok kiválasztásánál figyelembe veszik, hogy azok kevésbé kötöttek és könnyen tanulhatóak legyenek. Fontos szempont továbbá a szabadulás utáni elhelyezkedés esélye. Az intézet rendelkezik informatikai felszereltséggel. A kiemelkedő tanulók dicséret jutalomban részesülhetnek, valamint az iskolától könyvjutalmat kaphatnak. Az intézet tapasztalata alapján kevés fogvatartottat motivál az ösztöndíj, többen közülük kijelentik, hogy „ennyi pénzért inkább meg sem mozdulnak, nemhogy az iskolakörleten tanuljanak”. Ritkán tartanak tanulmányi versenyt. Az intézet célja az oktatás területén, hogy legalább néhány fogvatartott leérettségizzen, mert erre ez idáig még nem volt példa.

A *tököli intézetben*⁷⁷ szintén a Pannon Oktatási Központ végzi az oktatást. Órák délelőtt (8⁰⁰-12⁴⁵) és délután (15⁰⁰-18¹⁵) egyaránt vannak külön iskola helyiségben. Magyar nyelv és irodalom, matematika, földrajz, testnevelés, kémia, fizika és számítástechnika tárgyakat tanítanak.

A 2011/2012-es tanévben 212 főt iskoláztak be, ebből 186 fő fejezte be sikeresen a tanévet. A 212 főből 194 főnek általános iskolába, 18 főnek középiskolába (9-10. osztály) történt a beiskolázása.

Fazekas szakképzésben 16 fő vett részt, 13 fiatalos és 2 nagykorú, ebből 15-en zárták sikeresen a tanévet.

A 2012/2013-as tanévben 122 fő vesz részt általános iskolai, 14 fő gimnáziumi (9-10. osztály) képzésben, 30 fő pedig szakképzésben (szobafestő-mázoló, fazekas képzés).

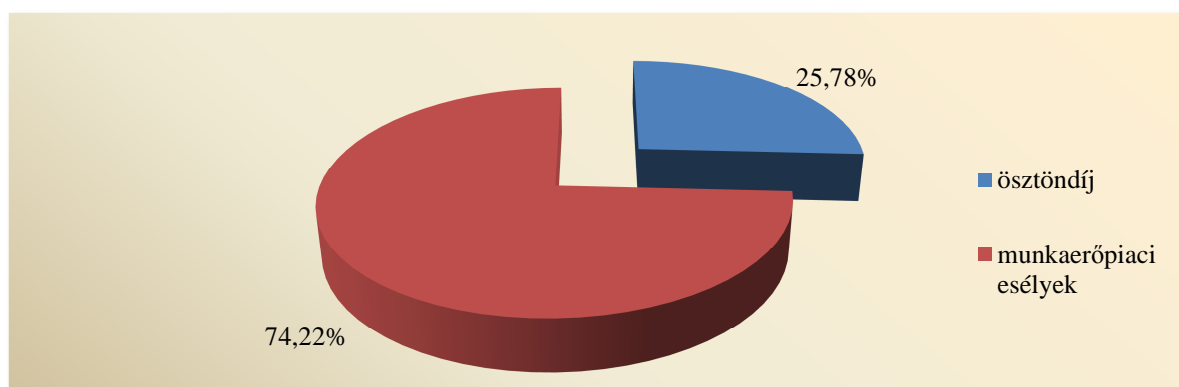
⁷⁷ 2012. augusztus 15-én a Fiatalokért Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Közművelődési csoport interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

2000-ben az ADU Oktatási Központ tartott szobafestő-mázoló, kőműves és térburkoló képzést. Ezekben általában 14-15 fő vesz részt. A festő-mázoló képzés keretében minden fogvatartott számára rendelkezésre áll egy fal, amin gyakorolhatnak, valamint nyáron az intézet kifestésére kerül sor. A szakképzésen való részvétel feltétele az általános iskola elvégzése. A szakok kiválasztásánál az intézet a munkaerő-piaci szempontokat veszi figyelembe, továbbá cél, hogy a fogvatartottak a szabadulást követően egyéni vállalkozóként tudjanak megélni, hiszen ahhoz nem szükséges erkölcsi bizonyítvány. Esetlegesen fegyelmi okoknál fogva nem vehetnek részt egyes fogvatartottak az oktatásban.

Az intézet rendelkezik informatikai felszereltséggel.

Egyik intézet sem tesz különbséget az előzetesen letartóztatott és jogerősen elítélt fiatalok között, ami azt jelenti, hogy az előzetesek is részt vehetnek az oktatásban, képzésben. Ezt jól alátámasztja az, hogy Kecskeméten a szakmatanulás felkészítő projektben a 12 főből mindössze kettő volt elítélt.

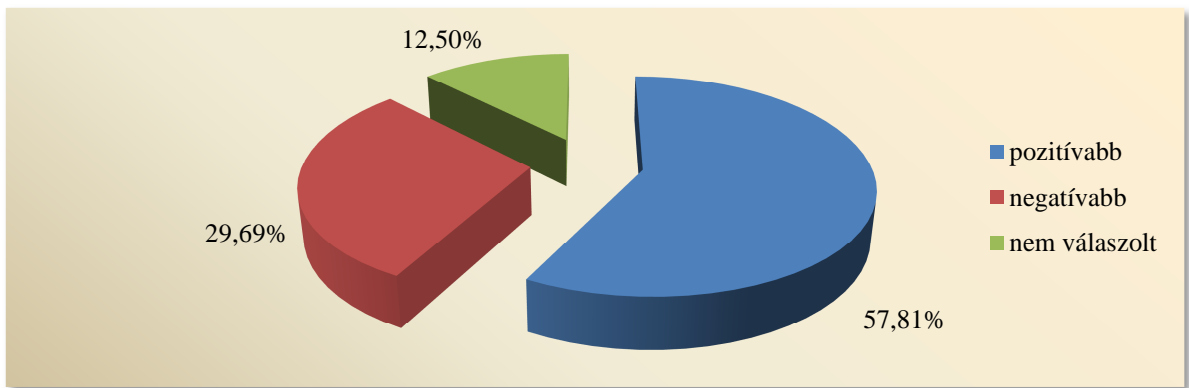
Az általános iskolai tanulók 2012-ben havonta 8667 Ft ösztöndíjban részesültek. A szakirodalom általában arra az álláspontra helyezkedik, hogy a fiatalokat sokkal inkább az ösztöndíj motiválja a tanulásban, mintsem a szabadulást követő munkaerő-piaci esélyek.⁷⁸ Ezzel ellentétes eredményt mutat a kérdőíves vizsgálat eredménye, ugyanis a fiatalok jelentős többségét, 74,22 %-át (95 fő) inkább a munkaerő-piaci esélyek motiválják.

16. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak válasza arra a kérdésre, hogy „Inkább az ösztöndíj vagy a szabadulás utáni munkaerő-piaci esélyek motiválják a tanulásban?”

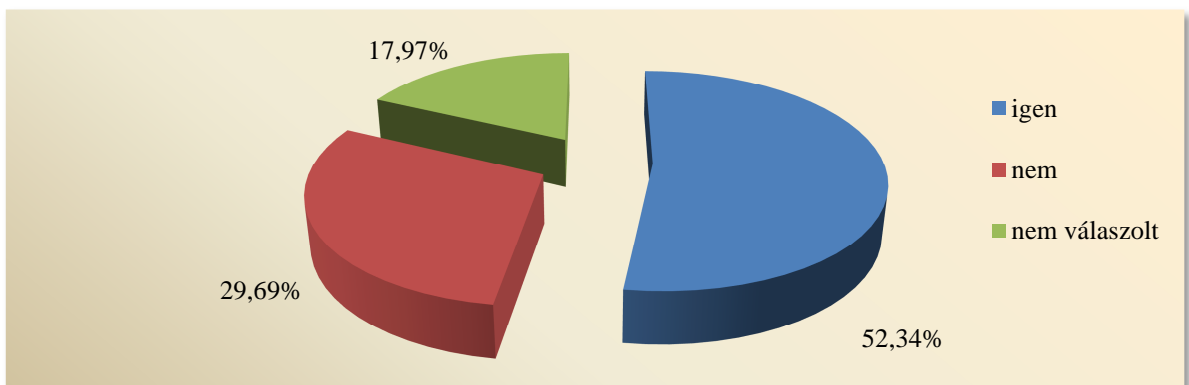
Úgy gondolom pozitív visszajelzés az intézetek számára, hogy a fogvatartottak többségének (57,81 %, azaz 74 fő) pozitívabb élményei vannak a tanulással kapcsolatban az intézetben, mint amilyenek azon kívül voltak.

⁷⁸ Vö.: Lakos – Lőrincz: i. m. 36. p.

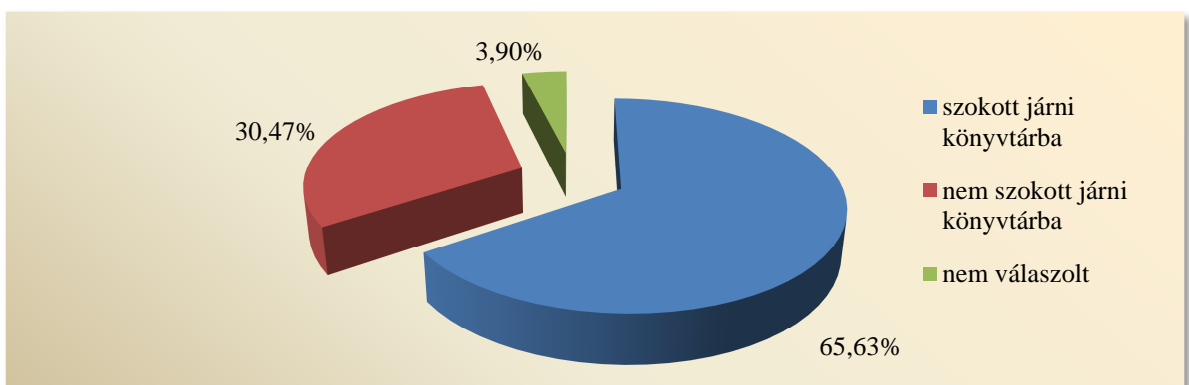
17. ábra: Fiatalokú fogvatartottak válasza arra kérdésre, hogy „Pozitívabb vagy negatívabb élményei vannak a tanulással kapcsolatban az intézetben belül, mint azon kívül voltak?”

A fiatalok többsége (52,34 %, azaz 67 személy) szerint rendelkezésre állnak a megfelelő eszközök a tanuláshoz.

18. ábra: Fiatalokú fogvatartottak véleménye arról, hogy rendelkezésre állnak-e a megfelelő eszközök a tanuláshoz

Minden intézet rendelkezik könyvtárral, melyet heti rendszerességgel látogathatnak a fiatalok, és jelentős számban (65,63 % = 84 fő) élnek is ezzel a lehetőséggel.

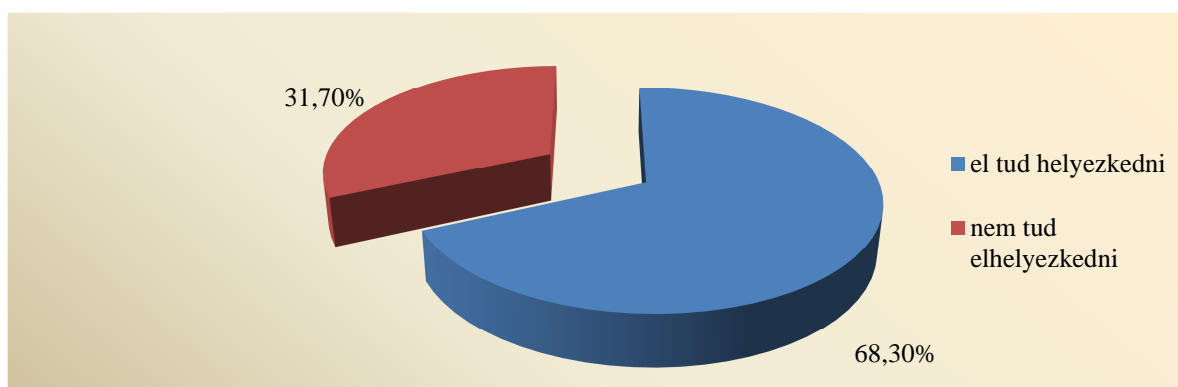

19. ábra: Fiatalokú fogvatartottak könyvtár látogatása

Lényeges eleme az oktatásnak, hogy a bizonyítványt úgy kell kiállítani, hogy az ne utaljon a fogva tartásra.⁷⁹

Meg kell említeni, hogy a fiatalok bizonyos kiváltságokban részesülhetnek, amennyiben részt vesz az általános iskolai vagy első szakmai képzettséget adó iskolarendszerű képzésben. Így nem terheli munkavégzési kötelezettség a képzettség megszerzéséhez szükséges idő alatt, továbbá a tartására fordított költségekhez sem kell hozzájárulnia. A magán-elzárással fenytett fiatalok sem lehet eltiltani az iskolai órától.⁸⁰ Ez utóbbi rendelkezésből is kitűnik, hogy a Rendelet különösen támogatni kívánja a fiatalok oktatásában való részvételét.

Véleményem szerint az oktatásnak, képzésnek prioritást kell élveznie az intézetekben rendelkezésre álló reszocializációs, reintegrációs tevékenységek közül. A tanulással ugyanis pótolhatók az egyes hiányosságok, behozhatók a lemaradások, magasabb tudásra tehet szert a fogvatartott. Úgy gondolom az oktatás lehet az egyik eszköze a bűnismétlés megelőzésének, ezen belül kiemelten nagy jelentősége a szakmatanulásnak van. A szakmatanulás jelentősen növelheti a szabadulás utáni beilleszkedési esélyeket, hiszen ezáltal lehetősége nyílik a fiatalnak a munkaerőpiacon való elhelyezkedésre. Álláspontom szerint olyan szakmákat kell előtérbe helyezni, amelyek jelenleg hiány- vagy kihalóban lévő szakmák Magyarországon, valamint amelyek esetében az elhelyezkedésnél nem feltétel az erkölcsi bizonyítvány. A fogvatartottak 68,3 %-a (56 fő) úgy gondolja, el tud majd helyezkedni szabadulása után abban a szakmában, amit az intézetben tanult.

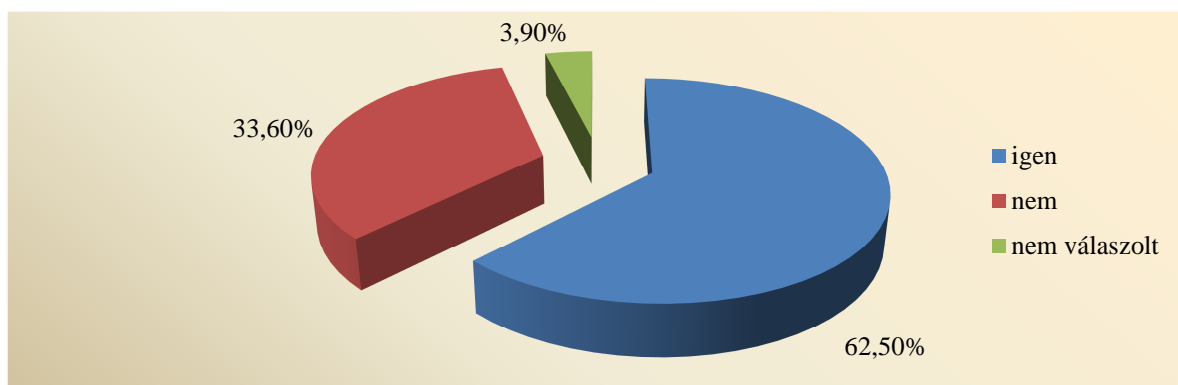
20. ábra: Fiatalok fogvatartottak véleménye a kérdőíves felmérés alapján arról, hogy szabadulásuk után el tudnak-e majd helyezkedni a bv. intézetben tanult szakmában

A tanulással szoros kapcsolatban állnak az egyes tanulmányi versenyek is. Meglátásom szerint növelni kellene a tanulmányi versenyek számát az intézetekben, egyrészt

⁷⁹ Rendelet 74. § (5) bek.

⁸⁰ Rendelet 216. § és 215. §

azért, mert a fiatalok 62,5 %-a (80 személy) szívesen vesz vagy venne részt tanulmányi versenyen, másrészt mert véleményem szerint ez is a hasznos időtöltés egyik formája lehet, nemcsak maga a megmérettetés, hanem az arra való felkészülés is.

21. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak válasza arra a kérdésre, hogy „Szívesen vesz/venne részt tanulmányi versenyen?”

IV.2.2. Munkáltatás

Hazánkban elsőként az 1816. évi királyi rendelet írta elő a letartóztatottak munkáltatását. Azonban a helyi szabályzatokban foglaltak szerint a gyakorlatban már korábban is megjelent a börtönbeli munkáltatás.⁸¹ Több országban (így pl. Svájcban, Japánban, Izraelben, Hollandiában) kötelező a munkavégzés a jogerősen elítéltek számára.⁸² Magyarországon 2012. január 1-jétől kötelező az elítélteknek munkát végeznie⁸³ a meghatározott kivételektől eltekintve. Ilyen kivétel például ha a fogvatartott tanköteles.⁸⁴ Ezt az új rendelkezést a következőképpen indokolja a jogalkotó: „A gyakorlatban problémát jelentett a munkavégzési kötelezettség meglétének értelmezése. A teljes körű foglalkoztatás megteremtése érdekében ezért célszerű egyértelműen kimondani, hogy az elítéltet munkavégzési kötelezettség terheli.” A kivételek rögzítését pedig a következőképpen indokolja: „Emberi jogi, gyermekvédelmi stb. szempontok indokolják, hogy az is rögzítésre kerüljön törvényi szinten, hogy kiket nem terhel a Bv. tvr. új 33. § (1) bekezdés d) pontjában meghatározott munkavégzési kötelezettség. A Bv. tvr. a legáltalánosabb esetköröket határozza meg.”⁸⁵

⁸¹ Kövér Ágnes: Rabmunka (Történeti áttekintés a 18. századtól). Börtönügyi Szemle 1994/1. szám, 81. p.

⁸² Juhász Zsuzsanna: Dolgozni kell(ene) (A börtönmunka néhány aspektusa nemzetközi kitekintésben) Börtönügyi Szemle 2001/1. szám, 11. p.

⁸³ Bv. tvr. 33. § (1) bek. d) pont. Megállapította: 2011. évi CL. törvény 27. § (1) bek.

⁸⁴ Bv. tvr. 44. § (1a) bek.

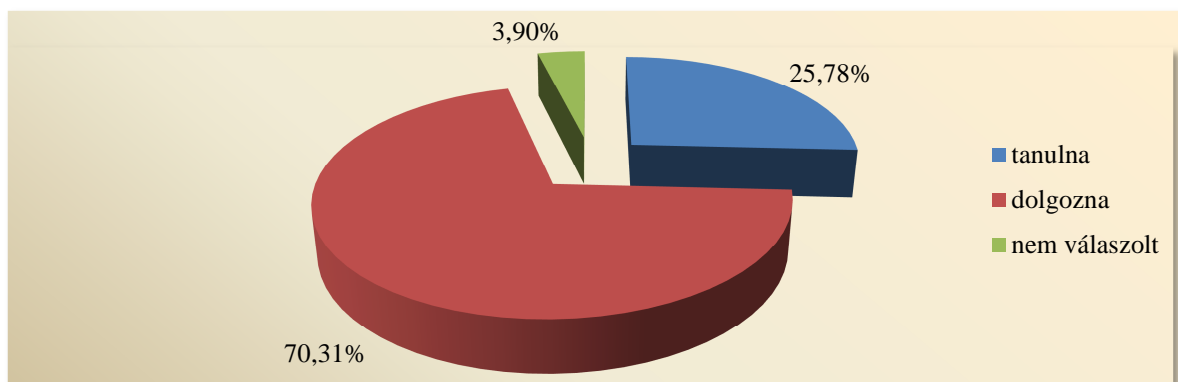
⁸⁵ 2011. évi CL. törvény indokolása az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról

A munkáltatás „célja az, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy a szabadulás után a társadalomba beilleszkedjenek.”⁸⁶

Az Európai Börtön szabályok kiemeli, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek keretei között megvalósított munkáltatás a lehető legnagyobb mértékben közelítsen a kinti életben jellemző munkáltatáshoz, hogy ezáltal is felkészítse a fogvatartottat a szabad környezetben való rendes munkafeltételekre.⁸⁷

A munkavégzés hozzájárulhat a bűnisméltés megelőzéséhez, továbbá hasznos időtöltés, hiszen fegyelmezettségre tanítja a fogvatartottat, megfelelő a feszültségek levezetésére, együttműködésre, pontosságra is nevel és nem utolsó sorban kereseti lehetőség. Szakemberek szerint, ha egy bv. intézetben nincs lehetőség munkavégzésre, és a fogvatartottak semmittevésével töltik idejüket, akkor nyugtalanná, agresszívvá, deprimálttá⁸⁸, fegyelmezetlenné válhatnak és jelentősen csökkenhet a társadalomba való visszailleszkedési esélyük.⁸⁹

Bár a fiatalok fogvatartottak jelentős többsége, 70,31 %-a (90 fő) ha választhatna, inkább dolgozna, mint tanulna az intézetben (pl. ha tanköteles, inkább dolgozna a kötelező tanulás helyett), mégis csekély számban van lehetőségük erre.

22. ábra: Fiatalok fogvatartottak válasza arra a kérdésre, hogy „Ha választhatna, inkább tanulna vagy dolgozna az intézetben?”

Egyrészt kevés a munkalehetőség, másrészt egyes esetekben az intézetek nem rendelkeznek a szükséges feltételekkel. Ha azonban egy fogvatartott munkába áll, akkor ezt mindenképpen meg kell előznie egy egészségügyi vizsgálatnak annak érdekében, hogy kide-

⁸⁶ Bv. tvr. 44. § (1) bek.

⁸⁷ Európai Börtön szabályok, 26.7.

⁸⁸ Búskomorrá, levertté, lehangolttá, stb. (Forrás: Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémia Kiadó, Budapest, 1986. 173. p.)

⁸⁹ Fejes Imre: Foglalkoztatás (Reszocializáció vagy (és) gazdaságosság) /Vitaindító/ Börtönügyi Szemle 1994/4. szám, 32. p.

rüljön, egészségügyileg alkalmas-e az adott munka végzésére. A munkáltatás során elsősorban az elítélteket helyezik előtérbe, mert rájuk hosszútávon számolnak.

Két fontos eltérést kell kiemelni a munkavégzéssel kapcsolatban a felnőttekhez képest. Az első, hogy 18. életévét be nem töltött személy túlmunkára nem kötelezhető.⁹⁰ A másik eltérés, hogy fiatalok éjszakai munkára nem osztható be.⁹¹ Egyébként „*a fiatalok munkáltatása a fiatalokra vonatkozó munkajogi szabályok figyelembevételével történik*”.⁹²

Kecskeméten⁹³ három fiatal dolgozik (2012. július 10), ketten az intézet területén működő mosodában dolgoznak, míg egy személy házimunkás takarítóként van foglalkoztatva. A mosoda nagyon régóta, a 2-es számú egység működése óta üzemel. Amennyiben az intézet ad hoc jelleggel pl. kötözés, csomagolás munkára kap felkérést, ezeket inkább a női fogvatartottakkal végeztetik, hiszen az ő esetükben a tapasztalat szerint magasabb fokú a kreativitás.

A **pécsi intézetben**⁹⁴ egy fiatal dolgozik szakácsként (2012. július 16.). Az intézet mindenképpen arra törekszik, hogy olyan munkalehetőségeket biztosítson a fiatalok részére, amelyek igazodnak életkori sajátosságaikhoz, szellemi és testi képességeikhez, valamint a munkaerő-piaci szükségletekhez. Fontos szempont a bűnismétlési kockázatok javítására való törekvés is.

Szirmabesenyőn⁹⁵ nem munkáltatnak fiatalokat. Korábban osztó szakács munkára volt lehetőség, de mióta felnőtt fogvatartottak is vannak az intézetben, azóta ők töltik be ezt a munkakört.

A **tököli bv. intézetben**⁹⁶ kutatásomkor (2012. augusztus 15.) 56 fiatalok fogvatartott dolgozott, 20 főt a Dunapapír Kft. munkáltat papírválogatóként, míg 36 főt a bv. intézet karbantartóként, illetve egyes fogvatartottak udvarosi feladatokat látnak el. Az intézet létrejötte óta van munkáltatás, kezdetben ruhavarrásra volt lehetőség. Előzetesen letar-

⁹⁰ Rendelet 117. § (4) bek. a) pont

⁹¹ Rendelet 110. §

⁹² Bv. tvr. 53. §

⁹³ 2012. július 10-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁹⁴ 2012. július 16-án a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁹⁵ 2012. augusztus 14-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás alapján. Az információkat, a Személyi Állomány tagja interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

⁹⁶ 2012. augusztus 15-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Közművelődési csoport interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

tóztatottak és tanköteles fiatalok nem kötelezhetők munkavégzésre, viszont a többi jogerősen elítélt igen, ha a befogadó bizottság úgy ítéli meg. Akár napi négyórás térítés nélküli munkavégzésre is kötelezhetők.

Meglátásom szerint fiatalok esetében az oktatást kell előtérbe helyezni a munkáltatással szemben. Addig, amíg a fiatal nem szerzi meg legalább az alapképzéshez szükséges tudást, mindenképpen az oktatásra kell helyezni a hangsúlyt. A munkáltatásnak is számos előnye van – ahogyan azt már a fentiekben kifejtettem –, de úgy gondolom a felnőttek esetében hasznosabb időtöltés lehet, mint a fiataloknál. A képzéses vizsgálat eredménye alapján a fiatalok jelentős többsége inkább dolgozna, ha választhatna. Ez azt jelenti, hogy a tanköteles fiatalok is inkább dolgoznának. Ha erre lehetőségük lenne, akkor talán megrekednének az analfabetizmus szintjén, amit álláspontom szerint nem szerencsés támogatni. Éppen ezért előnyös a jelenlegi rendszer, miszerint a tankötelezettség a fogvatartottakra is kiterjed.

IV.2.3. Szabadidős tevékenységek

A szabadidős tevékenységek szintén a reszocializációs tevékenységek egyikét képezik. A bv. intézetekben lehetőséget kell adni a fogvatartottak művelődésére és sportolására, hogy ezáltal hasznosan töltsék el szabadidejüket.⁹⁷ Különösen fontos ez a fiatalok esetében. Szükséges, hogy elfáradjanak a nap folyamán, mert ezáltal pihennek majd és nem azon fognak gondolkodni, hogy kivel kellene verekedni. Így az intézeteknek is érdeke, hogy a foglalkoztatások száma egyre bővüljön, bár ez minden esetben az anyagi lehetőségektől függ. Nagy segítséget jelenthetnek az intézetek számára az egyes adományok, pl. a Széchenyivárosi Érdekképviselet támogatta a kecskeméti intézetet sporteszközökkel (labdákkal). Problémát jelenthet, ha a fiatalok nem megfelelően viselkednek, s ezáltal nehéz a fegyelmet megteremteni. Éppen ezért előfordulhat, hogy egy-egy közös programon csak olyan fogvatartottak vehetnek részt, akik megfelelő magatartással végig tudják kísérni az adott tevékenységet.

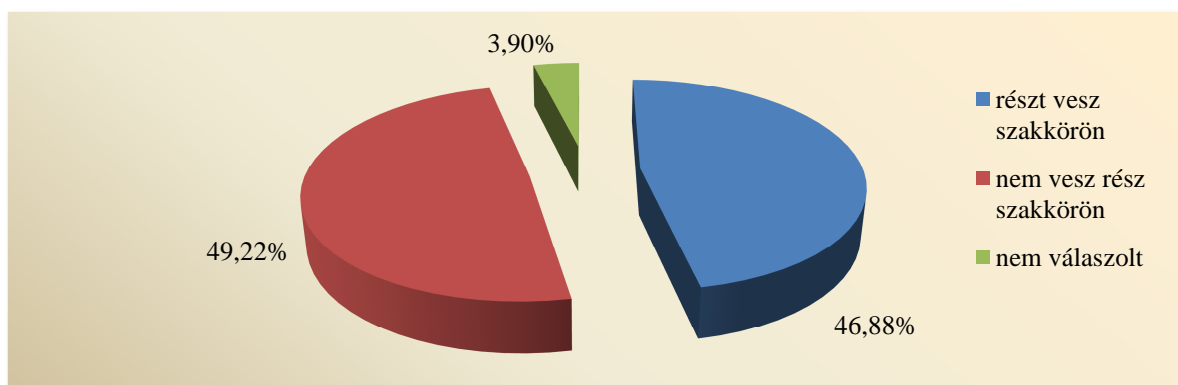
A bv. intézetekben egyéni és csoportos foglalkozásokra van lehetőség, melyeken önkéntes a részvétel. „A csoport segítségével megszűnik az egyén bizonytalansága, fenyegetettsége, oldódik szorongása, segítséget kap önmaga megismeréséhez, és agresszív megnyilvánulások helyett azonosulási folyamatok révén erősítheti én-funkcióit.”⁹⁸ Az Európai

⁹⁷ Bv. tvr. 40. § (1) bek.

⁹⁸ Módos (1998): i. m. 116. p.

Börtönszabályok a sportot, játékokat, kulturális tevékenységeket, időtöltést és az aktív szabadidős tevékenységeket sorolja a szabadidős tevékenységek körébe.⁹⁹

Véleményem szerint kötelezővé kellene tenni, hogy a fiatal mindennap legalább egy szabadidős tevékenységen részt vegyen, hogy valóban hasznosan töltsse el idejét. Tapasztalatom alapján a bv. intézetek a lehetőségeket kihasználva szerteágazó reszocializációs tevékenységet biztosítanak a fogvatartottak részére, azonban az éremnek két oldala van, pl. a fogvatartottaknak csak 46,88 %-a (60 fő) vesz részt valamilyen szakkörön.

23. ábra: Fiatalkorú fogvatartottak részvétele a szakkörökön a kérdőíves felmérés alapján

A versenyek is a hasznos időtöltés körébe tartoznak, azonban a fogvatartottak részére rendezett megmérettetések esetében fontos, hogy önmagában a versenyen való részvételre is jutalomként tekintsenek a fiatalok. Meg kell őrizni azok játékos, szellemes, aktív voltát, hogy ne alakuljon ki konfrontáció amiatt, hogy a vesztesek lesznek többségben, hiszen csak egy személy vagy csapat győzhet.¹⁰⁰ Az országos parancsnok előzetes engedélyével lehetőség van arra, hogy közös kulturális és sportrendezvényeket szervezzenek két vagy több büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottjai részére.¹⁰¹ Minden évben megrendezésre kerül Tökölön a Liszt Ferenc Zenei Fesztivál, melyen 2012-ben egy kecskeméti, három lányból és egy fiúból álló csapat is előad a 60-70-es évek magyar zenéiből. Pécsen két csapat készül a megmérettetésre. Ezenkívül szintén minden évben (6 éve), Szirmabesenyőn kerül megrendezésre fiatalok részére futballbajnokság. A házigazda csapat hat alkalomból négyszer lett első, 2012-ben a tököliek lettek a másodikak, a kecskeméti csapat a harmadik, míg a pécsi intézet negyedik helyezést ért el. Véleményem szerint a fiatalok foglalkoztatása során nagy jelentősége van a büntetés-végrehajtási inté-

⁹⁹ Európai Börtönszabályok, 27.6.

¹⁰⁰ Módos Tamás: A reszocializáció módszertana. Nevelés-módszertani tansegédlet. Duna-Mix Kft, Vác, 2003. 36. p.

¹⁰¹ Rendelet 75. § (3) bek.

zetek közös programjainak. Ugyanis ezáltal kiszakadhat a fogvatartott a megszokott környezetéből, új élményekkel gazdagodhat, valamint hasznos időtöltés nemcsak maga a rendezvény, de az arra való felkészülés is. Ezáltal erősödhet a fogvatartottak közötti csapatmunka, együttműködés, valamint megmutathatják tehetségüket is. A fentiekre figyelemmel célszerű lenne a közös programok számának növelése.

A *Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten*¹⁰² sportolásra, színjátszó szakkörre, könyvtári foglalkozásra és gitár szakkörre van lehetőség. A gitár szakkörbe azok a fogvatartottak is jelentkezhettek, akik nem gitározni, hanem énekelni szeretnének. Az intézet a legalapvetőbb sporteszközöket tudja biztosítani a fogvatartottak részére, ezek többek között a tollaslabda, pingpong, darts, csocsó, kézilabda, röplabda, focilabda, de működik kondicionáló terem is. A férfi fogvatartottak nagyon aktívak a sport terén, bármelyiken szívesen részt vesznek, míg a nők inkább csak a kevés mozgással járó sportokat kedvelik. Az intézet szokott szervezni futball- illetve fekvő nyomó bajnokságot, amelyen a felnőtt és fiatalok fogvatartottak egyaránt részt vehetnek, természetesen külön korcsoportok szerint. Ezenkívül dicséret jutalomért van lehetőség küzdeni esetenként pingpong bajnokságon vagy darts versenyen.

A színjátszó szakkör kilenc fővel indult be. 2012.07.05-én adták elő a fogvatartottak Karinthy Frigyes „A bűvös szék” című darabját, mely előadás hatalmas sikert tudhat magának. Azért is jelentős, mert ez volt az első ilyen előadás a kecskeméti intézet történetében.

A női fogvatartottak körében igen kedvelt a patchwork (foltvarrás) és a főző szakkör. Ők tehát inkább az olyan szabadidős tevékenységeket kedvelik, amiből maradandó származik. Így pl. egy kabala, amit saját kezűleg varrnak, vagy palacsinta, amit elfogyaszthatnak. Azonban a főző szakkör csak akkor tud működni, ha van a fogvatartottaknak alapanyaguk, ami nem jellemző. Így a bv. intézet dolgozói járulnak hozzá valamilyen formában a palacsinta készítéséhez, pl. lekvárt vagy nutellát adnak a fogvatartottaknak. Mivel nem jellemző, hogy a fogvatartottak megvennék a szükséges alapanyagokat, így kevés alkalommal kerülhet sor a főző szakkör megtartására.

Csoportos foglalkozásként említhetők a vallási programok, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, valamint a SZÉK foglalkozásai (tanítóképző főiskolás önkéntesek tartják a foglalkozásokat).

¹⁰² 2012. július 10-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

A kecskeméti büntetés-végrehajtási intézetben nagy hagyománynak örvend a negyedévente megrendezésre kerülő „Ki mit tud?”- vetélkedő, mely iránt minden alkalommal hatalmas az érdeklődés. A résztvevő fiatalok minimum dicséret jutalomban részesülhetnek. Kutatásom során lehetőségem nyílt arra is, hogy beszélgessek fiatalokú fogvatartottakkal, külön férfiakkal és külön a nőkkel. Megkérdeztem a véleményüket a vetélkedőről, és a nők elmondták, hogy a dicséret jutalmat szeretik leginkább ebben a programban. A férfiak viszont szórakozásként, jó időtöltésként tekintenek rá.

Vallásgyakorlás keretében a kecskeméti intézetbe kb. tíz felekezet jár be. Van egy református lelkésze az intézetnek, általában ő szervezi a vallásgyakorlással kapcsolatos programokat, melyek jellemzően hétfvégén kerülnek megrendezésre. Hétköznap, csütörtökönként csak az intézet lelkésze jár be. Ezeken a vallási programokon a fogvatartottak jelentkezés alapján, önkéntesen vehetnek részt, akár egyéni, akár csoportos foglalkozás keretében.

A *pécsi intézetben*¹⁰³ egyéni foglalkozásokra a szabadulás előtt álló elítéltek esetében kerül sor. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék hallgatói tartanak hetente egyéni foglalkozásokat a szabadulást megelőző 4-6 hónapban, valamint a pártfogók is segítik munkájukat. A Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ havonta egyszer tart munkavállalási tanácsadást egyének és csoportok számára. A Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat havi egy alkalommal tart egyéni foglalkozásokat, melyek keretében életvezetési alapismereteket sajátíthatnak el a szabadulás előtt álló fiatalok.

Pécsett kiemelt szerepet kapnak a csoportfoglalkozások, melyek közül vannak folyamatosan és időszakosan működőek.

A Baranya Ifjúságért Nonprofit Kft. tart hetente egy alkalommal, 5-10 fő részére Ifjúsági klubot. A klub célja a világlátás korrekciója, középpontba helyezi az emberi kapcsolatok kialakítását az intézeten belül, azaz a közösség fejlesztését és törekszik az egyén rejtett értékeinek feltárására is. Az első csoportfoglalkozáson kerül sor a bemutatkozásra; keretek, kompetenciák tisztázására; célok közös meghatározására; a célok függvényében a kapcsolatok tisztázására; valamint a rituálék, hagyományok közös kidolgozására. Ezt követően folyamatos közösségfejlesztő játékokat, programokat tartanak; az elbocsátás előtt állók számára információkat nyújtanak; való világ szituációkat gyakorolnak és az önkifejezést fejlesztik.

¹⁰³ 2012. július 16-án a Fiatalokúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsett végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

A Református, a Katolikus, a Golgota Egyház és a Sionista Gyülekezet képviselői tartanak Erkölcsei nevelés foglalkozást a fiatalok számára, mely során kiemelt jelentősége van az erkölcsi tanácsadásnak. Az egyházak képviselői istentiszteletet is tartanak.

A Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal munkatársai Életvezetési ismeretek, készségek foglalkozást tart kéthetente, 8-12 fő részére, melynek keretében különböző szituációs játékokkal a társadalomba való beilleszkedést kívánják elősegíteni.

A Goldstein-tréiningre időszakosan kerül sor, célja, hogy a fiatalokat megtanítsa a felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre.

Szintén időszakosan működik az Agresszióhelyettesítési tréning, amely a fiatalok agressziójának leküzdését hivatott elősegíteni. Három fő részből áll a tréning: szociális készségeket fejlesztő tréning, indulatkontroll tréning és erkölcsi nevelést fejlesztő tréning.

A szociális készségeket fejlesztő csoportban az előzetesen letartóztatottak vehetnek részt. A csoport célja nevében rejlik, azaz a szociális készségek fejlesztése.

A bv. intézetnek a fogvatartott önképzésére is lehetőséget kell adnia.¹⁰⁴ Erre a pécsi intézetben számos lehetőség van. A Kreatív csoportfoglalkozás arra szolgál, hogy a fogvatartott saját ötleteit megvalósíthassa. A Kézműves szakkör pedig a kézügyességre helyezi a hangsúlyt. Az intézet sajátossága egy falfestmény, melyet a fogvatartottak készítettek az ún. „Mural Painting” módszerrel. Ez az utcai művészet egyik fajtája, és egy egyedülálló közösségfejlesztő módszer. Leginkább a graffitihez hasonló, de annál realiztikusabb és esztétikusabb alkotás, jellemzője, hogy az általuk kevert színből (három alapszínből, valamint feketéből és fehérből) festik a képet egy falra (l. 3. sz. melléklet).

A Börtönszínház heti rendszerességű program, melyen általában 6-9 fő vesz részt.

Havonta Versíró versenyt is tart az intézet.

Kéthetente, két órában kerül megrendezésre a Filmklub 10-12 fogvatartott részére. A foglalkozáson elsősorban olyan filmeket vetítenek, amelyek nevelő célzattal bírnak, de az sem utolsó szempont, hogy lekösse a fiatalok figyelmét. A fogvatartottak zárkájában kevés kivételtől eltekintve található televízió, ezáltal tudnak értesülni a világ és az ország eseményeiről.

Minden állami és egyházi ünnepet megtartanak az intézetben, melyre a fogvatartottak a nevelők segítségével és vezetésével műsorral készülnek, valamint történelmi jellegű állami ünnepeket gyakran összekapcsolják szellemi vetélkedővel is.

¹⁰⁴ Bv. tvr. 39. § (5) bek.

Az intézetben a fogvatartottaknak mindig egy meghatározott csoportja minden hónapban valamely világnap alkalmával előadást tart társainak és a személyi állományuknak.

„Külsős” előadók is már számos alkalommal tartottak tájékoztatást a fiatalok részére (pl. Magyar Vöröskereszt). Ezenkívül több alkalommal rendeztek már nagy érdeklődésnek örvendő zenés-táncos előadást, melynek keretében koncertet adott többek között Székelyhídi Balázs és a ROXX69 nevű zenekar, 30Y, Tajti Zoltán és zenekara, illetve a The Crybabies, továbbá a Pécsi Szent Ferenc templom „Szerafi” kórusa, Sólyom Katalin színművésznő és Czeininger Tamás ornitológus is.

A sportok közül a fogvatartottak által a legkedveltebb a futball és a kosárlabda, valamint az izomerősítő tevékenységek, de az intézetben van tollas, asztalitenisz, csocsó-asztal és biliárdasztal is.

A *szirmabesenyői bv. intézetben*¹⁰⁵ is igen kedvelt tevékenység a sport. Lehetőség van futballozni, kosárlabdázni és pingpongozni.

A Semmelweis-kórházból érkezők tartanak előadást az egészség-napon. A Drogambulancia pedig felvilágosító előadásokat tart. Régebben drámanap is volt az intézetben. Augusztus 20-án kenyérsütést szervezett az intézmény, melyen szintenként 10-15 fogvatartott vehetett részt. Két fogvatartottnak van gitárja, melyekkel kellemes hangulatot teremtve énekelnek, táncolnak a rendezvényen.

Jellemző még a rajzolás és az activity. Az intézetben található egy imaterem és van külön börtönlelkész is.

Az intézet sajátossága az állatasszisztált terápia, illetve az Élővilág-terem, melyben deguk¹⁰⁶ vannak. A terápiának hamarosan része lesz két labrador kölyök, így a fiatalok nagy szerepet vállalhatnak a kutyák szocializációjában. „A kisállat-terápia célja az ember-állat kapcsolat tanulmányozása, az e területet érintő kutatások kezdeményezése, támogatása, a téma népszerűsítése; az állatok közreműködésével végzett megelőző, gyógyító, rehabilitációs tevékenység módszereinek kidolgozása, koordinálása, elősegítése, támogatása, gyakorlása; az emberi élet minőségét állatok közreműködésével javító eljárások kidolgozásának és a gyakorlatban való alkalmazásának elősegítése.”¹⁰⁷

¹⁰⁵ 2012. augusztus 14-én a Fiatalokorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás alapján. Az információkat, a Személyi Állomány tagja interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹⁰⁶ A csalitpatkányok családjába tartozó, 18-20 cm nagyságú, sötétbarna színű rágcsáló. (Forrás: Tolcsvai Nagy: i. m. 148. p.)

¹⁰⁷ Szitka Szabolcs: Új lehetőségek felkutatása a fiatalokorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében. Börtönügyi Szemle 2008/3. szám, 15-16. p.

A *Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön*¹⁰⁸ hétfőtől vasárnapig órarendre leosztott sportolási lehetőségek vannak a fogvatartottak részére. Tornaterme és kondicionáló terme is van az intézetnek, de a testépítést nem szorgalmazzák. Amellett, hogy a sportolási lehetőségek szórakoztatnak, nevelő hatásuk van, javítják a koncentráció-képességet és a csapatmunkát, azt is szeretné bemutatni az intézet, hogy milyen eredményeket lehet elérni ezen a téren. Éppen ezért több alkalommal hívtak már meg híres-neves sportolókat (pl. Farkas Ágnes, Vincze Ottót, Kunkli Tivadart). Tartottak már Kolonics-emléknapot is. Jellemzőek a barátságos labdarúgó mérkőzések (pl. Ferencvárossal). Az ELTE-PPK-val van az intézetnek együttműködési megállapodása. Veszélyeztetett fiatalokkal is rendeztek már barátságos mérkőzést, mely után 30-60 perces beszélgetésre is lehetősége van a fiataloknak.

IV.2.4. Terápiás foglalkozások

*„Terápiás foglalkoztatásnak minősül az elítélt megváltozott munkaképességéhez vagy egészségi állapotához igazodó munkavégzése.”*¹⁰⁹ A terápiás foglalkozások szabályaira nem térek ki, mivel annak a fiatalokorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben jelenleg nincs gyakorlata.

IV.2.5. Gyógyító és rehabilitációs programok

A drogrevenziós részlegek kialakításának és működésének jogszabályi alapját a Rendelet 2002. évi módosítása adta meg, de az egységes végrehajtást szolgálja továbbá az 1-1/54/2003. számú OP Intézkedés, valamint az országos parancsnok általános helyettese által kiadott 2-1/1/2003. számú Módszertani útmutató. Ezen részleg olyan drogmentes körletrészt jelent, ahová a fogvatartottak önkéntesen és kérelem alapján kerülhetnek (a bekerüléshez a nevelő álláspontja és a pszichológus ajánlása is szükséges), és a fogvatartottak garantálják, hogy nem fognak semmilyen kábító vagy bódító hatású szert fogyasztani, valamint beleegyeznek, hogy havonta minimum egyszer vizeletmintát adnak a drogteszt elvégzéséhez.¹¹⁰

¹⁰⁸ 2012. augusztus 15-én a Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Közművelődési csoport interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹⁰⁹ Rendelet 133. § (1) bek.

¹¹⁰ Vogel Attila: A drogrevenziós részleg működése a Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. Börtönügyi Szemle 2005/2. szám, 41. p.

A kábítószer-prevenációs részlegek létrehozása 2003-ban kezdődött meg és így 2004-ben már a tököli és szirmabesenyői intézetben is működött ilyen csoport. *Tökölön* az AVP Hungary és a Tiszta Jövőért Alapítvány munkatársai vettek részt a munkában, az előbbi csoportos vagy egyéni foglalkozásokat tartott magáról a problémáról, a kezelésének alternatíváiról, az ártalmakról és a pszichés hatásokról; míg az utóbbi a drog-fogyasztás hatásait ismertette. *Szirmabesenyőn* a Miskolci Drog Ambulancia csoportos foglalkozás keretében dolgozta fel a kábítószer-függőséget és a kábítószer-fogyasztást, a Megyei ÁNTSZ a komplex egészségfejlesztéssel foglalkozott, míg a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr Főkapitányság bűnmegelőzési előadásokat tartott.¹¹¹ Tökölön működik pszichológiai osztály és vezetője szakmai képzettséggel rendelkezik a problémával kapcsolatban, így nagyon kedvező helyzetben van az intézet a speciális programok szervezésében.¹¹²

A *kecskeméti intézetben*¹¹³ a RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat hajtja végre az elterelést, melyen kérelmekre jelenleg (2012. július 10.) 2 fő vesz részt (egy fiú és egy lány). A fogvatartott a parancsnoktól kérheti, hogy részt vehessen az elterelésen.

A *pécsi intézetben*¹¹⁴ a Baranya Megyei Önkormányzat Közegészségügyi Narkómán Fiatalokat gyógyító-, Foglalkoztató Közalapítvány foglalkozásokat tart a Drog csoport és Drog megelőzési csoport keretében. A Drog csoport foglalkozásán hetente egy alkalommal kötelező azoknak a fogvatartottaknak a részvétel, akik kapcsolatba álltak vagy állnak a droggal. A Drog megelőzési csoport arra törekszik, hogy megelőzze a drog használatot, valamint tájékoztatja a fiatalokat arról, hogy milyen következményekkel járhat a kábítószer használata.

IV.3. Külvilággal való kapcsolattartás

A bv. intézeteknek elő kell segíteni, hogy az elítélt kedvező kapcsolatait fenntarthassa és fejlessze.¹¹⁵ Az Európai Börtön szabályok rendelkezése alapján engedélyezni kell a fogvatartottak számára, hogy amilyen gyakran lehet, érintkezzenek a megfelelő kapcsolat-

¹¹¹ Balogh Attila: Kábítószer-prevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben. Börtönügyi Szemle 2005/1. szám, 94-96. p.

¹¹² Uo. 102. p.

¹¹³ 2012. július 10-én a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzszászlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹¹⁴ 2012. július 16-án a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹¹⁵ Bv. tvr. 40. § (1) bek.

tartási módok révén családjukkal, harmadik személyekkel vagy külső szervezetek képviselőivel.¹¹⁶

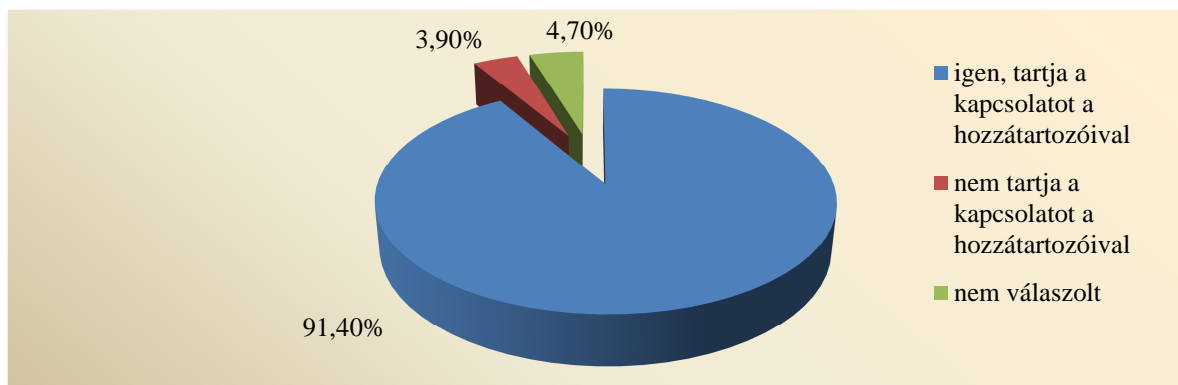
A nevelésen belül kiemelkedő jelentősége van a kapcsolattartásnak, hiszen egy fiatal akkor tud sikeresen visszailleszkedni a társadalomba, ha van mögötte egy biztos, támogató családi háttér. Minden fiatal mikrokörnyezetében domináns szerepe van a családnak, ugyanis a család közvetíti azokat a normákat a gyermek felé, amelyeket követendő mintaként értékelhet. A büntetés-végrehajtási intézet egy ingerszegény környezet, így a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során felértékelődhetnek a családi kötelek, mivel egy fiatalnak valószínűleg hiányoznak a legközelebbi hozzátartozói, a szülők, a testvérek.

A társadalomtól való izolációt oldhatja fel a külvilággal való kapcsolattartás, mely hozzájárulhat a szabadulás utáni eredményes reszocializációhoz.

A bűnisméltés megelőzésének is az egyik eszköze lehet, amit alátámaszt egy, az USA-ban 1997-ben végzett felmérés, melynek eredménye alapján kimutatták, hogy a külvilággal való kapcsolattartás csökkenti a visszaesést (bár nem kifejezetten fiatalokú fogvatartottokról van szó, mégis úgy gondolom ez hasznos információ).¹¹⁷

A személyiségfejlődés szempontjából nemcsak az a fontos, hogy a fogvatartottak között pozitív kapcsolat jöjjön létre, hanem az is, hogy a fogvatartottnak a hozzátartozójával való viszonya fennmaradjon.¹¹⁸

A fiatalok magas aránya, 91,4 %-a (117 fő) tartja a kapcsolatot hozzátartozóival.

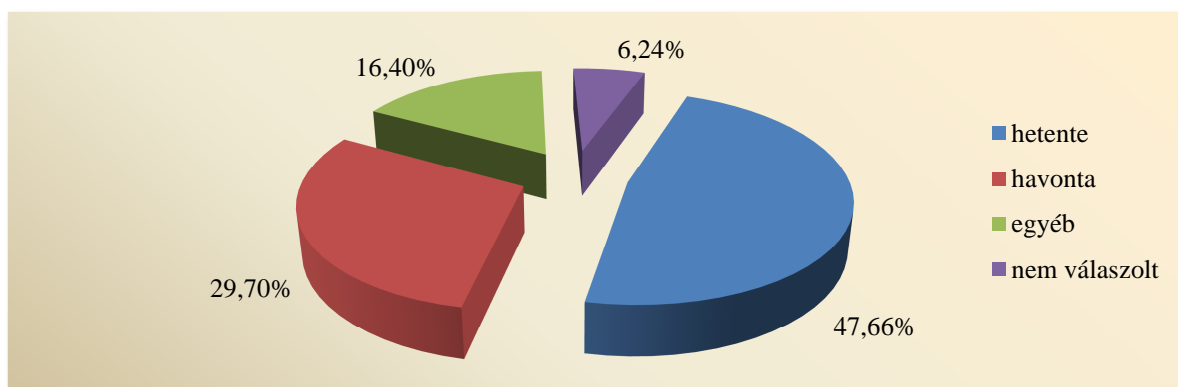
24. ábra: Hozzátartozókkal való kapcsolattartás a kérdőíves felmérés alapján

A kapcsolattartás jellemzően (47,66 %, azaz 61 személy esetében) heti rendszerességű.

¹¹⁶ Európai Börtönszabályok, 24.1.

¹¹⁷ Laing, Karen – McCarthy, Peter: Risk, Protection and Resilience in the Family Life of Children and Young People with a Parent in Prison: A literature review, 2004. 14. p.

¹¹⁸ Pál: i. m. 81. p.

25. ábra: Kapcsolattartás gyakorisága a hozzátartozókkal a kérdőíves felmérés alapján

Érdekességként említeném meg, hogy Magyarországon először a Kecskeméti Bv. Intézetben vezették be 1992. július 1-jétől a modern technikájú fülkés beszélőt előzetesen letartóztatottak részére. A fülkében üvegfalat helyeztek el a fogvatartott és a látogató elkülönítésére, mely üvegfal mindkét oldalán telefonkészülék állt rendelkezésre. Az előzetesen letartóztatottak munkanapokon délelőtt 9 és délután 2 óra között fogadhattak ilyen módon látogatót. Ez az újítás előnyös volt abból a szempontból is, hogy a fogvatartott gyermeke megszabadulhatott attól a káros pszichikai hatástól, amit a rácsos beszélő okozhatott.¹¹⁹

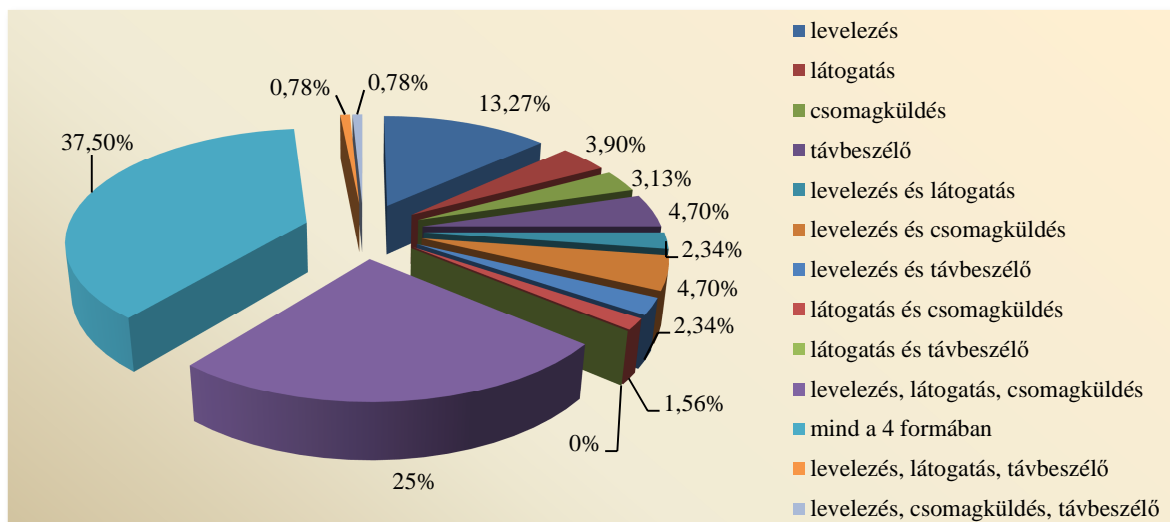
A kapcsolattartásnak négy formája van: levelezés, csomagküldés, látogatás és távbeszélő használata. Valamennyi esetében pontosan meghatározza a Rendelet a szabályokat, ezért ezeket részletesen nem ismertetem, csak az intézetekkel kapcsolatos különbségekre hívom fel a figyelmet.

Az első ilyen különbség a családi háttér. **Kecskeméten**¹²⁰ azt tapasztalják, hogy rossz családi háttérrel érkeznek a fiatalok és többen közülük intézetben nevelkedtek. **Tökölön**¹²¹ is az a tapasztalat, hogy főként csonka családból, nagycsaládból vagy javítóintézetből érkeznek a fiatalok. Ezzel ellentétben a másik két intézetben inkább olyan fiatalok vannak, akik családjukkal együtt éltek. Ez a tény egyben azt is meghatározza, hogy mely kapcsolattartási formák a leggyakoribbak az egyes intézményekben. Felmérésem alapján a fiatalok többsége levelezés formájában tartja a kapcsolatot hozzátartozóival (13,27 %, 17 fő).

¹¹⁹ Sinkó Péter: Fülkés beszélő. Börtönügyi Szemle 1993/4. szám, 34. p.

¹²⁰ 2012. július 10-én a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹²¹ 2012. augusztus 15-én a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat a Közművelődési csoport interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

26. ábra: A kapcsolattartás formái a kérdőíves felmérés alapján

A kecskeméti és a tököli intézetben a leggyakoribb kapcsolattartási forma a levelezés. Kecskeméten nagyon ritka a látogatás, hetente kb. egy látogató megy be az intézetbe. Az elítéltek esetében az a jellemző, hogy kb. 4-5 főhöz járnak be a hozzátartozók. Kedvezőtlen hatással lehet a kapcsolattartásra, ezen belül a látogatásra a távolság. Tipikusan női fiatalkorúak esetében nem biztosított a lakóhelyhez közeli elhelyezés, ezáltal jelentős anyagi terhet rónak a hozzátartozókra a látogatással kapcsolatban felmerülő költségek.

A *pécsi intézetben*¹²² valamennyi kapcsolattartási forma jellemző, így a látogatás is. Az intézet sajátossága, hogy a látogatásokat követően az intézet pszichológusa és a vezető nevelő csoportfoglalkozást tart a szülők részére. Ennek keretében foglalkoznak pl. azzal, hogy a szülő hogyan tudja feldolgozni azt, hogy gyermeke bűncselekményt követett el.

Távbeszélő használata esetén egységesen, minden intézetben 10 perc engedélyezett a fogvatartottak részére.

Elsősorban az oktatáshoz kapcsolódó rendelkezés, de én a kapcsolattartáshoz is sorolnám, hogy a Rendelet lehetőséget biztosít arra, hogy az intézetben szülői értekezlet tartsanak, vagy a fiatalkorúak részére szervezett rendezvényekre az intézet meghívja a hozzátartozókat is.¹²³ Kecskeméten erre még soha nem került sor. Az intézet tapasztalata, hogy a hozzátartozók a látogatásokra is csak hatalmas erőfeszítések árán jönnek el, nem foglalkoznak gyermekükkel, ezáltal a szülői értekezlet is minden bizonnyal eredménytelen lenne.

¹²² 2012. július 16-án a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹²³ Rendelet 213. § (2) bek.

A *szirmabesenyői intézetben*¹²⁴ viszont tartanak szülői értekezletet. Két karácsony alkalmával szerveztek közös fenyődíszítést a fiatalok és a szülők részére, azonban nagyon kevés hozzátartozó vett részt a programon. Tökölön volt már kezdeményezés szülői értekezlet tartására, de ez sikertelennek bizonyult, így a szülők telefonos tájékoztatás alapján kaphatnak információt gyermekük tanulmányi eredményéről.

IV.4. Jutalmazás és fegyelmezés

A Bv. tvr. a 41-41/A. §-okban sorolja fel és részletezi a jutalmakat, míg a 42-43. §-ok a fenyítési nemekről rendelkeznek.

Különbségek mutatkoznak a felnőtt korúak és a fiataikorúak jutalmazása terén. Fiataikorú fogvatartott dicsérő oklevelet is kaphat¹²⁵ a parancsnoktól, melyet akár az elítéltek csoportja is kaphat¹²⁶. Ezenkívül a rövid tartamú eltávozás tartama esetükben hosszabb, a fiataikorúak börtönében és fogházában is legfeljebb tizenöt nap¹²⁷. Azonban 18. életévét be nem töltött fiatal esetén feltétel, hogy „*rövid tartamú eltávozásra és egyéni kimaradásra akkor bocsátható, ha őt a törvényes képviselője, nagykorú hozzátartozója, pártfogója, vagy valamely, a bv. szervezettel együttműködési megállapodást kötött karitatív szervezet képviselője fogadja, és a kísérésről, valamint a visszaszállításáról is gondoskodik*”.¹²⁸

Módos Tamás szerint a fegyelmezés nem alkalmas a fogvatartottak viselkedésének befolyásolására, csupán egy adminisztrációs kötelezettséget jelent, amit jól alátámaszt az, hogy többen a fenyítést követően is ugyanúgy követnek el fegyelmeztlenéseket. Továbbá véleménye szerint a jutalmazásból – a fenyítéssel ellentétben – hiányzik az egyéniesítés.¹²⁹ Fiataikorú fogvatartottakkal való közvetlen beszélgetésem azonban alátámasztja, hogy egy-egy foglalkozás esetében a legnagyobb motivációt a jutalmazás jelenti számukra.

Az Európai Börtönszabályok külön nem rendelkezik a fogvatartottak jutalmazásáról, viszont a fegyelmezésükről igen. Kimondja azt, hogy kizárólag olyan magatartások határozhatók meg fegyelmi vétségként, amelyek alkalmasak arra, hogy „*veszélyeztessék a helyes rendet, a biztonságot és a biztonságosságot*”. A belső jogra bízva azonban többek

¹²⁴ 2012. augusztus 14-én a Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás alapján. Az információkat, a Személyi Állomány tagja interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹²⁵ Bv. tvr. 51. § (1) bek.

¹²⁶ Rendelet 214. § (1) bek.

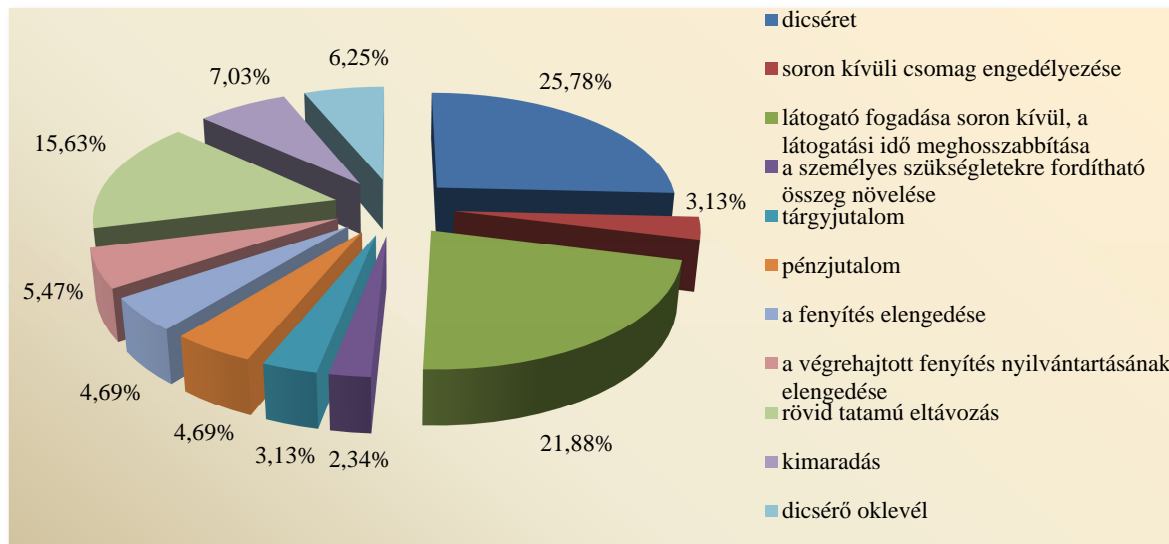
¹²⁷ Bv. tvr. 51. § (2) bek., Vö.: 41. § (3) bek.

¹²⁸ Rendelet 214. § (2) bek.

¹²⁹ Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben. Börtönügyi Szemle 2006/4. szám, 97. p.

között az említett cselekmények vagy mulasztások meghatározását, a kiszabható fegyelmi szankciók típusának és időtartamának a meghatározását.¹³⁰

A fiatalok jelentős többsége a dicséret jutalomnak örül leginkább (25,78 %, azaz 33 személy).

27. ábra: Jutalmazási formák népszerűsége a kérdőíves felmérés alapján

A **kecskeméti intézetben**¹³¹ a felsőoktatásban részt vevő női fogvatartott olyan eredményesen szerepelt a tanév második félévében, hogy a parancsnok rövid tartamú eltávozásban részesítette. A jutalmak közül azonban a kimaradás a jellemzőbb. Az intézet csoportos kimaradást is szervez azok részére, akiknek van pénze, illetve a törvényi feltételeknek megfelelnek. Ilyen program többek között pl. a Vadaspark meglátogatása, vagy vásárlás a Malom Plázában, a McDonald's-ban.

Az intézet a fegyelmezés során betartja a fokozatosság elvét, valamint a fenyítési nem az elkövetett fegyelmi vétséghez igazodik. A tapasztalata viszont az, hogy a legenyhébb fenyítési nemek fiatalkorúak esetében nem bírnak visszatartó erővel. Leggyakrabban a fedést alkalmazzák, de sor került több esetben magánelzárásra is. A 2012-es évben kb. 8-10 fővel szemben alkalmaztak magánelzárást, melynek időtartama 2 naptól 15 napig terjedt.

A **pécsi intézetben**¹³² a leggyakrabban alkalmazott jutalmazás a dicséret; valamint a látogató fogadása soron kívül, a látogatási idő meghosszabbítása. Ritkán kerül sor soron

¹³⁰ Európai Börtönszabályok, 57.1.-57.2.

¹³¹ 2012. július 10-én a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Huszár István bv. törzsszázlós megbízott nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

¹³² 2012. július 16-án a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Koncz Katalin bv. őrnagy, vezető nevelő interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

kívüli csomag engedélyezésére. Az elmúlt években nem engedélyeztek rövid tartamú eltávozást.

Változó, hogy a pécsi intézet mely fenyítési nemeket alkalmazza leggyakrabban, de jellemző a feddés és a magánelzárás.

V. Nemzetközi kitekintés

A következő fejezetben néhány külföldi mintát szeretnék bemutatni a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásával kapcsolatban, hiszen egy-egy modell lehet akár frappáns, akár szokatlan megoldás számunkra, de mindenképpen hasznos megismerni a nemzetközi tendenciákat. Az egyes nemzetközi modellek bemutatása során arra törekedtem, hogy az adott állam fiatalkorúak büntetés-végrehajtására vonatkozó sajátosságait emeljem ki, így nem részletezem a nevelés valamennyi összetevőjét, hanem azt átfogóan mutatom be.

V.1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatban kiemelhető a DuPage Megyei Fiatalkorú Fogvatartási Központ, amelyet Wheatonban, Illionois államban hoztak létre. Nevelési programja három lépcsőt foglal magában: „a hivatalos oktatási terv szerinti tanítást, képzőművészeti és szabadidős programokat és az ún. Viselkedésváltozás programot”. Utóbbi lényege, hogy a fogvatartottak pontokat gyűjtenek öt készségterületen [feladatok (pl. házi feladatok megírása), figyelmen kívül hagyás (helytelen magatartás figyelmen kívül hagyása és az aktuális feladatra való összpontosítás), beszéd (helyes és választékos beszéd, kifejezésmód), együttműködés/részvétel (nevelő utasításának megfelelő viselkedés), gesztusok]. Minden jutalmat ki kell érdemelnie a fogvatartottaknak. Hetente kerül sor a pontok összesítésére, majd ezután kijelölik a következő heti szintet. Különbség a szintek között például, hogy a legalsó szinten lévő személy kizárólag a szüleit láthatja egy üvegfa-lon keresztül, érintkezés nélkül. A legfelső szinten azonban a fiatal már megfigyelés nélküli teremben találkozhat szüleivel és más családtagokkal. Ha nem megfelelően viselkedik egy fogvatartott, akkor ezért nem a bv. intézetekben megszokott, hagyományos büntetés jár. A személyzet szünet tartására kéri a fiatalt, akinek 5 percre, a fal felé fordulva abba kell hagynia addigi foglalatosságát. Akkor térhet ahhoz vissza, ha megbeszéltek, hogy mit csinált helytelenül. Ezen módszer alkalmazásával kialakul egy állandó versengés, verseny-

szellem a fogvatartottak között, valamint folyamatosan foglalkoztatva vannak, hiszen ezáltal és a jutalmazás által kerülhetnek felsőbb szintre.¹³³

V.2. Anglia és Wales

A briteknél általában a 15-20 éves fiatalok fogvatartottak kerülnek a Fiatalokúak Börtöneibe, ahol számos visszailleszkedési és utógondozási program megtalálható. Ezek alapja olyan csoportos foglalkozások, melyekben a szülők, gyámok és hozzátartozók is részt vesznek. A programok általában az interperszonális készségfejlesztésre és magatartásbeli beavatkozásra irányulnak, pl. bűncselekmény elkövetéséhez hasonló szituációkat, magatartásokat elemeznek. A brit szakemberek úgy gondolják, hogy valamennyi intézetben ki kellene alakítani egy fejlődést és támogatást biztosító kapcsolatrendszert, ún. példaképrendszert (Mentoring) a fiatal és mentora között. Ezen rendszer keretében megfelelő támogatást kapna a fiatal, pl. tanácsadást, bátorítást.¹³⁴

V.3. Kanada

Az amerikai és az európai rendszer között átmenetet képező kanadai büntetés-végrehajtási rendszer az egyik legfejlettebb a világon. A tartományi és a területi kormányzatoknak van egyedüli felelőssége a fiatalokú fogvatartottakért. A foglalkoztatás elsődleges célja a társadalmi be- és visszailleszkedés és lényegében személyiség és viselkedésfejlesztési programokra épül.¹³⁵ A kanadai fiatalokúakra vonatkozó büntetés-végrehajtás sajátossága, hogy a társadalom is részt vesz a bv. munkájában. Mindenképpen egyedülálló rendszerről beszélhetünk, hiszen amennyiben a fiatalokúak bírósága szerint a fiatal cselekménye kevés fokban veszélyezteti ugyan a társadalom biztonságát, de szükséges, hogy a társadalomból időlegesen „kivonják”, akkor a fiatalokú büntetését közösségi otthonokban, családnál, nyitott rendszerű bv. intézetben vagy a természetben működtetett táborban töltheti le. A pontos szabályokat az egyes tartományoknak kell kidolgoznia, így vannak bizonyos eltérések. Saskatchewan tartományban a családnál történő, illetve a nyitott intézetben való elhelyezést helyezik előtérbe. Egy fogadó családnál 1-2 fiatal kerülhet, aki így saját környezetéből kikerül, de a társadalomból nem. Továbbra is tanulhat vagy dol-

¹³³ Czenczer Orsolya: Külföldi minták – honi tennivalók a fiatalokúak büntetés-végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2009/1. szám, 2-3. p.

¹³⁴ Uo. 3. p.

¹³⁵ Deák Ferenc István: Foglalkoztatás, munkáltatás a kanadai büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle 2002/4. szám, 25-26. p.

gozhat, illetve szabadidejét a család útmutatása alapján és felügyelete mellett hasznosan töltheti el. A cél az, hogy társadalmilag elfogadott és követendő példát sajátítson el. A fogadó családok önként vállalják ezt a feladatot, amelynek előfeltétele megfelelő vizsgálat és felkészítés. Alberta tartományban már a közösségi otthonok dominálnak, melyekben 6-12 fiatal helyezhető el, akiket nevelőtanár felügyel. A fiatal ebben az esetben is tanul vagy dolgozik, majd az otthonba visszatérve ki kell érdemelnie jutalomként a szabadidős tevékenységet. Fontos a családi kötelek megőrzése mindkét esetben: a fiatakorú egy-egy alkalommal hazautazhat fontosabb családi eseményekre vagy esetleg hozzátartozó betegsége esetén, illetve a büntetés egy meghatározott idejének letöltése után minden hétvégén hazautazhat.

2001-ben jött létre Kanadában a Nemzeti Önkéntesek Egyesülete. Az egyesület tagjai – a megközelítőleg tízezer önkéntes –, jelen vannak az intézetekben és a nevelők irányítása alatt segítik azok tevékenységét (pl. részt vesznek az oktatásban, vagy a szabadidős tevékenységet felügyelik).¹³⁶

V.4. Hollandia

Hollandiában a legtöbb fiatakorúak intézetében az ún. EQUIP programot alkalmazzák, mely módszer már hazánkban is ismert. Ez egy három fő részből (Szociális Készségek rész, Indulatkontroll-tréning, Erkölcsi Érvéles Tréning) álló nevelési rendszernek, az ART (Agression Replacement Training) programnak a része. Eredetileg iskolák, szociális intézmények részére készült a program, de az egymást követő sikerek után már alkalmazni kezdték számos büntetőintézetben, nemcsak fiatakorúak esetében. Az interperszonális készségek fejlesztése élvez prioritást a programban. Zárt intézetek esetében 10 olyan képességet nevez meg a tanterv, melyeket fejleszteni kell, ezek: a dühre való reakció, ki-maradás a verekedésekből, másoknak való segítségnyújtás, vád és a csoportnyomás kezelése, panaszkodás, más személyek érzelmeinek megértése, valaminek a megbeszélése, kudarckezelés és az érzelmek kifejezése.¹³⁷

¹³⁶ Vincze Eszter: Vissza a társadalomba – társadalmi összefogás nélkül? (Fiatakorúak reintegrációjának elősegítése egy kanadai bv. intézetben szerzett tapasztalatok alapján) Börtönügyi Szemle 2008/1. szám, 78., 80. p.

¹³⁷ Czenczer (2009): i. m. 4. p.

V.5. Németország

Németországban a rockenbergeri intézetnek van sajátos nevelési programja. A fiatalokat elsősorban életkoruk alapján lakócsoporthoz osztják, mely csoportokkal külön „team” foglalkozik. Ez a team szociális munkásból és kb. 5-6 segítő munkatársból áll. Amennyiben szükséges, orvosokat, szakoktatókat, specialistákat, pszichológusokat vonhatnak be a nevelési tevékenységbe, valamint hatáskörük kiterjed például a fegyelmi büntetések kiszabására, az eltávozás engedélyezésére is. A fogvatartottak és az alkalmazottak egyaránt viselhetik saját ruhájukat.¹³⁸

V.6. Horvátország

Horvátországban a pozsegei intézet a fogvatartottak részére számtalan programot kínál. Ezek lehetnek egyéni és csoportos tevékenységek, melyek magukban foglalják a szabadidős foglalkozásokat, különböző tréningeket, figyelmet fordítanak az egészségügyi felvilágosításra és a drogelvonásra, illetve kiterjednek a külvilág által nyújtott alternatívákra.¹³⁹

V.7. Skandináv államok

A skandináv államokban fiatalokkal szemben szinte az egyetlen büntetési forma a közhasznú munkavégzéssel egybekötött pártfogói felügyelet. Ezt támasztja alá az a tény, hogy 1996-ban Dániában mindösszesen 6 fiatalkorú fogvatartott volt.¹⁴⁰ Erre figyelemmel állapíthatjuk meg, hogy a szabadságvesztés ultima ratio jellege fiatalok esetében elsősorban a skandináv államokban érvényesül.

V.8. Spanyolország

Spanyolország esetében specifikus, hogy kizárólag fiataloknak van lehetősége szakmunkás-képzésben részt venni.¹⁴¹

¹³⁸ Uo. 5. p.

¹³⁹ Fliegauf Gergely: Új lehetőségek a fiatalok büntetés-végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2002/2. szám, 7-8. p.

¹⁴⁰ Vókó György: Fiatalok büntetése a jogszabályok tükrében. Börtönügyi Szemle 2001/3. szám, 20. p.

¹⁴¹ Uo. 20. p.

V.9. Svájc

Svájcban fiatalokkal szemben csak intézkedés alkalmazható, éppen ezért nem is létezik külön fiatalok börtöne. 18 év alatti személlyel szemben a leg súlyosabb szankció az, ha a fiatalok otthonába kerül. Az otthonban egy lépcsőzetes rendszer működik, és ha a fiatal megfelelő magatartást tanúsít, akkor fokozatosan halad a szigorúbb rezsimtől a szabadabb rezsim felé. Az egyéni és családterápiás programok egyaránt jellemzőek. A 18-22. év közöttiek munkaterápiában vesznek részt.¹⁴²

V.10. Következtetések

Látható tehát, hogy különböző modellek alakultak ki az egyes országokban a fiatalok szabadságvesztés-büntetésének végrehajtására, azonban egy közös ismerv megállapítható valamennyi esetben: a célok között prioritást élvez a fiatalok sikeres reszocializációja. Közös jellemző, hogy a fiatalok esetében eltérő nevelési módszert alkalmaznak, mint a felnőtteknél, esetükben előtérbe kerül az oktatás, a sportolási lehetőségek.

Véleményem szerint mindenképpen optimális megoldás a rockenbergi modell, ahol külön csapat, személyre szabottan, azaz egyénorientáltan foglalkozik a fogvatartottakkal. Ez a megoldás azonban nagyon költséges és nem biztosítható Magyarországon a megfelelő számú személyi állomány hiánya miatt, hiszen a hazai bv. rendszerben egy nevelőre magas számú fogvatartott jut. Úgy gondolom, hogy az amerikai megoldásnak is vannak előnyei, hiszen a fiatalok körében nagy motivációs mozgatórugó lehet a jutalmazás. Továbbá ki kell emelni a kanadai mintát is, ahol a társadalom is segítséget nyújt a büntetés-végrehajtásban, azonban ez a minta hazánkban szintén nem lenne kivitelezhető a megfelelő tolerancia hiánya miatt.

VI. Büntetés-végrehajtási intézet kontra javítóintézet¹⁴³

A büntetés-végrehajtási intézet és a javítóintézet két, egymástól teljesen különböző intézmény. A szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés is különböző fogalmak. Az egyik büntetés, a másik intézkedés. Semmiképpen nem vonhatók egy kalap alá, azonban két közös jellemzőjük van: mindkettő szabadságelvonással jár és mindkettő intézményben

¹⁴² Uo. 20. p.

¹⁴³ 2012. október 26-án az Aszódi Javítóintézetben végzett kutatás alapján. Az információkat, adatokat Szarka Attila igazgató úr és Puskás Péter általános igazgató helyettes úr interjú keretében bocsátotta rendelkezésemre.

bűnelkövető fiatalok vannak. Éppen az említett két közös jellemző miatt teszek kísérletet a két intézményben megvalósuló nevelés összehasonlítására. Szempontokként a nevelés fogalmi összetevőit vettem alapul. Ebben a fejezetemben is azt a vonalat követem, amit a dolgozat egészében próbáltam követni: a gyakorlatot jelenítem meg az olvasó számára.

1884-ben, Pauler Tivadar alapította az *Aszódi Javítóintézetet*. Ez a legrégebbi javítóintézet Magyarországon, sőt Közép-Európa első javítóintézete, ezért esett erre a választásom.

VI.1. Az elhelyezés

Kizárólag jogerősen elítélt, férfi fogvatartottak kerülnek elhelyezésre Aszódon. Zömében 16-17-18 éves fiatalok vannak az intézetben. Az elhelyezés a személyiségállapot alapján történik, a differenciált pedagógiai struktúrának megfelelően. Tanulási képességekben akadályozottak esetén a korrekciós részleg; míg a normális intellektusú, a normál pedagógia módszerekkel fejleszthetők részére az otthoncsoportok állnak rendelkezésre; kvázi büntetőcsoport pedig a zárt intézeti részleg. A neurotizálódott (antiszociális beállítottságú), a karaktertorzulásokat mutató, az esetlegesen peremhelyzetbe kerülés státuszát megállapított fiatalok esetén a pszicho-pedagógiai részleg működik, ami jóformán egy terápiás környezet. A cél az, hogy a fejlesztési program végére akár normál csoportokba is elhelyezhető legyen a fiatal.

VI.2. Oktatás, képzés

Az intézetbe kerüléskor felméri a fiatalok tudásszintjét, különös tekintettel arra, hogy a bizonyítványához képest hol tart a valós tudásuk (a fogvatartottakhoz hasonlóan jelentős többségük azt állítja, jó volt a tanulmányi eredménye /56,66 %, 17 fő/, kevesen állítják azt, hogy rossz eredménnyel /20 %, 6 személy/ érkeztek az intézetbe /egyéb: 0,23 %, 7 fiatal/). Ennek megfelelően kezdődik meg az iskolai oktatás. Továbbá van egy pszichológus munkaközösség, akik a befogadási időszakban teljes személyiségvizsgálatot folytatnak. Változó tanulmányi eredménnyel érkeznek a fiatalok, az utóbbi időszakban több a nyolc osztályos végzettségű, mint a korábbi években (40 %-uk /12 fő/ nem fejezte be az általános iskolát, míg 60 % már befejezte azt /18 fő/), de a szórás nagyon nagy, az analfabétától a kilencedik osztályosig vagy éppen a szakmunkásképzőbe vagy szakiskolába járóig van a merítés. Önálló általános iskolája, szakiskolája és speciális szakiskolája van a javí-

tóintézetnek. Jelenleg kb. általános iskolába 65-68 fő jár. A többiek különböző szakképzési programokon vesznek részt, három magasabb kvalifikációt nyújtó képzés van: a faipari gépmunkás, a festő-mázoló és a hegesztő tanfolyam, ezenkívül pedig oklevél tanúsítványt adnak a kosárfonó szakterületről.

Látható, hogy a javítóintézetben hasonló szakképzésekre van lehetőség, mint a bv. intézetekben, ugyanis egységesen a munkaerő-piaci lehetőségeket veszik figyelembe a szakok kiválasztásánál. Aszódon is egyezően a bv. intézetekkel – összhangban a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvénnyel –, feltétele a szakképzésen való részvételnek a nyolc általános elvégzése és az egészségügyi alkalmassági vizsga. A javítóintézetben a képzések gyakorlatorientáltak, nagyon magas a gyakorlati órák száma, pl. a faiparisoknál jelenleg van egy termelési gyakorlat. 130 szekrényt fognak gyártani a Szőlő utcai intézménynek.

Informatikai és idegen nyelvű képzés is egyaránt van az aszódi intézetben, bár az idegen nyelv tanulása alapszinten történik, mivel csak 7-8. osztályban oktatnak angol nyelvet. A kettő tárgy tanítása összekapcsolódik, az egyik motiválja a másik megismerését, kölcsönhatásban ez jól működik.

Különbség a bv. intézetekhez képest, hogy a növendékek nem ösztöndíjban, hanem differenciált zsebpénzben (a rendtartásban meghatározott összeg) részesülnek. Véleményem szerint kedvezőbb az a megoldás, hogy a kapható pénzösszeg nem egységes. Úgy gondolom, nagyobb motivációs erővel bírna, ha az egyes bv. intézetekben is differenciáltan kapnának a fogvatartottak ösztöndíját. Meg kellene határozni egy alapmértéket, amelyben minden fiatal részesülhet, ha részt vesz az oktatásban, de a tanulmányi eredménnyel nőne az ösztöndíj mértéke is. Ilyen rendszer bevezetésével talán nagyobb mozgatórugó lehetne az ösztöndíj a tanulásban.

A növendékek intézeten belüli tanulmányi eredményei nagyon jók, különösen ha figyelembe vesszük azt, hogy többen hosszú időre kiestek az iskolai oktatásból és több éves kihagyás után ültek be ismét az iskolapadba. A javítóintézetek között minden évben vannak tanulmányi versenyek, a fiúk nagyon szívesen vesznek részt ezeken és eredményesek is a vetélkedésekben. A fogvatartottakhoz hasonlóan a növendékek többsége (93,33 %, 28 fő) is hasznosnak tartja a tanulást és úgy gondolja, hogy a tanulás elősegíti a társadalomba való visszailleszkedést (80 %, 24 személy). További hasonlóság, hogy a neveltek többségének is pozitívabbak az élményei az intézeten belüli oktatással kapcsolatban, mint azon kívül voltak (80 %, 24 fiatal).

VI.3. Munkáltatás

A javítóintézetekben is van lehetőség munkavégzésre. Aszódon erre a 134 hektáros terület, valamint a hatalmas park is lehetőséget ad. Készségfejlesztő, kvázi munkaképesség fejlesztő foglalkozásokat tartanak azok részére, akik a szakképzésben nem vesznek részt: különböző tevékenységeket végeznek, pl. fém- és faipari megmunkálásoknak az alapfogásait sajátítják el. Ezek általában kapcsolódnak valamilyen kreatív tevékenységhez, amelyek pedig sokszor bizonyos időszakokhoz, ünnepekhez szintén jól kapcsolhatók.

VI.4. Szabadidős tevékenységek

A bv. intézetekhez hasonlóan a javítóintézetekben is jelentős hangsúly helyeződik a sportolásra és a közösségi programokra, csoportfoglalkozásokra. A szabadidős programok egy szigorúbb kollégiumhoz hasonlóan működnek, vannak szervezett, illetve a személyes igények kielégítésére szolgáló időtartamok. Központilag szervezettek a tömegsport és a csoportok közötti vetélkedés és sportolás, illetve a nevelőotthonok közötti versenyekre való felkészülés, ez a kispályás labdarúgástól az atlétikán keresztül nagyon változatos és sokszínű. Különböző közösségi tevékenységek a csoportokon belül is vannak, pl. társasjáték, asztalitenisz két csoport között, a folyosórészen van pingpongasztal, televízió, DVD, továbbá ide sorolják azt is, amikor ismeretátadó, irányított beszélgetések zajlanak a fiatalok érdeklődéséhez igazodó témakörben. A szakkörök vonatkozásában passzivitás mutatkozik, mivel azokon a neveltek több mint fele nem vesz részt (56,67 %, 17 fő).

VI.5. Külvilággal való kapcsolattartás

A családi háttér vonatkozásában hasonlóak a jellemzők a fiataloké a bv. intézeteibe került fiatalokhoz. Zömében csonka családból származnak a növendékek, sok esetben jellemző a kriminalitás a szülő, idősebb testvér részéről, illetve a közös jellemző az, hogy az ország olyan pontjairól kerülnek az intézetbe, ahol a szegénység és a munkanélküliség domináns, magas mutatókat produkál. Az intézetbe kerülést megelőzően 22 fő élt családjával és 8 fiatal nem. A növendékek 90 %-a tartja a kapcsolatot hozzátartozóival (hetente: 50 %, 15 fő; havonta: 0,67 %, 2 személy; egyéb: 33,33 %, 10 fiatal; nem válaszolt: 3 fő). A kapcsolattartásban a telefon és a látogatás a legjellemzőbb. A levelezés háttérbe szorul, mivel sokszor vagy az egyik vagy a másik szülő szintén nem tud írni. A látogatások minden vasárnap 8-11-ig terjedő időszakban lehetségesek látogatási engedéllyel, a telefonálás

pedig csoportonként van beosztva, hogy a nap melyik időszakában használhatják az épület folyosóján lévő érmés telefont. A nevelteket a szülők is meghatározott időpontban hívhatják. A bv. intézetekkel ellentétben, a javítóintézetben tehát előtérbe kerül a telefon használata. Ahogyan az már egy korábbi fejezetben kifejtésre került, itt is a kapcsolattartáshoz sorolnám a szülői értekezlet tartását. Aszódon nem tartanak szülői értekezletet, mivel a „szülők gyakorlatilag a nevelők”, így a tanárok a nevelőkkel konzultálnak. A hozzátartozókat a ballagásokra hívják meg. Fontos kiemelni, hogy sokkal optimálisabb a helyzet a javítóintézetekben, mint a bv. intézetekben abból a szempontból, hogy egy nevelőre hány fiatal jut. Ugyanis Aszódon a csoportok létszáma maximum tizenkét fő lehet (átlagosan 8-10 fő van egy csoportban), így egy nevelőre kevés személy jut.

VI.6. Jutalmazás és fegyelmezés

A javítóintézetben jutalmazási és nem fegyelmezési, hanem büntetésrendszer van. Ez utóbbi a meghatározott kedvezményekből való kizárást, a rendtartásban előírt szóbeli vagy írásbeli figyelmeztetést, illetve a legsúlyosabb esetben a zárt intézeti részlegben való elhelyezést jelenti.

VI.7. Következtetés

Az összehasonlítással összefüggésben felmerülhet a kérdés, hogy a bv. intézetekben vagy a javítóintézetekben megvalósított nevelés járul-e jobban hozzá a fiatalok sikeres társadalmi visszailleszkedéséhez? Véleményem szerint mivel két különböző intézményről van szó, erre egyértelmű válasz nem adható. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy az egyes bv. intézeteknek meg kellene fontolnia azokat a megoldásokat, amelyeket hatékonyan alkalmaznak a javítóintézetek. Kerecsi Klára – Kó József – Gosztonyi Géza: „A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága: a fiatalkorú elítéltek utánkövetéses visszaesési vizsgálata” című könyvben a Kerecsi Klára kriminológus által vezetett kutatás kiterjedt azokra a fiatalokra, akiket 2003-2004 folyamán bocsátottak el a javítóintézetekből (Aszód, Debrecen), továbbá azon fiatalokra, akiket 2003-2004-ben bocsátottak szabadon a tököli bv. intézetből. Ez a tanulmány több mint 60 %-os pozitív hatását mutatta ki a javítóintézeteknek. A bekerülő fiatalok segítségként és nem büntetésként tekintettek a javítóintézetekre, valamint onnan kikerülve többségük vagy folytatta tanulmányait vagy munkát vállalt.

VII. „Jobb megelőzni a bűntetteket, mint büntetni azokat”¹⁴⁴

Beccaria¹⁴⁵ óta minden szakember arra az álláspontra helyezkedik, hogy a megelőzés a kulcs a bűnözés elleni harcban.¹⁴⁶ „A dolog természetéből következik, hogy a büntetés kiszabásánál megfogalmazott célban az a szándék munkál, hogy az elkövetőt, illetve a társadalom tagjait érzelmeiken keresztül megragadva visszatartsa a bűnisméltéstől... minden büntetőjog célja ebben áll: ne ismétljenek, ne kövessenek el több bűnt.”¹⁴⁷

Az Országgyűlés a bűnözés megelőzése és visszaszorítása érdekében meghozta a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot.¹⁴⁸ A stratégia öt prioritást jelöl meg, melyek között szerepel a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentése, valamint a bűnisméltés megelőzése.¹⁴⁹

VII.1. A büntetés-végrehajtási intézetek szerepe a bűnmegelőzésben és a bűnisméltés megelőzésében

A Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája a bv. intézetek számára is meghatároz bizonyos feladatokat. Kimondja, hogy *„csökkenteni kell a börtönártalmakból származó, bűnisméltésre ösztönző veszélyeket. A büntetés tartama alatt növelni kell a foglalkoztatás, a szakképzés, a nevelés, a közoktatás, az egészségmegőrzés lehetőségeit. A bűnisméltés lehetősége csökken, ha az elítélt szembesül az általa elkövetett cselekmény következményeivel, alkalma van a sértett kártalanítására, a közösség kiengesztelésére.”*¹⁵⁰

Az intézményeknek olyan tanulmányi, képzési, gyógykezelési és más prevenció programokat kell kidolgoznia és bevezetnie, amelyek igazodnak az egyes elkövetői és bűncselekmény-típusokhoz, valamint amelyek a bűnisméltés megelőzését szolgálják. Dolgozatomban a „Kutatási tapasztalatok – Fiatalkorú fogvatartottak nevelése” c. fejezetben mutat-

¹⁴⁴ Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. (Fordította: Madarász Imre) Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989. 91. p.

¹⁴⁵ Cesare Beccaria (1738-1794) a klasszikus büntetőjog-tudományi iskola első jelentős, meghatározó alakja. „Jobb megelőzni a bűntetteket, mint büntetni azokat” megállapítása a „Dei delitti e delle pene” (1764) című művéből származik, amelyben a „prevencióra alkalmazott büntetőjogi reform zárt rendszerét alkotta meg”. (Forrás: Nagy: i. m. 30. p., 261. p.)

¹⁴⁶ Sárkány István – Tauber István: Intézményes bűnmegelőzés, avagy a bűnmegelőzés intézményei. Börtönügyi Szemle 1991/3. szám, 7. p.

¹⁴⁷ Jagemann, Ludwig von: Criminallexikon. Nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland. Erlangen, 1854, 14. old. (Idézi és fordította: Mezey Barna: A nevelés és a javítás gondolatának megjelenése a börtönügy történetében. Börtönügyi Szemle 2007/3. szám, 13. p.)

¹⁴⁸ Magyar Közlöny 2003/123. szám, 9294-9348. p.

¹⁴⁹ Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz. Magyar Közlöny 2003/123. szám, 9295. p.

¹⁵⁰ Uo. 9295. p.

tam be, hogy jelenleg milyen programokat biztosítanak a fiatalok bv. intézetei a fogvatartottak számára. A stratégia továbbá előírja, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtási intézmény-hálózatát tovább kellene differenciálni, ún. félig nyitott rendszerek létrehozását javasolja. Fontos továbbá, hogy a bv. és javító intézetek kezelési programokat és speciális részleget biztosítsanak az alkoholfüggő és kábítószer-használó fiatalok részére. Ezt a szabad élet körülményei között is biztosítani kell.¹⁵¹

VII.2. Civil szervezetek szerepe a bűnmegelőzésben és a bűnisméltés megelőzésében

A civil szférának is szerepet szán a stratégia. Feladatuk a bűnmegelőzési, alkohol- és drogprevenciós programokban való részvétel, olyan programok működtetése, amelyek célja a gyermek- és fiatal devianciák megelőzése. Továbbá előírja társadalmi pártfogói és utógondozói hálózat kialakítását, akkreditálását is.¹⁵²

A stratégiát megelőzően, 2002. augusztus 1-jén jött létre a Váltó-sáv Alapítvány. Tevékenysége kiterjed ez előzetesen letartóztatott vagy jogerősen elítélt, illetve a szabadlábban lévő vagy szabadságvesztés-büntetését már letöltött fiatalok és fiatal felnőttek (16-30 éves) segítésére, mely magában foglalja többek között a megkeresésüket, a képzésüket, gondozásukat, a társadalomba való visszailleszkedésük elősegítését. Számos tevékenységet fejt ki az Alapítvány a bv. intézetek és javítóintézetek falai mögött és azon kívül is. Programjának keretében többféle célt fogalmaz meg, így például a reszocializáció elősegítését, az utógondozást, s ezáltal a visszaesések számának redukálását, valamint további célként fogalmazódik meg a „a harmadlagos bűnmegelőzés lehetőségeinek kiaknázása a büntetés-végrehajtási intézetekben”. Minden fogvatartott mellett van egy civil pártfogó is, akinek a fogvatartottra összpontosítva külön feladatai is vannak.¹⁵³

¹⁵¹ Uo. 9325. p.

¹⁵² Uo. 9327. p.

¹⁵³ Mészáros Mercedes: Letartóztatásban lévő fiatal felnőttek reszocializációja (civil pártfogói rendszer és folyamatos utógondozási modell) Börtönügyi Szemle 2002/4. szám, 42-48. p.

VIII. Új utak, lehetőségek

VIII.1. Fiatalokkal szemben kiszabható szankciók lehetséges formjai

A büntető anyagi jog szorosan összefügg a büntetés-végrehajtási joggal, hiszen a Btk. határozza meg, hogy milyen büntetést lehet kiszabni vagy milyen intézkedést lehet alkalmazni, s meghatározza azt is, hogy a szabadságvesztés-végrehajtása során kik, milyen feltételekkel melyik végrehajtási fokozatba kerülhetnek.¹⁵⁴ Éppen ezért tartom fontosnak, hogy ismertessem, milyen lehetséges reformja lehetne a fiatalokkal szemben kiszabható szankcióknak. Több szakirodalom is foglalkozik a kérdéssel, én ezek közül három javaslatot emelek ki.

Hevényi Attila a fiatalok büntetésének eltörlése mellett foglalt állást, mert véleménye szerint az ártalmas hatással lehet a fiatalokra. Eltérő nevű és feladatrendszerű intézet létrehozását javasolta, mint pl. Fiatalok Reszocializációs Intézete vagy Igazságügyi Nevelő Intézet. Álláspontja szerint a névváltozás tükrözné a személyiségváltozás elsődlegességét a szabadságelvönés alatt. További javaslata, hogy a feltételes szabadságra bocsátásnak rugalmasabb szabályai legyenek és a fiatalok intézetein belül előnyös lenne nyitott, ill. félig nyitott részlegeket létrehozni, melyek kedvező hatással lennének a reszocializációra.¹⁵⁵

Lőrincz József 1994-es javaslata alapján fiatalok elkövetőkkel szemben csak intézkedések lennének alkalmazhatók. Elsődlegesen alkalmazandó és szabadságelvönással nem járó típusa a nevelő intézkedés, míg végső eszközként alkalmazható típusa a szabadságelvönással járó büntető intézkedés lehetne.¹⁵⁶

Lévai Miklós szerint a fiatalok szankciórendszerét az elkövetői csoportokhoz igazítottan kellene kialakítani. A fiatalok bűnelkövetőket ugyanis három csoportba lehet sorolni. Az első csoportba tartoznak a jelentéktelen bűncselekmények elkövetői; a másodikba a bizonyos mértékig súlyosabb bűncselekményt elkövetők, valamint akik bár az első csoportba tartozó bűncselekményt követtek el, de esetükben a személyiségfejlődés jelentős zavarai határozhatók meg. A harmadik csoportba a jelentős súlyú, szándékos bűncselek-

¹⁵⁴ Nagy: i. m. 17. p.

¹⁵⁵ Hevényi Attila: A fiatalok bűnelkövetőkkel való foglalkozás – a nemzetközi előírások tükrében. Börtönügyi Szemle 1990/4. szám, 25. p.

¹⁵⁶ Lőrincz József: Távlatok (Fejlesztési vázlat a fiatalok hazai büntetés-végrehajtásához). Börtönügyi Szemle 1994/1. szám, 8. p.

ményt elkövetők kerülnek. Lévai a szabadságelvonással járó szankciók közé sorolná büntetésként a szabadságvesztést (melyet csak az erőszakos és jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekményt elkövető visszaeső fiatalkorúval szemben lehetne kiszabni), intézkedésként a javítóintézeti nevelést és a fegyelmi elzárást (pl. iskolai vagy hétvégi elzárás). Ez utóbbi szankció meghagyná a fiatal szűkebb közösségében, így eredményesebb lehetne a társadalomba való visszailleszkedése. Szabadságelvonással nem járó szankció lenne a javítónevelő intézkedés (közösségi szolgálat, próbára bocsátás pártfogó felügyelettel, megrovás, pártfogó felügyelet, tevékenységre kötelezés) és a próbára bocsátás pártfogó felügyelet nélkül. Ezek nevelési jellegűknél fogva hatékonyabban szolgálnák a sikeres reszocializációt. Ide tartoznának még az anyagi jellegű szankciók (jóvátétel, pénzbüntetés, munkafelajánlás), valamint a fegyelmi intézkedések-tilalmak (a felnőttek esetében alkalmazható mellékbüntetések).¹⁵⁷

VIII.2. Fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtásával kapcsolatos reformjavaslatok

Dolgozatom témájának a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását választottam. Ezt a kutatás és a szakirodalom feldolgozása után szűkítettem a fiatalkorúak nevelésére. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának korszerűsítésével kapcsolatos javaslatok nem kizárólag a nevelésre, hanem a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának egészére vonatkoznak. A következőkben az ezzel kapcsolatos ajánlások közül ismét hármat emelek ki.

Lőrincz József javaslata egy komplex, igazságügyi ifjúságvédelmi rendszer kialakítása, mely a fentebb kifejtett (fiatalkorúakkal szemben kiszabható szankciók lehetséges reformjával kapcsolatos) ajánlásának továbbgondolása. Ebben a rendszerben a pártfogó végigkövetné a fiatal az igazságszolgáltatás különböző szakaszain. Az alapok a központi és regionális (megyeszékhely, főváros) igazságügyi ifjúságvédelmi intézetek lehetnének. Az ifjúságvédelem ellenőrzése az igazságügyi kormányzat feladata lenne. A regionális intézetek látnák el: „- a fiatalkorúak előzetes fogva tartását, elősegítenék a helyi szakosított rendőri szerv, a fiatalkorúak ügyészének és bírójának gyors és hatékony tevékenységét. Elvégeznék a fiatalkorú szociális háttérének, személyiségének vizsgálatát, szakvéleményt

¹⁵⁷ Lévai Miklós: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható büntetőszankciók reformja. In: Büntetőpolitika, bűnmegelőzés. Tanulmánygyűjtemény a szociális szakképzés számára. (Szerk.: Gönczöl Katalin) Budapest, 1994. 39-41. p.

nyújtanának a bíró számára az alkalmazandó intézkedés formájával és tartalmi követelményeivel kapcsolatosan; - a rövid tartamú szabadságelvonással járó büntetőintézkedések végrehajtását, továbbá az intézet egyben regionális központja, székhelye lenne a területi pártfogói hálózatnak.” A rövid tartamú szabadságelvonó büntetőintézkedések keretében „hajtanák végre azon fiatalok szabadságelvonását, akiknek nevelő intézkedését büntető intézkedéssé változtatták át, illetve azokét, akik előmenetelük folytán büntetésük utolsó szakaszában a központi igazságügyi ifjúságvédelmi intézetből kerültek áthelyezésre.” A javaslat alapján lehetőség nyílna arra, hogy a fiatalokat lakóhelyükhöz közel helyezték el. Az intézet félig nyitott lenne. A fiatalok viszont zárt részlegbe kerülhetnek egyéni elbírálás alapján, illetve externátusi foglalkoztatáson vehetnek részt (intézetben kívüli képzés vagy munkavégzés). A zárt jellegű központi intézet a hosszabb tartamú büntető intézkedések végrehajtásáért lenne felelős. A zárt jellegű fogva a fiatal csak szabadulását követő reszocializációja érdekében, a szabadulás előtt lenne áthelyezhető a nyitott részlegbe vagy a regionális intézetek valamelyikébe. A fiatal önkéntes és kötelező foglalkozásokon vehetnek részt (alap – és középfokú oktatás, szakképzés, nonprofit munkavégzés). A foglalkoztatás középpontjába a szakképzés kerülne.¹⁵⁸

Rosta Andrea egy háromlépcsős rendszert alakítana ki, kifejezetten bűnismétlő, visszaeső fiatalok vonatkozásában. Az első lépcső a büntetés-végrehajtás kereteiben megvalósuló nevelő tevékenység lenne, egyénre vagy speciális csoportokra szabott opcionális eszközökkel, esetleg szűkebb hozzátartozók közreműködésével. A második szinten a pártfogás, utógondozás kapna helyet. A bűnismétlő, illetve visszaeső fiataloknál a bűnismétlés megelőzésében a pártfogók munkáját látja a legerősebbnek. Célszerűnek találná, ha a pártfogó már az ítélet kihirdetése után felvonná a kapcsolatot a fiatalal. Ez a kapcsolat közvetlen, személyes és kötelező lenne, illetve kirendelt feladatok is előfordulhatnának (pl. tanácsadás). Szükség lenne a pártfogók olyan rétegére, akik csak a börtönpártfogással, utógondozással foglalkoznának. A pártfogók befolyásolhatnák a fiatal közvetlen környezetét, hogy ne ugyanabba a közegbe kerüljön, ahonnan az intézetbe került. A harmadik lépcsőfokon helyezkednének el az általános prevencióra irányuló politikai törekvések.¹⁵⁹

Ruzsonyi Péter egy „relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés büntetés” bevezetését javasolja fiatalok esetében. Ebben a rendszerben a fiatalnak havonta kelle-

¹⁵⁸ Lőrincz (1994): i. m. 8-9. p., 12-13. p.

¹⁵⁹ Rosta: i. m. 334-337. p.

ne megjelenni egy szakemberekből álló bizottság előtt, akik szembesítenék a fogvatartottat az addigi tevékenységeivel, megállapítanák előrehaladásukat és különböző feladatokat határoznának meg a következő hónapra. A bizottság dönthetne a fiatal magasabb osztályba sorolásáról, indítványozhatná, hogy a büntetés-végrehajtási bíró elrendelje a korábbi szabadítást, vagy azt, hogy zárja ki a programból. Ezen rendszerben a büntetés ideje legfeljebb egy év lehetne. Ha a fiatalok megsértené az intézet szabályait, vagy „szándékosan alul teljesítene”, akkor kizárható lenne a programból és átkerülhetne egy „klasszikus” fiatalok intézetébe, ahol az ítéletének fennmaradó részét kellene kitöltenie.¹⁶⁰

IX. Következtetések összegzése

Dolgozatom ezen fejezetében az összefoglalóban feltett kérdések megválaszolását, valamint saját véleményem összegzését látom indokoltnak. Álláspontom szerint a fiatalok reszocializációs nevelése elsősorban a foglalkoztatásukon keresztül valósul meg. Ennek keretében olyan tevékenységekben vesznek részt, amelyek mind hozzájárulnak a sikeres reszocializációhoz, ezáltal a bűnismétlés megelőzéséhez. Véleményem szerint ez utóbbit elsősorban az oktatás, a szakképzések valamint a külvilággal való kapcsolattartás segíti elő. Sajnos a bűnelkövető fiatalok jelentős többsége minősül bűnismétlőnek. Saját bevallásuk alapján szinte kivétel nélkül azt állították, hogy „nagyon sok” vagy éppen „rengeteg” bűncselekményt követtek már el életükben. A visszaesési mutatók nehezen követhetők, hiszen ha kialakul egy „bűnözői karrier” és felnőtt korban is folytatódik a bűnözői életmód, akkor a visszaesés már ebben a kategóriában lesz számon tartható.

A szabadságelvonással járó szankciók során alkalmazott nevelési módszerek jelentős mértékben hasonlítanak, azonban meglátásom szerint a javítóintézetek által alkalmazott hatékony módszerek megfontolandók a bv. intézetek számára.

Számos álláspont alakult már ki a fiatalok széles értelemben vett büntetőjogának reformjával kapcsolatban. A büntető anyagi jog és a büntetés-végrehajtás terén is a Lőrincz József által kidolgozott javaslatához csatlakoznék. Véleményem szerint fiatalok esetében szilárdabban érvényesülne az ultima ratio jelleg, ha kizárólag intézkedések lennének alkalmazhatók velük szemben.

¹⁶⁰ Ruzsonyi Péter: Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2008/4. szám, 28-29. p.

Végül vessünk egy pillantást arra, hogy hogyan is képzelik el a fiatalok a szabadulást követően jövőjüket, illetve véleményük szerint az intézet hogyan segíthetné elő a bűnismétlés megelőzését.¹⁶¹

„Dolgozni fogok.” „Le mondok a drogról, és a pazarlást nem lesz.” „Hogy másként viselkedek mint amikor nem kerültembe előző életembe. Meg hogy megváltozok ne folytassam a régi életemet.” „Magamat fejlesztem és megszenvedek a megélhetésemért.” „Többet fogok dolgozni és nem szóróm a pénzt.” „Le rakom a szakmát és el kezdek dolgozni.” „Tisztes munkát keresek és sporolok hogy legyen majd valami öreg koromra is ne keljen még akkor is dolgozni.” Többségük családjával, barátnőjével, munkával, sportolással és szórakozással képzelel az intézeten kívüli szabadidejét. Sokan úgy gondolják, nem az intézeten, hanem rajtuk múlik, hogy a jövőben ne kövessenek el további bűncselekmény(ek)e)t. „Én úgy gondolom hogy nem az intézeten mulik hanem a gyereken hogy ő hogy dönt.” „Semmit mert rajtam múlik hogy csinálók-e valamit a továbbiakba.” „Szabadulás előtt elbeszélgetni a növendékkel.” „Szerintem semit nem tud tenni a környezetétől fog függni hogy bűnözni fog-e vagy ne.” „Nekem megfelel így ahogy van.” „Semmit az rajtam függ, agyamban dől el.”

Összegzésként visszautalnék a dolgozat bevezetőjében közölt idézetre: „a fiataloknak megvan a lehetősége, hogy tanuljon, felelősséget vállaljon tetteiért és visszailleszkedjen a társadalomba”. Dolgozatommal azt próbáltam megjeleníteni az olvasó számára, hogy számos lehetőséget kínálnak a fiatalokúak bv. intézetei ahhoz, hogy segítsék a fiatalot a társadalomba való visszailleszkedésben. A fő üzenetet közvetítik és képviselik az intézetek, a cél megvalósítása azonban elsősorban a fiatalon múlik.

X. De lege ferenda „javaslatok”

Dolgozatom utolsó fejezetében tapasztalataim alapján szeretnék élni de lege ferenda „javaslatokkal”.

Először a hazánkban megvalósuló büntetés-végrehajtás egészét átható esetleges hiányosságokat szeretném jelezni.

1. Elsősorban jelentős hiányosságnak értékelem, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtását hazánkban törvényerejű rendelet szabályozza annak ellenére, hogy az Európai Parlament A4-0369/98. sz. határozatának 4. pontjában *„kéri, hogy az Unió minden tag-*

¹⁶¹ Szó szerinti válogatás a fiatalok által leírt válaszokból.

állama alaptörvényt dolgozzon ki a büntetés-végrehajtási intézetekről”¹⁶². Ajánlást tesz tehát arra nézve, hogy a büntetés-végrehajtást törvényi szinten szabályozzák. Már az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat megelőzően foglalkoztak azzal, hogy a büntetés-végrehajtás szabályozását törvényi szintre kellene emelni. Ennek indokaként jelölték meg többek között, hogy jogszabályként a törvényerejű rendelet korszerűtlennek tekinthető, illetve tartalmi és minőségi változások igénye miatt lehet szükséges egy büntetés-végrehajtási törvény kodifikálása.¹⁶³ Európában eltérő a gyakorlat a büntetés-végrehajtás szabályozásával kapcsolatban. Svájcban a szövetségi Btk.-ban és a hozzá fűződő végrehajtási rendeletekben szabályozzák a büntetés-végrehajtási jogot. Franciaországban a büntető eljárásról szóló törvényben található meg a büntetés-végrehajtás szabályozása, míg vannak olyan európai országok (pl. Portugália, Svédország, Spanyolország, Dánia, Norvégia, Olaszország), ahol a büntetés-végrehajtás önálló törvényben nyert szabályozást¹⁶⁴. Álláspontom szerint a jogalkotónak - a fentebb kifejtett indokokkal összhangban - a jövőben törvényi szintre kellene emelnie a büntetések és intézkedések végrehajtásának szabályait.

2. Véleményem szerint további hiányosság, hogy Alaptörvényünkben nem található a büntetés-végrehajtással és annak céljával összefüggő elvi rendelkezés. Ettől eltér pl. az olasz és a spanyol alkotmány. „Az olasz alkotmány 27. cikkének (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a büntetés nem ellenkezhet a humánus követelményével és az elítélt átnevelését kell szolgálnia. A spanyol alkotmány 25. cikkében kifejezetten előírja, hogy a szabadságvesztés-büntetésnek és a biztonsági intézkedéseknek az átnevelésre és a társadalmi visszailleszkedésre kell irányulnia”¹⁶⁵. Úgy gondolom, hogy Alaptörvényünk rögzíthetné a szabadságvesztés végrehajtásának a Bv. tvr. 19. § (1) bekezdésében meghatározott célját: *„elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.”*

A továbbiakban kifejezetten a fiatalkorú fogvatartottak nevelésére vonatkozó de lege ferenda „javaslataimra” térek ki.

3. Meglátásom szerint ahhoz, hogy a fiatal hasznosan töltsen el szabadidejét, kötelezővé kellene tenni legalább napi egy foglalkozáson való részvételét.

¹⁶² Vókó György: Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban. MTA Doktori Értekezés, 2010. 307. p.

¹⁶³ Csordás Sándor: Kódex a jövőnek (Az új büntetés-végrehajtási törvény főbb koncepcionális kérdései) Börtönügyi Szemle 2000/3. szám, 37. p.

¹⁶⁴ Vókó (2010): i. m. 337. p.

¹⁶⁵ Uo. 338. p.

4. Úgy gondolom szintén kötelezővé kellene tenni az oktatásban való részvételt azon fogvatartottak számára, akik nem végezték el az általános iskola nyolc osztályát. Ez azért is fontos, mert enélkül a fogvatartott nem vehet részt az egyik legerősebb reszocializációs tevékenységben, a szakképzésben.
5. További javaslatom az intézetek közötti versenyek számának növelése, hogy ezáltal a fiatal kitörhessen a megszokott környezetéből és erősödjön a fogvatartottak közötti csapatmunka, együttműködés, valamint megmutathassák tehetségüket is.
6. A differenciált ösztöndíjra vonatkozó de lege ferenda „javaslatomat” már a fentiekben kifejtettem, amit továbbra is erősebb motivációs eszköznnek gondolok a jelenlegi rendszerhez képest.
7. Végezetül azt rögzíteném, hogy véleményem szerint több olyan civil szervezetre lenne szüksége hazánknak, mint a Váltó-sáv Alapítvány. Ebben a szervezetben akár olyan személyek is segíthetik a munkát, akik valamikor már szintén voltak bv. intézetben, így rájuk példaképként tekinthetnek a fiatalok, hogy nekik is sikerült kitörniük és visszailleszkedniük a társadalomba.

aláírás

XI. Irodalomjegyzék

Magyar nyelvű szakirodalom

Aleku Mónika – Csordás Sándor – Pacsek József: A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete. Börtönügyi szemle 2006/1. szám

Ambrus István – Fantoly Zsanett – Gácsai Anett – Juhász Zsuzsanna: Bevezetés a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási jogba. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011.

Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémia Kiadó, Budapest, 1986.

Balogh Attila: Kábítószer-prevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben. Börtönügyi Szemle 2005/1. szám

Balogh Jenő: Fiatalkorúak és a büntetőjog. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1909.

Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. (Fordította: Madarász Imre) Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989.

Bodnár Imre: A visszaesők börtöne. Börtönügyi Szemle 1997/1. szám

Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben. Börtönügyi Szemle 2006/4. szám

Büntetés-végrehajtási Igazgatás (Szerk.: Ruzsonyi Péter). Rendészeti Szakvizsga bizottság, 2012.

Czenczer Orsolya: Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben. Börtönügyi Szemle 2008/3. szám

Czenczer Orsolya: Külföldi minták – honi tennivalók a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2009/1. szám

Csordás Sándor: Kódex a jövőnek (Az új büntetés-végrehajtási törvény főbb koncepcionális kérdései) Börtönügyi Szemle 2000/3. szám

Deák Ferenc István: Foglalkoztatás, munkáltatás a kanadai büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle 2002/4. szám

Fejes Imre: Foglalkoztatás (Reszocializáció vagy (és) gazdaságosság) /Vitaindító/ Börtönügyi Szemle 1994/4. szám

Fliegauf Gergely: A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától. Börtönügyi Szemle 2012/1. szám

Fliegauf Gergely: Új lehetőségek a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2002/2. szám

Frank Tibor: Mérföldkő (A fiatalkorúak oktatása és szakmai képzése) Börtönügyi Szemle 1998/1. szám

Hevényi Attila: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel való foglalkozás – a nemzetközi előírások tükrében. Börtönügyi Szemle 1990/4. szám

Homonyikné Bertha Laura: Az agresszivitás és az agresszió csökkentése (Rehabilitációs programok az antiszociális, bűnelkövető fiatalok körében) Börtönügyi Szemle 2007/1. szám

Juhász Zsuzsanna: Dolgozni kell(ene) (A börtönmunka néhány aspektusa nemzetközi kitekintésben) Börtönügyi Szemle 2001/1. szám

Kőszegi Szilvia: A fogvatartottak oktatása és képzése. Börtönügyi Szemle 2010/3. szám

Kövér Ágnes: Rabmunka (Történeti áttekintés a 18. századtól). Börtönügyi Szemle 1994/1. szám

Lakos Zsuzsa – Lőrincz József: Amikor mákos az iskolaköpeny – fiatalok elítéltek oktatása. Börtönügyi Szemle 2011/4. szám

Lévai Miklós: A fiatalok bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható büntetőszankciók reformja. In: Büntetőpolitika, bűnmegelőzés. Tanulmánygyűjtemény a szociális szakképzés számára. Szerk.: Gönczöl Katalin. Budapest, 1994.

Lőrincz József: A fiatalok büntetés-végrehajtása. Duna-MIX Kiadó, Vác, 1998.

Lőrincz József: Távlatok (Fejlesztési vázlat a fiatalok hazai büntetés-végrehajtásához). Börtönügyi Szemle 1994/1. szám

Mérei Ferenc: A Lüscher próba klinikai alkalmazása. In: Pszichodiagnosztikai vademecum. II. Személyiségtesztek. 3. rész (Szerk. Mérei Ferenc – Szakács Ferenc) Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.

Mérei Ferenc: A Rorschach-próba. Kézirat. 5. változatlan kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

Mérei Ferenc: A Szondi-próba klinikai alkalmazása két-profilos technikával. In: Pszichodiagnosztikai vademecum. II. Személyiségtesztek. 1. rész. (Szerk. Mérei Ferenc – Szakács Ferenc) Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

Mészáros Mercedes: Letartóztatásban lévő fiatal felnőttek reszocializációja (civil pártfogói rendszer és folyamatos utógondozási modell) Börtönügyi Szemle 2002/4. szám

Módos Tamás: A reszocializáció módszertana. Nevelés-módszertani tansegédlet. Duna-Mix Kft, Vác, 2003

Módos Tamás: Büntetés-végrehajtási nevelés. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998.

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

Pál László: Bevezetés a kriminálpedagógiába. Kézirat. Tanárképző főiskolai jegyzet. Készült az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum sokszorosító üzemében, Budapest, 1974.

Rosta Andrea: A fiatalok bűnözés megelőzése, avagy a fiatalok bűnismétlők kriminálpszichológiai vizsgálata. BMK Kiskönyvtár 2. Szemelvények a Kuratórium által kiírt tudományos pályázatokra beérkezett pályaművekből. A biztonságos Magyarországért Közalapítvány Kiadványa, Budapest, 2005.

Ruzsonyi Péter: Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2008/4. szám

Sárkány István – Tauber István: Intézményes bűnmegelőzés, avagy a bűnmegelőzés intézményei. Börtönügyi Szemle 1991/3. szám

Sinkó Péter: Fülkés beszélő. Börtönügyi Szemle 1993/4. szám

Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961.

Szitka Szabolcs: Új lehetőségek felkutatása a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében. Börtönügyi Szemle 2008/3. szám

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről, 2011. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, 2012. (<http://www.mklu.hu/repository/mkudok7746.pdf>, Közzétéve: 2012. július 19.)

Tari Ferenc: Rezsimrendszer (A fiatalkorú elítéltek kezelése) Börtönügyi Szemle 1998/4. szám

Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Tüske János – Szabó Mihály: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása Magyarországon és a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében. Börtönügyi Szemle 2002/2. szám

Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. Börtönügyi Szemle 2003/3. szám

Vincze Eszter: Vissza a társadalomba – társadalmi összefogás nélkül? (Fiatalkorúak reintegrációjának elősegítése egy kanadai bv. intézetben szerzett tapasztalatok alapján) Börtönügyi Szemle 2008/1. szám

Vogel Attila: A drogprevenciós részleg működése a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében. Börtönügyi Szemle 2005/2. szám

Vókó György: Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban. MTA Doktori Értekezés, 2010.

Vókó György: Fiatalok büntetése a jogszabályok tükrében. Börtönügyi Szemle 2001/3. szám

Külföldi szakirodalom

Jagemann, Ludwig von: Criminallexikon. Nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland. Erlangen, 1854, 14. old. (Idézi és fordította: Mezey Barna: A nevelés és a javítás gondolatának megjelenése a börtönügy történetében. Börtönügyi Szemle 2007/3. szám, 13. p.)

Lang, Karen – McCarthy, Peter: Risk, Protection and Resilience in the Family Life of Children and Young People with a Parent in Prison. A literature review. 2004.

Jogforrások jegyzéke

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról

1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1951. évi 34. tvr. a fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól

115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2011. évi CL. törvény az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról

2011. évi CL. törvény indokolása az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról

2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről

XII. Melléklet

1. sz. melléklet

Kérdőív (fogvatartottakkal)

Kérem válaszának betűjelét karikázza be!

Életkora: _____

1. Milyen iskolát végzett az intézetbe kerülése előtt?

a) általános iskolát nem fejezte be	d) szakközépiskolát befejezte
b) általános iskolát befejezte	e) gimnáziumot befejezte
c) szakmunkásképzőt befejezte	f) egyéb

2. Milyen tanulmányi eredménnyel érkezett az intézetbe?

a) kiváló	c) közepes
b) jó	d) rossz

3. Hasznosnak tartja a tanulást?

a) igen	b) nem

4. Pozitívabb vagy negatívabb élményei vannak a tanúlással kapcsolatban az intézeten belül, mint az intézeten kívül voltak?

a) pozitívabb	b) negatívabb

5. Szívesen vesz / venne részt tanulmányi versenyen?

a) igen	b) nem

6. Inkább az ösztöndíj vagy a szabadulás utáni munkaerő-piaci esélyek motiválják a tanulásban?

a) ösztöndíj	b) munkaerő-piaci esélyek

7. Mi a véleménye, elősegíti a tanulás a társadalomba való visszailleszkedésben?

a) igen	b) nem

8. Mit gondol, szabadulása után el tud majd helyezkedni abban a szakmában, amit az intézetben tanul/tanult? (Kérem, akkor válaszoljon, ha tanul szakmát az intézetben!)

a) igen	b) nem

9. Rendelkezésre állnak-e a megfelelő eszközök a tanuláshoz?

- a) igen b) nem

10. Ha választhatna, inkább tanulna vagy dolgozna az intézetben?

- a) tanulna b) dolgozna

11. Szokott járni könyvtárba?

- a) igen b) nem

12. Részt vesz-e valamilyen szakkörön?

- a) igen b) nem

13. Melyik vagy milyen jutalomnak örül leginkább? (Kérem egy választ karikázzon be!)

- a) dicséret f) pénzjutalom
b) soron kívüli csomag engedélyezése g) a fenyítés elengedése
c) látogató fogadása soron kívül, a látogatói idő meghosszabbítása h) a végrehajtott fenyítés nyilvántartásának törlése
d) a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése i) rövid tartamú eltávozás
e) tárgyjutalom j) kimaradás
k) dicsérő oklevél

14. Tartja-e a kapcsolatot a hozzátartozóival?

- a) igen b) nem

15. Milyen formában tartja a kapcsolatot a hozzátartozóival? (Amennyiben az előző válasz igen volt)

- a) levelezés c) csomagküldés
b) látogatás d) távbeszélő

16. Milyen gyakran tartja a kapcsolatot hozzátartozóival?

- a) hetente c) egyéb
b) havonta

17. Az intézetbe kerülést megelőzően a családjával élt?

- a) igen b) nem

18. Miért, milyen okból követte el a bűncselekményt, ami miatt az intézetbe került?

19. Hány bűncselekményt követett el életében?

20. Az Ön szülei követtek el valaha bűncselekményt?

Édesanyja:

a) igen

b) nem

Édesapja:

a) igen

b) nem

21. Mit fog csinálni, ha kikerül az intézetből?

Hol fog lakni? _____

Tervezi-e hogy tanulni vagy dolgozni fog? _____

Mit tesz majd anyagi helyzetének javítása érdekében?

Mivel tölti majd szabadidejét?

22. Mit gondol, mit kellene tennie az intézetnek annak érdekében, hogy a jövőben ne kövessen el bűncselekményt?

2. sz. melléklet

Kérdőív *(neveltekkel)*

Kérem válaszában betűjelét karikázza be!

Életkora: _____

1. Milyen iskolát végzett az intézetbe kerülése előtt?

g) általános iskolát nem fejezte be	j) szakközépiskolát befejezte
h) általános iskolát befejezte	k) gimnáziumot befejezte
i) szakmunkásképzőt befejezte	l) egyéb

2. Milyen tanulmányi eredménnyel érkezett az intézetbe?

e) kiváló	g) közepes
f) jó	h) rossz

3. Hasznosnak tartja a tanulást?

c) igen	d) nem

4. Pozitívabb vagy negatívabb élményei vannak a tanúlással kapcsolatban az intézeten belül, mint az intézeten kívül voltak?

c) pozitívabb	d) negatívabb

5. Mi a véleménye, elősegíti a tanulás a társadalomba való visszailleszkedésben?

c) igen	d) nem

6. Ha választhatna, inkább tanulna vagy dolgozna az intézetben?

c) tanulna	d) dolgozna

7. Részt vesz-e valamilyen szakkörön?

c) igen	d) nem

8. Tartja-e a kapcsolatot a hozzátartozóival?

c) igen	d) nem

9. Az intézetbe kerülést megelőzően a családjával élt?

c) igen	d) nem

10. Miért, milyen okból követte el a bűncselekményt, ami miatt az intézetbe került?

11. Hány bűncselekményt követett el életében?

12. Az Ön szülei követtek el valaha bűncselekményt?

Édesanyja:

c) igen

d) nem

Édesapja:

c) igen

d) nem

13. Mit fog csinálni, ha kikerül az intézetből?

Hol fog lakni? _____

Tervezi-e hogy tanulni vagy dolgozni fog? _____

Mit tesz majd anyagi helyzetének javítása érdekében?

Mivel tölti majd szabadidejét?

14. Mit gondol, mit kellene tennie az intézetnek annak érdekében, hogy a jövőben ne kövessen el bűncselekményt?

3. sz. melléklet

„Mural Painting” módszerrel készített falfestmény a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen.

Forrás:

<http://picasaweb.google.com/muralmoral/2008JNius1225BRtNfalFestSeARabokkal#526706632223669650>